31 AĞUSTOS 1960 SAYI: 315

AKİS

J FTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Yobazın Rüyası

1 LİRA

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt: XVIII, Sayı: 315

Yazı İşleri

Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7

Tel : 18992 P. K. 582 - Ankara

★

İdare :

Denizciler Caddesi 23/B

Rüzgârlı Matbaa Tel : 15221

★

İstanbul Bürosu :

Cağaloğlu, Türkocağı C. Gursoy Han

Tel : 27 12 07

★

Başyazar

Metin Toker

★

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür

Kurtul ALTUĞ

★

Karikatür :

TURHAN

★

Fotoğraf :

Hüseyin EZER

Firuz MAKULU

Associated Press

Türk Haberler Ajansı

★

Klişe :

Doğan Klişe

★

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

★

Abone şartları :

3 aylık	(12 nüsha)	: 10.00 lira
6 aylık	(25 nüsha)	: 20.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	: 40.00 lira

İlân şartları :

Santimi : 20 lira

3 renkli arka kapak : 2.500 TL.

(İlân münderecatından mes'uliyet kabul edilmez)

İlân işleri :

Telefon : 15221

★

Dizildiği yer :

Rüzgârlı Matbaa

Basıldığı yer :

Güneş Matbaacılık T.A.Ş.

Basıldığı tarih : 30.8.1960

FİYATI 1 LİRA

Kapak resmimiz

Gericiler faaliyette

Hurafeler

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Geçen hafta içinde Devlet Başkanı Cemal Gürselin yaptığı basın toplantısı, AKİS adının bahis mevzuu edilmesine yol açtı. Devlet Başkanı AKİS'in suallerini cevaplandırdıktan sonra toplantıda mecmua adına kimin bulunduğunu sordu. AKİS'i yazı işleri müdürümüz Kurtul Altuğ temsil ediyordu. Cemal Gürsel kendisiyle alâkalı olarak mecmuada neşredilmiş bir haberin doğru bulunmadığını kaşları çatık şekilde belirtti. Sonra, daha munis bir edayla, işe fazla ehemmiyet vermediğini şaka yoluna saparak gösterdi. Fakat ertesi günkü Havadis gazetesinde şu başlık vardı: "Cemal Gürsel Akis dergisini ve Son Havadisi yalanladı". Yeni Sabah ise beş sütunluk manşetini şöyle bitiriyordu: "Gürsel, Akis ve Son Havadisin asılsız haberler yazdığını söyledi". Sanki Devlet Başkanı basın toplantısını bu maksatla tertiplemişti. Üstelik, hâdise de mahut Havadisle muteber Yeni Sabahın başlıklarında bildirdiklerinden bambaşka şekilde cereyan etmişti ve AKİS'e Devlet Başkanının serzenişine yol açan yanlışlık pek basit bir maddi hataydı. Buna rağmen mecmuanın mesulleri basın toplantısından sonra meselenin üzerinde dikkatle durdular ve ufak da olsa bu gibi aksaklıkların tekerrür etmemesi için gerekenlere gerekli ikazda bulundular.

AKİS'in Cemal Gürselle alâkalı bahis mevzuu haberi, mecmuanın 17 Ağustos 1960 tarihli sayısında yayınlanmıştır. Paragraf aynen şudur:

Devlet ve Hükümet Başkanı, her ne kadar İstanbulda başkentin yorgunluğunu çıkarmayı birkaç güne sığdırmağa çalıştıysa da bazı hâdiseler iyi kalpli Generali üzmekten geri kalmadı. Hele haftanın başında Erenköyde yaptığı bir dost ziyaretinden, Devlet ve Hükümet Başkanı ziyadesiyle üzgün döndü.

Ziyaret özel bir ziyaretti. Evde Gürselden başka misafirler de bulunuyordu. Bu ziyaret sırasında emekliye ayrılan bir subayın hafif de olsa serzenişte bulunması iyi kalpli Generali hayli üzdü. Kaşları sevimli şekilde çatıldı ve misafirliği sırasında oldukça az konuştu. Ziyaretten vaktinden evvel döndü. Ancak sinirleri bir hayli bozulmuş ve ziyadesiyle üzülmüştü. Bu yüzden saat 6.30 a kadar gözünü kırpmadı. Floryadaki dinlenme evinde, mütevazi yatağının içinde döndü durdu.

Havadis gazetesi Cemal Gürselin "yalanlama"sını şöyle nakletmektedir: "Akis dergisi yazıyor. Ben İstanbula gittiğimde bir emekli dostumu ziyaret etmişim, onunla münakaşa etmişim, üzülmüşüm, hattâ bu sebepten o gece uyuyamamışım. Arkadaşlar, evet, İstanbulda bir arkadaşımın evine gittim. Oturduk, konuştuk, hasbıhal ettik. Fakat münakaşa etmedik. Ve üzülmedik. Gece de uykusuz kalmadım. Bunlar tamamen uydurma ve yalandır. Yalan haberler yazmayınız. Sonra şunu da ilâve edeyim: Ben üzüldüğüm geceler dahi uyurum."

Hâdiseyi tetkik ettik. Haber, İstanbul muhabirimiz Firuz Makulu tarafından verilmiştir. Firuz Makulu Devlet Başkanını İstanbulda bir gölge gibi takip etmiştir. O kadar ki bahis mevzuu gün Gürsel evinden çıktığında Başkanın yorgun ve keyifsiz göründüğünü farketmiştir. Başkan saat 11 de İngiliz gazetecisi Edwin Roth ile gözleri şiş ve kırmızı olarak görüşmüş, yorgunluğunu belirterek mutadı hilâfına denize girmemiştir. Makulu daha sonra Devlet Başkanının çevresinden bir akşam evvelki ziyarete ait o yazdığı haberi duymuş ve iki hâdiseyi birbirine bağlamıştır. Zaten AKİS'te çıkan yazıda her hangi bir münakaşadan bahsedilmemekte, sadece "hafif de olsa serzeniş" sözü geçmektedir. Gürsel, orduda girişilen gençleştirme hareketinin kararı verilirken şahsen ne derece üzüldüğünü, fakat bunun bir zaruret teşkil ettiğini evvelce belirtmiş olduğundan Makulu kendisine nakledilen hâdiseyi anormal bulmamış ve mecmuaya bildirmiştir.

Mesele, işte bundan ibarettir. Ancak Firuz Makuluya, teferruat sayılabilecek basit noktalarda dahi dikkatli davranması, her haberi mutlaka teyit ettirdikten sonra yazması, böylece mecmuanın ananesine halel getirmemesi lüzumu bu vesileyle hatırlatılmıştır.

Saygılarımızla **AKİS**

Cilt; XVIII, Sayı: 315

A K İ S

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

31 AĞUSTOS 1960

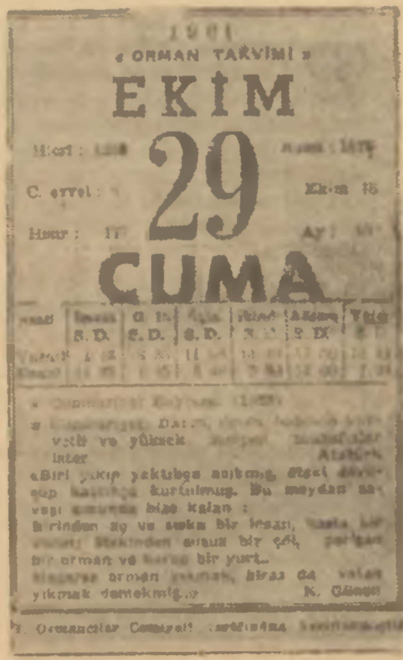
YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Sis kalktı

Uzun zamandan beri lüzumlu hâle gelmiş bir açıklama, geçen hafta içinde yapıldı. Devlet Başkanı Cemal Gürsel, Milli Birlik İdaresinin sona ereceği tarihi en kesin tarzda Türk milletine bildirdi. İkinci Cumhuriyet, Birinci Cumhuriyetin 38. yıldönümünde kurulmuş olacaktır. İhtilâlin lideri ihtilâlin daha ilk günlerinde Türk milletinden üç aylık bir vâde istemişti. Bu üç ayın hitamında yeni açıklamayı yapmış olması, Cemal Gürselin, zaruretlerin icabı değil, Milli Birlik Komitesinin iyi niyetinin işareti olan o ilk beyanatını unutmadığını göstermektedir. İtiraf etmek gerekir ki işlerin içine girilmeden istenmiş vâdenin kısalığı rejime zarar vermiştir. Zira bu, bir takım hatalı tefsirlere yol açmıştır. Bir çok ağızda "Hani üç ayda normal rejime döneceklerdi? Ne oldu? Zaten gelen, kolay kolay gitmez" lâfı dolaşmaya başlamıştır. Gerçi, şimdi Milli Birlik Komitesine yaranma yarışına çıkmış eski D.P. şakşakçıları bu, askerî idarelerin tabiatı icabı akla gelmesi tabii endişeyi hemen C.H.P. lilerin sabırsızlığına vererek bir kötü niyet delili gibi göstermeye çalışmışlar, hattâ bazı kimseleri inandırmışlardır da.. Ama işin esası, konulan her mühletin mütemadiyen uzatılması memleketin umumi hayatında derin tesirler bırakmıştır. Bir ayda hazırlanacağı bildirilen Anayasanın, sonradan Haziranda biteceğinin ilânı, arkadan Temmuzdan bahsedilmesi, nihayet Eylül sonunun ortaya atılması aynı neviden talihsizlikler olmuştur. Düşüklerin duruşmalarının başlangıç tarihi üzerinde de resmî ağızların çeşitli spekülâsyonlar yapmış bulunmaları gelişen bir huzursuzluğun sebebini teşkil etmiştir.

Aslında, seçim tarihinin kesin olarak bilinmesindeki faydayı belirtenler bu mahzurları görenler ve böyle mahzurları milli menfaatlere aykırı bulanlardır. Bunlar, aynı eski D. P. şakşakçıları tarafından "Vay, siz Milli Birlik İdaresini beğenmiyor musunuz? Yâni, onların gidiş tarihlerinin bilinmesinden daha mühim iş Türkiyede kalmadı mı?" tarzında demagojik hücumlara maruz bırakılmışlardır. Fakat Gürselin basın toplantısındaki açıklaması iyi niyet sahiplerinin gayretlerinin neticesiz kalmadığını göstermiş, hakikatlerin kabul olunduğunu ispat etmiştir. Bu, Milli Birlik İdaresi için iftihar vesilesi bir olgunluktur ve bizdeki "Askeri İhtilâl"in başka askeri ihtilâllerden değişik tarzda biteceğinin yeni delilidir. Zaten, doğrusu istenilirse, yirminci asrın ikinci yarısında -bazı Orta Doğu memleketleri hariç- askeri ihtilâller de tabiatlarını değiştirmişlerdi. Burmadaki ihtilâlin lideri mâkul ve kısa bir temizlik devresinin sonunda iktidarı milletin seçtiği sivil idareye devretmiştir. Arjantinde Peronu yıkan askeri ayaklanmanın şefi aynı yolu daha önce tutmuştur. Laosta son günlerde hükümet darbesi yapan askerler ise hemen kışlalarına dönmüşlerdir.

Takvimde 29 Ekim 1961

Mutlu bir yıldönümü

Bu hafta memnunluk uyandıran başka bir husus İkinci Cumhuriyetin kurulma tarihi olarak konan 29 Ekim 1961'in hemen herkes tarafından normal karşılanmış olmasıdır. Duruşmaların sonunun alınması, Anayasanın referandum sonunda katiyet kesbetmesi, seçim kanununun hazırlanması ve siyasi partilere verilecek propaganda müddeti elbette ki daha kısa bir mühlete sığdırılamazdı. Sığdırılsaydı iyi olurdu, zira demokratik rejime ne kadar erken kavuşursak o kadar yol almış sayılabiliriz. Ancak mükemmelle mümkün arasında tercih yapılırken, politikada mümkünün seçilmesinden tabii şekil bulunamaz.

Cemal Gürsel "bunu kat'i beyanım olarak kabul ediniz" demiştir. Bu söz, işlerin içine girilmeden değil, işlere tam vâkıfken söylenmiştir. Bir yeni uzatmanın asla bahis mevzuu olmayacağını bundan mükemmel şekilde ifade mümkün sayılamaz. Bir yeni uzatma 27 Mayıs hareketinin hüviyetinin değiştiğini ispat edecektir ki ne buna ait en ufak bir endişe vesilesi vardır, ne de o takdirde Cemal Gürsel hareketin temsilciliğini muhafaza edecektir.

Böyle bir ışık memleketin 1 numaralı meselesinin üzerine döküldüğüne göre başta iş ve ticaret sektörü, cemiyet hayatımızın bütün fasıllarında sükûnet içinde normal devrelere has faaliyet yeniden başlamalıdır. Bu, hudutları kesin tarzda çizilmiş intikal devresinin kolay geçmesinin başlıca ve en mühim şartıdır. Millet bakımından haftanın en mühim hâdisesi budur.

Hükümet

Attan düşenler

Geçen haftanın ortasında bir akşam, saatler 21.30'u gösterirken smokininin papyonunu bağlamağa çalışan, saçları ön tarafından azıcık dökülmüş, bitişik gür kaşlı, orta boylu, hafif göbek salmış bir adamın telefonu çalsaydı ihtimal papyonunu bağlamağı bir tarafa bırakır ve telefona şöyle cevap verirdi:

"— Buyrun efendim, ben Bayındırlık Bakanı Daniş Koper..."

Halbuki o saatlerde Daniş Koper Bayındırlık Bakanı değildi. Aynı saatlerde Koperden başka daha dokuz kişi aynı hatayı işliyebilirdi. Bunlar Orhan Kubat, Cihat İren, Aptullah Gözübüyük, Şefik İnan, Feridun Üs-

İhtilâlin Lideri Konuştu

Metin TOKER

İnkılâp hareketimizi şahsında temsil eden sayın Gürsel, iktidarının tutumunu Türk milletine açıklamış bulunuyor. 27 Mayıstan bu yana geçen üç ay içinde Millî Birlik İdaresinin bin tarafa çekilmekte olduğunu, bin telkin altında tutulduğunu, bin ayrı maksada hedef yapıldığını görüyorduk. Pek çok kimse kâh kendisini Millî Birlik Komitesinden, kâh Millî Birlik Komitesini kendisinden göstererek fikirler ileri sürüyor, tavsiyelerde bulunuyordu. Aslında İnkılâp hareketi daha 27 Mayıs sabahı kendisine bir istikamet çizmişti. Ama, doğrusu istenilirse, bu kadar gürültü patırdı arasında istikametin ne dereceye kadar muhafaza olunabildiğinin sayın Gürsel kadar yetkili bir ağız tarafından belirtilmesine ciddi lüzum vardı. Bu bakımdan açıklama tamamile yerinde ve zamanında yapılmıştır. Açıklamanın, muhtevası itibariyle de bizi bahtiyar ettiğini söylemek isteriz.

Evvelâ, bir noktayı hemen belirtmek lâzımdır. Sayın Gürsel an[illegible]ın senelerin ve derin tecrübelerin yetiştirip al[illegible]dığı büyük devlet adamlarının konuşma tarzına [illegible]enmemiştir. Devlet Başkanı, daha ziyade siyaset hayatına bundan üç ay evvel girmiş bir askerin tok sözlülüğünü dile getirmiştir. Bu bakımdan demeci, ziyadesiyle ince elenip sık dokunduğunda bazı kimseleri kırmış, üzmüş veya hayal sukutuna uğratmış bulunabilir. Belki, içinde bulunduğumuz şartların icabı göz önünde tutularak nüanslara ehemmiyet vermekte fayda vardı. Hele sayın Devlet Başkanına sorulan bazı suallerin kimlerden geldiğine ve nasıl tertiplendiğine dikkat edilseydi bir başka zaviyeden ihtiyatlı davranmak lüzumu ortaya açık şekilde çıkardı. Sayın Gürsel kelimelerini ve cümlelerini seçmekte daha büyük itina gösterseydi, bunların herbirini alabilecekleri bütün mânaları gözönünde tutarak kullansaydı, sözlerini bir kuyumcu ihtimamıyla işleseydi demeci ihtimal tokluk cihetinden kaybederdi ama siyasi bakımdan kazanırdı. Bu yüzden ihtilâlimizin liderinin konuşmasını ana hatlarıyla almak, teferruatı oraya buraya çekerek asıl mânayı kaybetmeksizin değerlendirmek en doğru, aynı zamanda en basiretli yoldur. Yoksa, frenklerin dediği gibi ağaçların yüzünden ormanı görememek, 27 Mayıs hareketinin 1 numaralı temsilcisinin esas fikirlerine nüfuz edememek tehlikesi mevcuttur.

Bayar - Menderes rejiminin devrilmesinden sonra Türkiyede cereyan eden en mühim hâdise memleketimizin saadetinin ve refahının hangi siyasi sistem içinde gerçekleşebileceği mevzuunda beliren fikir ayrılıklarıdır. D.P. ye karşı millî pota içinde savaşmış bulunan bir aydınlar takımı, daha ziyade yurdumuzun meselelerini pek sathî tarzda bildiklerinden ve kendilerini vaktiyle düştükleri bazı komplekslerden kurtarmaya muvaffak olamadıklarından totaliter bir idarenin şampiyonluğunu yapmaya koyulmuşlardır. "Çirkin Politikacı"lara karşı duyulması tabiî çekingenlik demokratik rejim düşmanlığına kolaylıkla dönmüş ve aklı başında bilinen bu insanlar ihtilâl idaresinin yıllar yılı devamının taraftarları kesilmişlerdir. Bunlara bakılırsa cemiyetimiz, dâvalarını demokratik bir sistem içinde halledebilecek olgunluğu kazanmamıştır, bu bakımdan dâvaların ancak oy kaygısı taşımayan bir idare tarafından halledilmesi gerekmektedir. Bu fikri savunmaya başlayanlar, Millî Birlik İdaresine kendi ölçüleriyle süre dahi tâyin etmeye kalkışmışlardır. Temsil ettiği Millî Birlik İdaresi adına konuşan sayın Gürsel bu mevzuda vaziyetlerin en kesinini almıştır. Sayın Gürselin nazarında "böyle düşünenler Türk milletine bühtanda bulunmaktadırlar". Millî Birlik Komitesinin sayın Başkanı sözüne şu şekilde devam etmiştir: "Size hakikatin ifadesi olarak Millî Birlik Komitesi üyelerinin içtikleri andı, verdikleri namus sözünü hatırlatırım". Bu, demokratik sistemi Türk cemiyetine lâyık gören ve bunu gerçekleştirmekten başka gaye taşımayan bir zihniyetin ifadesidir.

Eğer başka bir sualin cevabı aynı basın toplantısında sayın Gürsel tarafından verilmemiş bulunsaydı belki bu sözler dahi oraya buraya çekilebilir, herkesin maksudunun bir olduğu yolundaki kalkanın arkasına sığınabilirdi. Ancak Millî Birlik Komitesinin sayın Başkanı, demokratik sistemin tekrar işlemeye başlayacağı tarihi "en kısa zaman" gibi âfaki bir formülden çekip almış ve hudutların en kesinini koymuştur. Millî Birlik İdaresi "29 Ekim 1961 de Büyük Millet Meclisini kurmuş olarak millet huzuruna çıkacaktır". Sayın Gürsel bu taahhüdü askerce perçinlemiştir: "Bunu, kat'i beyanım olarak kabul edebilirsiniz". Böylece, 27 Mayıs hareketinin, bütün itmelere rağmen hedefinden şaşmamış bulunduğu ancak güneşe has bir parlaklıkla ortaya çıkmış ve D.P. ye karşı şu veya bu sebepten dolayı değil, 1945 de seçip aldığımız demokratik sistemi yoketmeye kalkıştığı için mücadele bayrağı açmış her insanın kalbini gene ancak güneşe has bir sıcaklıkla ısıtmıştır. Bu insanların, önümüzdeki çetin devrede Millî Birlik İdaresiyle bir çok noktada fikir ayrılığı bulunacaktır ve bu insanlar inananların dürüstlüğüyle ikaz vazifelerini gerekirse en katı şekilde yapacaklardır. Ama bu ayrılıklar, sayın Gürselin demeci bâki kaldıkça birer teferruat olmaktan ileri gitmeyecek ve Millî Birlik İdaresi, ana gayede hararetle desteklenecektir. 29 Ekim 1961 sabahına kadar sürecek bir Millî Birlik İdaresi kendisini yaratan zümrelerin topyekûn yardımına mazhar olarak Türk tarihinin en ehemmiyetli sayfalarından birini yazacaktır.

29 Ekim 1961 tarihinin mâkul bir tarih olduğunu söylemek lâzımdır. Bu, işlerin aceleye getirilmeksizin süratle tamamlanmasını mümkün kılacaktır. Doğrusu istenilirse, bugünkü rejim için daha kısa bir ömür düşünenler hayale kapılanlardır. Nasıl daha uzun bir ömür peşinde koşmak ancak hususî maksatlara delâlet edecekse bir buçuk yıllık bir intikal devresini fazla uzun bulmak da sabırsızlık işareti sayılacaktır. Şimdi, bu berraklığa kavuştuktan sonra yapılacak iş memleket dâvalarının ciddiyetle ele alınması için kolları sıvamak, hayalleri bir tarafa bırakarak elbirliğiyle hareket etmek, evvelâ omuzlarımızda ağırlığını her gün biraz daha şiddetle hissetmeye başladığımız "Yassıada Cenazesi"ni kaldırmak, onu takiben de içinde uzun yıllar ve inşallah mesut yaşayacağımız İkinci Cumhuriyetimizi demokratik temelleri üzerinde yükseltmekten ibarettir.

tüm. Muhtar Uluer, Zühtü Tarhan, Cahit Talas ve Nusret Karasuydular.

Nitekim, aynı akşam İsviçre elçiliğince Dışişleri Bakanlığının Bern Büyük Elçiliğimize tâyin olunan Genel Sekreter Zekı Kuneralp şerefine elçilik binasında verilen veda kokteylinde buna benzer eğlenceli hâdiseler cereyan etti ve hâdiselere şahit olanları ertesi gün bol bol güldürdü. Kokteylde, o sıralarda Adalet Bakanı olduğunu zanneden Aptullah Pulat Gözübüyük bir hanım tarafından bayağı sıkıştırıldı. Hanım bir gazeteciydi ve ecnebi ajanslardan birini Türkiyede temsil ediyordu. Hanım gazeteci, Gözübüyüke son hâdiselerden sonra istifa edip etmiyeceğini, böyle bir şey düşünüp düşünmediğini sordu. Gözübüyük, elindeki kokteyl kadehini hanıma doğru kaldırarak bir yudum aldı ve:

"— Neden istifa edeyim? Memleket hizmetindeyim. Devam edeceğim" dedi.

Hanım gazeteciyle aralarında bu minval üzere cereyan eden tartışma sırasında Gözübüyük diğer dokuz arkadaşıyla beraber Millî Birlik Komitesi tarafından vazifesinden affedilmiş bulunuyordu.

Her şey Millî Birlik Komitesinde Hükümet programının müzakeresi sırasında başladı. Komite, programın bir çok noktasını tasvip etmiyor ve değişiklik yapılmasını istiyordu. Programın tasdiki bu yüzden gün geçtikçe uzuyordu. Komite Hükümet programını evirip çevirmiş ve istediği şekle sokmağa çalışmıştı. Ancak, Millî Birlik Komitesinin bu tâdili sonunda ortaya çıkan âdeta yeni bir programdı. Komite tâdil edilen programı bu günlerde Hükümete verecek ve bir deklârasyon yayınlayarak yeni Hükümet programının bu olduğunu ilân edecekti.

Ancak tasavvur fazla itibar görmedi. Hükümet programını bir teşrii Meclis tasdik veya reddedebilirdi. Ama bunun üzerinde oynamak, hattâ onu yeniden kaleme almak görülmemiş bir iş olacaktı. Aslında Komite - Hükümet münasebetleri temelinden iyi düzenlenmiş değildi ve sistem bir sunilik taşıyordu. Hata, İhtilâl Meclisine normal bir teşrii Meclis statüsü verme gayretinden başlamıştı ve ilim adamlarının fazla kitabî düşüncelerinden doğmuştu. Şimdi, teşrii Meclis toplantıları mesul Hükümet âzalarının gıyabında cereyan ediyordu. Bu yüzden mesul Hükümet âzaları Meclisin temayüllerinden habersiz bulunuyorlardı. Oyunun kaidesi yanlış konulmuştu.

Üstelik, Hükümet içinde dahi bir beraberlik yoktu. İhtilâlin ilk günü hizmete, kellelerini koltuklarına alarak koşan bu idealist insanlar bir fikir etrafında toplanmış değillerdi. Hattâ pek çoğu birbirini kabine toplantısında ilk olarak görmüştü. Nitekim Kabine üyeleri arasında bazı anlaşmazlıklar olduğu biliniyordu. Bir buçuk ay evvel, bir sabah Bakanlar Kurulu toplantısında Cihat İren ile Âmil Artus arasında geçen münakaşa kulak gazetesi vasıtasıyla duyulmuştu. Fırtına oldukça kolay atlatılmış ve iki Bakanın arası bulunmuştu. Ama sonraları başka iki Bakan arasında ortaya çıkan anlaşmazlık Bakanlar Kurulunun ağzının tadını kaçırmıştı. Bu defa çekişenler Maliye Bakanı Ekrem Alicanla Devlet Bakanı Şefik İnandı. Anlaşmazlık Hürriyet Tahvilleri dolayısiyle ortaya çıkmıştı. İnan tahvillerin satışını düzenleme işini üzerine almış ve bu işi yürütmeye çalışmıştı. Ancak tahvillerin satılmadığı bir hakikatti. Maliye Bakanı bu yüzden İnana kızıyor, İnan ise kabahatin kendisinde olmadığını anlatmaya çalışıyordu. Bunlar hâdiseye tekaddüm eden günlerde birer söylentiden ileri gidemedi. Ama on Bakanın vazifeden affedildiği açıklandıktan sonra affedilenlerden Nusret Karasu kendisiyle konuşan AKİS muhabirine bunu teyid edici sözler söyledi. Karasu şöyle dedi.

"— O gece saat on sıralarında telefonum çaldı. Başbakanlıktan bana vaziyeti söylediler. Öğrendim. Hiç birşey düşünmedim. Hiç bir yorumda bulunmadım. Mevkiler değil, işler mühimdir. Zaten muayyen şahıslar arasında da anlaşma temin edilmemişti. Bu normaldi. Artık Fakülteye döneceğim, hattâ döndüm bile. Yeni geleceklere başarılar.."

"Muayyen şahıslar arasında temin edilemiyen anlaşma" madalyonun öbür yüzünü teşkil ediyordu.

Eski Bakanlar Kurulu toplantı halinde

88. günün sürprizi

Tatlı bir toplantı

Buna rağmen çarşamba günü, Gürselsiz toplanan Bakanlar Kurulunda herhangi bir şey olmadı, "ara-

larında anlaşma temin edilemiyen muayyen şahıslar" tatlı tatlı konuştular. Toplantıya Başbakanlık Müsteşarı Alpaslan Türkeş de katılmıştı. Kurulda antidemokratik kanunları ayıklamakla görevli komisyon tarafından hazırlanmış altı tasarı üzerinde müzakereler cereyan etti. Kurul bundan sonra İnkılâp mahkemeleri üzerinde durdu. Bakanlar Kurulunda o günkü hava hakikaten enteresandı. Bazı Bakanlar müzakerelere hemen hemen hiç katılmadılar. Fikir serdetmekten ziyade dinlediler ve bir teviye sigara içtiler.

Toplantı bittiğinde Başbakanlığın kapısında ilk görülen Ekrem Alican oldu. Saat 12.58 idi. Alican göbeğini hafifçe çıkararak yürüyordu. Kahverengi bir elbise giymişti. Elinde aynı renk, fermuarlı bir çanta bulunuyordu. Alicanı Muhtar Uluer ve Fethi Aşkın takip ettiler. Bu sırada Fehmi Yavuz merdivenin başına gelmiş ve birden vazgeçerek tekrar yukarı çıkmıştı İhtimal yukarıda bir şey unutmuştu. Cahit Talas ile Şefik İnan kapıda Fehmi Yavuzu beklediler. İnanın ağzında yarıya kadar içilmiş bir sigara vardı ve sağ elini pantalonunun cebine sokmuştu. Başı hafifçe yere eğikti. Düşünceli görünüyordu.

Fahri Özdilekle, Daniş Koper Başbakanlıktan beraberce çıktılar. Onları gri bir elbise giymiş olan Âmil Artusla Abtullah Gözübüyük takip etti. Bir şey konuşmuyorlardı. Başbakanlığın kapısında Türkeş ve Kızıloğlu göründüğünde saat 13.15 olmuştu. Kızıloğlu ve Türkeş otomobillerinin önünde durdular. Birbirlerine hararetli hararetli bir şeyler anlatıyorlardı. Etrafı saran gazeteciler konuşulanları duymak için gayret sarfettiler. Ancak Başbakanlık Müsteşarı ve İçişleri Bakanı gazeteciler yaklaştığında konuşmayı kesmişlerdi. Türkeş her zamanki muzip haliyle yaklaşanlara takıldı. Kendisinin bir müddet evvel Kütahyaya gittiğini yazan bir İstanbul gazetesinin muhabirine gülerek:

"— Bu sefer Antalyaya gönder beni bakalım" dedi. Sonra gülerek otomobiline bindi ve süratle uzaklaştı.

Üçlü toplantı..

Bir gün sonra saat 10.34 de Hava Kuvvetlerine ait bir ÇKB uçağı Başkan Gürseli Ankaraya getirdi. Karşılamadan hoşlanmıyan babacan General: bu defa hava alanında iki Millî Birlik Komitesi üyesi bekliyordu. Bunlardan biri General Cemal Madanoğlu, ikincisi ise Alpaslan Türkeşti. İkisi de Generalin gelişi ve gidişinde alanda umumiyetle bulunmuyorlardı. Demek ki hususi bir vaziyet vardı. Üç asker Devlet ve Hükümet Başkanı uçaktan indikten sonra bir müddet ayakta konuştular. Konuşulan mevzuun mühim olduğu anlaşılıyordu. Türkeş Başkana bir süre izahat verdi. General Gürselin ellerini arkasına bağlıyarak katıldığı konuşma beş on dakika devam etti. Başkan bu arada ayaklarının ucuna basarak hafif hafif yaylanıyor ve iki asker arkadaşının söylediklerini tebessümünü yüzünden eksiltmeden dinliyordu. Başkanın bagajları otomobiline yerleştirildi ve siyah Cadillac süratle şehre doğru hareket etti. Ankaraya varıldığında Türkeş Başbakanlığa, General Gürsel ise üç odasında ikamet ettiği Hariciye köşküne gittiler.

Öğleden sonra Başbakanlığa gelen Gürsel, odasında uzun müddet çalıştı. Bu sırada Başbakanlık koridorlarında dolaşanlar, günün bir takım hâdiselere gebe olduğunu farketmekte gecikmediler. Nitekim akşama doğru Millî Birlik Komitesi toplantıya çağırılmış ve Meclis binasının ışıkları yakılmıştı.

Başkan Gürselin Ankaraya ayak bastığı sıralarda Başbakanlıkta Bakanlar Kurulunun her zamanki toplantı salonunda, Kurul mutaddan ayrı veche taşıyan bir toplantı yapmaktaydı. Bakanlar Kurulu gene Âmil Artüsün Başkanlığında toplanmıştı. Millî Birlik Komitesinin Hükümet Programını tasvip etmediği ve hattâ baştan aşağı revizyona tâbi tutacağı, bunun yakın bir zamanda yayınlanarak halk oyuna sunulacağı artık Bakanlar tarafından biliniyordu. Hâdisenin önüne geçmek için bir tek çâre vardı: Toptan istifa etmek. Böylece, Hükümet iki işi birden halletmiş olacaktı. Hem tasvip edilmiyen programın rafa konularak aynı heyetin yeni bir programla efkârı umumiyenin önüne çıkması önlenecek, hem de birbiriyle daha iyi anlaşabilecek şahıslardan kurulu bir Hükümetin teşkili sağlanacaktı.

Bakanlar Kurulunun bu tasavvurunu Âmil Artüs aynı gün öğle üzeri, Başkan Gürsele bildirdi. Gürsel Devlet Bakanına henüz böyle bir şeye lüzum olmadığını söyledi, biraz beklemelerini tavsiye etti. Gürsel Millî Birlik Komitesiyle konuşacaktı. Mesele orada müzakere edilecek ve elbette ki bir karara varılacaktı. Hareket tarzı bundan sonra tâyin edilebilirdi.

Komite karar veriyor

Başkan Gürselin başkanlığında toplanan Millî Birlik Komitesi işi enine boyuna müzakere etti. Durumu inceledi ve karara vardı. Komite, Hükümeti bir çok bakımdan tenkid ediyor ve böyle bir değişikliğe lüzum görüyordu. Tenkitlerin başında elbette ki programın yetersizliği gelmekteydi. Saniyen, bazı Bakanların geçen devrede bir takım icraata katıldığı belli olmuştu. Koper, Kubat, Üstün, Uluer gibi. Ayrıca, üzerinde durulan bir nokta daha vardı. Bakanlardan bir kısmı pek pasif kalmışlar, getirildikleri mevkii yadırgamışlardı. Bunların başında Sağlık Bakanı Nusret Karasu ile Basın-Yayın Bakanı Zühtü Tarhan -arkadaşları kendisine "Melek Zühtü" derler- geliyordu. Nihayet ortada "Gözübüyük Meselesi" vardı.

Ancak Komite Kabinenin toptan istifasını mahzurlu buldu. Bazı Bakanlar ve bilhassa aralarında anlaşma temin edilemiyenler vazifelerinden affedilebilirler, yerlerine yenileri

Sarper - Alican - Artüs
Eleğin üstündekiler

seçilebilirdi. Bu değişiklik bir hafta, en geç on gün içinde yapılabilir ve normal düzen tekrar avdet edebilirdi. Komitenin toplantıya çağırıldığından Hükümet üyelerinin dahi haberi olmamıştı. Kısa süren ve fazla tartışmalı geçmiyen Komite toplantısı sona erdiğinde saatler 20.05'i gösteriyordu. Bundan tam doksan dakika sonra on Bakanın vazifesinden affı resmen açıklanacaktı.

Haber radyoda okunduğunda evvelâ büyük akisler yaptı. Birkaç saat geçince alışıldı. Meclis bir İhtilâl Meclisiydi ve böyle bir hareket normal sayılırdı. Haber yayınlanınca en fazla hayrete düşenler gene affedilen Bakanlar oldu. Gerçi buna benzer bir şeyler bekliyorlardı. Ama kararın bu derece kesin ve çabuk olacağını, doğrusu kendileri de tahmin etmemekteydiler.

Haberi gazetecilerden duyan Bayındırlık Bakanı Daniş Koper pek hayret etti ve ilk söz olarak başka kimlerin affedildiğini sordu. İkinci sorusu ise işin Millî Birlik Komitesinden mi, yoksa Başbakanlıktan mı duyulduğuydu. Devlet Bakanı Şefik İnan işin üzerinde fazla durmadı. Soranlara şöyle diyordu:

"— Kabinede değişiklik yapılacağı biliniyordu. Ama isim olarak belli değildi. Bana affedildiğimi telefonla bildirdiler. Herhalde diğer arkadaşlarımıza da öyle bildirmişlerdir."

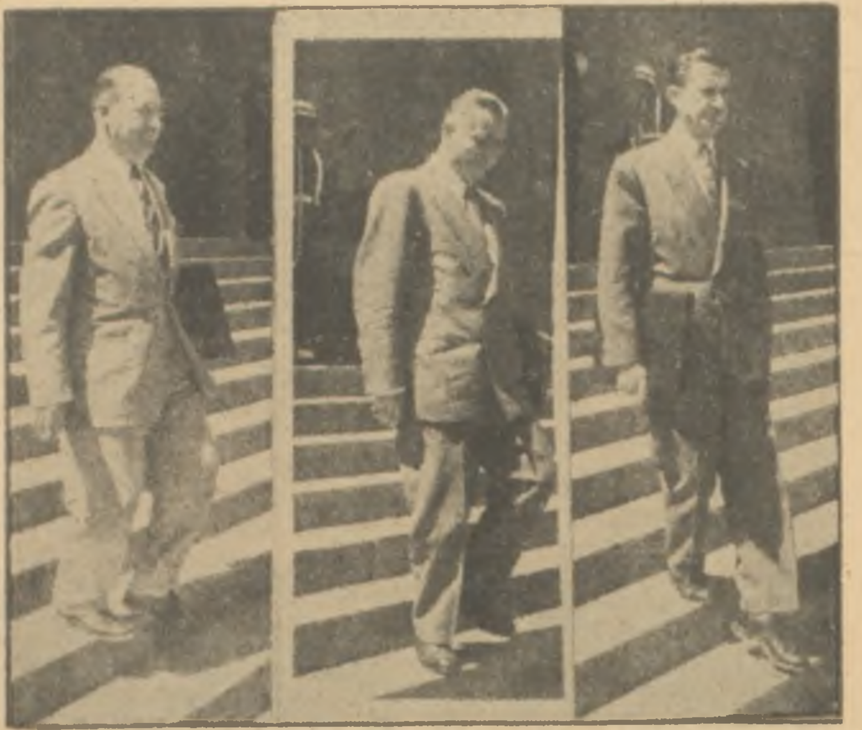
Ekonomi ve Ticaret Bakanı Cihat İrene gelince, o sorulanlara her zamanki soğukkanlılığıyla cevap verdi. İren şöyle diyordu:

"— Bu günlerde bu gibi konuları kurcalamak memleket menfaatleri bakımından doğru değildir. İşte, oldu!."

Aynı akşam ufak tefek, sevimli bir profesör ise Orduevine Bakan olarak girmiş, evin bir Üniversite öğretim üyesi olarak dönmüştü. Ufak tefek adam Çalışma Bakanı Cahit Talastı. Orduevinde Çin Genel Kurmay Başkanı şerefine verilen kokteyle gitmişti. Otomobilden indiğinde bayağı, bildiğimiz bir Bakandı. Ama saat 22 yi geçtiğinde Talası bir düşünce aldı. Düşündüğü, vazifeden affı değildi. Bunu normal karşılamıştı. Sâdece evine dönerken makam arabasını kullanıp kullanmamayı düşünüyor, biraz da tereddüd ediyordu. Hâdise hakkında gülerek, her zamanki sevimli haliyle:

"— Haberi radyodan duydum. Böyle bir şeyi bekliyorduk. Ekip değiştirilmesi bu gibi idarelerde elbette çok normaldir. Üniversiteye döneceğim" dedi.

İşi en son öğrenen Bakan, İmar ve İskân Bakanı Orhan Kubat oldu. Öyle ki, Kubat hâdiseye muttali olduğunda bir gün evvel oturduğu Bakanlık koltuğuna Fehmi Yavuz asaleten tâyin bile edilmiş ve vazifesine başlamıştı. Kubat erken yattığından radyodan af haberini duymamıştı. Sabahleyin kahvaltı masasına otururken eline aldığı gazetede haberi okudu. O kadar şaşırdı ki bir kaç saniye düşünemedi. Sonra, iştihayla kahvaltısını etti. Değiştirmeyi normal bulmuş ve geldiği yere dönmeğe kendisini evvelden hazırladığından, kısa bir şaşkınlıkla işi savuşturmuştu.

Üstün - Gözübüyük - Uluer

Delik taneden büyük olunca...

Geceki toplantı..

O gece haberin yayınlanmasının üzerinden bir saate yakın zaman geçmişti ve saatler 11.05'i gösteriyordu ki genç bir yüzbaşı önündeki telefonu aceleyle eline aldı. Üç abonenin ezbere bildiği numarasını aynı çabuklukla çevirdi. Her üç numaranın sahipleri de evdeydiler ve fazla bekletmeden cevap vermişlerdi. Çevrilen numaralar Kabinede kalan üç Bakana aitti. Bunlar Selim Sarper, Âmil Artüs ve Ekrem Alicandı. Genç Yüzbaşı her üç Bakana da aynı kelimeleri tekrarladı: "Devlet Başkanı sizleri Hariciye Köşkünde bekliyor. Lütfen teşrif eder misiniz?"

On dakika sonra Çankaya Köşküne çıkan yokuşu kısa fasılalarla üç otomobil tırmandı. İlk gelen Alicandı. Kapıda bekleyen otomatik silâhlı muhafızları selâmladı ve ayaklarını paspasta adamakıllı temizledikten sonra içeri girdi. Arkasından aynı yoldan yeşil bir taksi Köşkün bahçesine girdi. Taksiden inen gözlüklü, son derece itinayla dikildiği belli gri bir elbise giymiş adam elini cebine götürdü. Bir an tereddüd etti. Sonra taksi şoförüne dönerek:

"— Bey, portföyümü aceleden unutmuşum. Benim adım Selim Sarper. Taksi ücretini yarın takdim edeyim" dedi. Çevik adımlarla Köşkün giriş kapısında kayboldu.

Üçüncü gelen Âmil Artüstü. İnkılâp Hükümetinin Kabinede kalan üç Bakanı, ışıkları pırıl pırıl yanan Köşkün alt katında bir müddet beklediler. Neden çağırıldıklarını merak ediyorlardı. Devlet Başkanı kendileriyle ne konuşacaktı? Bu kadar alelacele buraya çağırılmalarındaki sebep neydi? Bekledikleri sırada hemen hemen hiç konuşmadılar.

Bir müddet sonra kendilerine yukarı çıkmaları söylendi. Üç Bakan merdivenleri aceleci adımlarla tırmandılar. Alican için aynı şeyleri söylemek doğru olmaz, zira Maliye Bakanının en aceleci adımları normal yürüyüşün bile oldukça altındadır. Kendilerini Devlet ve Hükûmet Başkanı Cemal Gürsel bekliyordu. Bakanlar meraklı bakışlarla Generalin ne diyeceğini, çağırılış sebebi o-

larak ne söyliyeceğini beklediler. Babacan General ağır ağır çağırılmalarının sebebini açıkladı. Kabineye alınacak yeni Bakanlar hakkında fikir soracaktı. Üç Bakan kendisinin akıl yoldaşı olmakla vazifelendirilliyordu.

Dört idareci tam 75 dakika bu meseleyi enine boyuna konuştular. Bu arada Kabinede kalan Bakanlar arasında ufak bir değişiklik de yapılmış, Artüs Gozübüyükten boşalan Adalet Bakanlığına asaleten tâyin edilmişti. Millî Eğitim Bakanı Fehmi Yavuz ise İmar ve İskân Bakanlığına getirilmiş ve Millî Eğitim Bakanlığın' yeni bir tâyin yapılıncaya kadar vekâleten idare etmesi uygun görülmüştü. Alican, Maliye Bakanlığından başka, Çalışmayı vekâleten idare edecekti. Sarperin uhdesine vekâleten idare edilmek üzere Basın-Yayım Bakanlığı veriliyordu. Sıtkı Ulay Bayındırlığa, Muharrem Kızıloğlu Devlet Bakanlıklarından birine vekâlet edeceklerdi. Ticaret Bakanlığına vekâlet edecek olan Bakan, Fethi Aşkındı. Üç Bakanlık ta Müsteşarları tarafından idare edilecekti.

Devlet Başkanı ve üç Bakanı evvelâ prensipler üzerinde anlaştılar. Bakanların tâyininde aceleye lüzum yoktu. Yeni teşkil edilecek Kabine biraz ince elenip sık dokunacaktı. Bu işin tamamlanması için on günlük bir mühlet tanınıyordu. On gün içinde düşünülüp taşınılacak ve Bakanlıklara tâyinler öyle yapılacaktı. Şimdilik üzerinde karara varılan bir kişi vardı. Ziraat Fakültesi profesörlerinden Osman Tosunun Tarım Bakanlığına tâyini mukarrerdi. Tosunun vazifeyi kabul edip etmiyeceği ertesi gün sorulacak, "evet" dediği takdirde derhal işe başlayacaktı.

Devlet Başkanı ve üç Bakanının üzerinde durdukları bir mesele daha vardı. Siyasi parti mensuplarından kabineye adam almaları doğru olacak mıydı? Bu Geçici Anayasaya aykırı bir hareketti. Ancak, faydalı bir çâre olarak kabul edildiğinde Geçici Anayasada Millî Birlik Komitesi tarafından değişiklik yapmak mümkündü. Meselenin tartışılması kısa sürdü. Başkan bu işe pek taraftaı değildi. Bu bakımdan vaz geçildi Partiler dışında Kabineye girebile cek adam bulmak mümkündü ve bı yönden hareket etmek daha uygu olacaktı.

Üç Bakan Hariciye Köşkünü teı kettikleri zaman saatler 12.30'u pe! az geçmekteydi. Ertesi gün temasla ra derhal başlanacak ve en geç on gün sonra iş tamamlanmış olacaktı.

Bakanların Hariciye Köşkünü terkettikleri sırada Başbakanlık binasının arka tarafına düşen ve bahçeye bakan kısmında bir pencereden sızan ışıklar odanın sahibinin hâlâ çalıştığını gösteriyordu. Oda Başbakanlık Müsteşarı Alpaslan Türkeşe aitti. Masanın üzerindeki kalın dosyalarını içine gömülü adamın odasındaki ışıklar uzun müddet sönmedi. Albay Türkeş Başbakanlığı terkettiğinde, Başkan Gürselin yanından ayrılan üç Bakan dahil, herkes derin bir uykudaydı.

Ertesi gün, Gürselin Başbakanlıktaki çalışma odasında Sarper, Türkeş, Artüs ve Alican Gürselin başkanlığında toplandılar. Konu, gene Kabineydi. Yeni isimler gözden geçiriliyordu.

Başkan Gürsel o gün öğle yemeğini, İstanbuldan hususi uçakla dâvet ettiği Albay Dr. Necmi Ayanoğluyla birlikte, Hariciye Köşkündeki mütevazi dairesinde yedi. Devlet Başkanı Albay Ayanoğlunun emekliye sevkedildiğine dair bir gazete haberi görmüş ve kendisini Sağlık Bakanlığı için düşünmüştü. Fakat sonradan, Albayın emekliye sevkedilmediğini öğrenmiş ve memnun olmuştu. Böylece Dr. Ayanoğlu öğle yemeğini Devlet Başkanıyla birlikte yedi ve mesut, İstanbula döndü.

İlk kararname..

Aynı gün öğleden sonra Adalet Bakanlığının kapısından içeri giren adamı görenler, attığı adımlara bakarak bu koridorlara pek alışkan bir zat olduğunu ve tırmandığı merdivenleri pek iyi tanıdığını anlamakta güçlük çekmediler. Kır saçlı adamın adımlarında belki biraz çekingenlik, belki biraz ürkeklik vardı. Ama adımların bu merdivenlere hiç değilse 88 günlük bir alışkanlığı mevcuttu. Kır saçlı adam eski Adalet Bakanı Aptulla Pulat Gözübüyüktü. Bakanlığa Kabine arkadaşı ve yeni Adalet Bakanı Âmil Artüsü ziyaret için gelmişti. Artüs makamındaydı ve günlük işlerle meşguldu. İmzalaması gereken kararnameler vardı. Kararnamelerden birinde Aptullah Pulat Gözübüyükün Temyiz üyeliğine tâyin edildiği belirtiliyordu. Yeni Adalet Bakanı, eski Adalet Bakanının yeni vazifesiyle alâkalı kararnameyi imzaladı. Bu, Artüsün imzaladığı ilk kararnameydi.

Şefik İnan
Uyuşamadı

İnkılâp

Generalin dedikleri

Babacan tavırlı, uzun boylu adam uzun bir masanın etrafına toplanmış olanları iki eliyle selâmladı ve "Hepinize hürmetler ederim, arkadaşlar" dedi. Salon, hacmı istiabı kadar doluydu. O kadar ki kapıların kenarlarında boş bir sandalya bulmak imkânsızdı. Dışarda boğucu bir sıcak hüküm sürmekteydi. Uzun masanın etrafına âdeta yığılmış, iyi giyimli adamlar babacan tavırlı Generalin iltifatına ayakta, gülümseyerek mukabele ettiler.

Hâdise geçtiğimiz haftanın son günü Başbakanlık binasında, Bakanlar Kurulunun üst katın sağ tarafındaki toplantı salonunda cereyan ediyordu. Günlerden cumartesiydi. Saat ona on vardı. Babacan tavırlı, güçlü adam Devlet ve Hükümet Başkanı Cemal Gürseldi. Cemal Gürsel bundan böyle muntazam aralıklarla -hiç olmazsa onbeş günde bir- basın toplantısı yapmak, "kudretleri müsellem" basın mensuplarına memleket meselelerini açıklamakta fayda mülâhaza etmişti. Toplantı, bunların ilkiydi.

Gazeteciler önce bir bekleme salonuna alındılar. Sonra toplantının yapılacağı Bakanlar Kurulu odasına dâvet edildiler. Ancak bazı kimseler, Ankara basınının bu güzide simalarının -hikmet hüdaya- bu defa bir hayli çoğaldığını farkettiler. Zira her gazete bir kaç muhabirini seferber etmekle kalmamış, teypli ekipleri de bu toplantı için evvelden hazırlamıştı.

Koyu izdiham, koridor başlarını tutan nöbetçileri de uyartmış olmalı ki bir basın kartı kontrolü lüzumunu doğurttu. Ne var ki bu kontrol orada bulunanların gazeteci olduklarını tesbitten başka bir işe yaramadı. Bi-

rerle kolda yürüyen gazeteci kafilesi Bakanlar Kurulu Toplantı salonunun iki kapısından içeri daldı. Gazeteciler, on tanesi affa mazhar olan kabine üyelerinin boş koltuklarına yerleştiler.

Bekleyiş uzun sürmedi. Bir kaç dakika geçmişti ki Orgeneral Cemal Gürsel, yanında Başbakanlık Müsteşarı Alpaslan Türkeş olduğu hâlde içeriye girdi. Her zamanki gibi mütebessimdi. Gazeteciler Orgeneralin babacanlığından hiç bir şey kaybetmediğini bir kere daha müşahade ettiler. Babacan General yerine otururken, salonu lebaleb dolduran gazetecileri şöyle bir süzdü ve:

"— Bu kadar gazeteci var mı bizde" dedi.

Arkadan ilâve etti:

"— Bu kadar çetin imtihan olur mu?"

Suallere geçilmeden evvel foto muhabirleri makinelerini çalıştırdılar. Bol bol resim çekildi. Tabiî her yerde hazır ve nazır, eski devrin de borazancıbaşılığını yapanlar, V.C. telgrafları düzenler gene babacan Generalin etrafını alıvermişlerdi. Nitekim ertesi gün intişar eden gazetelerdeki fotoğraflarda bu fırsatçı zevat ön plânda arzı endam ediyordu.

Sualler, sualler

General Gürsele sorulan sual adedi 75 idi. Sualler iki gün evvelden Başbakanlık Basın Bürosuna yazılı olarak verilmişti. Devlet Başkanı bunları cevaplandıracaktı. Daha doğrusu cevaplandırmıştı. Sual ve cevapları havi 16 sayfalık broşür gazetecilere dağıtıldığı sırada babacan General cevapları okumağa başladı.

İlk sual Sakarya gazetesine aitti ve şuydu: "Hazırlanmakta olan Anayasa hangi tarihte ilân edilecek?" Gürsel sualden sonra cevabı da okudu: "Hazırlıklar bitip formaliteler tamamlandıktan, Millî Birlik Komitesince kabul edildikten sonra.. Bugünkü tahminlere göre 1961 ilkbaharında referanduma arzedilecektir".

Devlet Başkanı bir süre hem sualleri, hem cevapları bizzat okudu. Bu sırada, yanında oturmakta olan Başbakanlık Müsteşarı Albay Türkeş eğilerek alçak sesle sualleri kendisinin okuması için Paşanın müsaadesini istedi ve sualleri okumaya başladı. Gürsel, sâdece cevapları okuyordu. Fakat bir çok defa okumakla yetinmedi, yazılı metni bırakarak ayrıca geniş izahlarda bulundu. Albay Türkeş zaman zaman Generalin dikkatini çekiyor, bazı noktaları hatırlatıyor, ikazda bulunuyordu.

Dervişin fikri

Suallerin de, cevapların da içinde alâka uyandırıcı olanları vardı. Bilhassa D.P. borazanları bir şey öğrenmekten ziyade istismar edebilecekleri bir şey söyletmek maksadıyla sualler tertiplemişlerdi. İnkılâp adını taşıyan bir gazete bu işle vazifelendirilmiş olmalıydı ki içinde sualden ziyade telkin taşıyan üç soruyla ortaya çıkmıştı. Bunların üçü de buram buram kasıt taşıyordu. Birinci sual şuydu: "İnkılâbın daha ilk günlerinde bazı gazete ve mecmualar, Halk Partisini iktidarın müstakbel ve mutlak sahibi olarak göstermişler ve Parlâmenter sistemin biran önce tesisi gerektiğini ileri sürerek bu yoldaki neşriyata gittikçe hız vermişlerdir.

İdare ve halk efkârı üzerinde bir tazyik mahiyeti alan bu kabil neşriyatı, Hükümet: Temelini atmak istediği demokratik prensipler ve memleket hayrına yapacağı ıslâhatın ihtiyaç gösterdiği zamanı rahatça aşmak hakkına bir tecavüz telâkki etmiyor mu?"

İkinci sual daha da beterdi: "İnkılâptan evvel, memleketi kardeş kavgasına götürecek derecede şiddetlenen siyasi parti çekişmelerinin Millî Hükümetçe alınan bir kararla yasak edilmiş olması memlekete huzur getirmiştir.

Ancak bu huzur ve sükûnu, sık sık gazetelerde beyanat vermek veya kendinden bahsettirmek suretiyle ihlâl eden parti liderlerinin bu hareketleri, zaruret olmadıkça Hükümet tarafından her zaman tasvip olunacak mıdır?"

Üçüncü sualde ise bakla tamamiyle ağızdan çıkarılıyor ve ikinci sualde ima edilen İnönü bu sefer alenen bahis mevzuu ediliyordu:

"Bundan bir müddet önce İnönü gazetecilere Demokrat Partinin kapatılmaması temennisini izhar eylemiştir. Halbuki bu Partinin, Cemiyetler Kanununa göre kongrelerini yapmadığından dolayı hemen kapatılması icap etmektedir.

Bu vaziyet karşısında bu Parti kapatılmayacak mıdır?"

Doğrusu istenilirse cevapları hazırlayanlar, eğer bu oyuna gelmeyi hususi surette arzulamamışlarsa pek ihtiyatsız davranmışlar, bazı talihsiz ibareler kullanmışlardı. Meselâ ilk suale verilen cevabın bir yerinde "Millî Birlik Komitesince iktidar, C.H.P. ye değil, seçimi kazanan partiye devredilecektir. Bu parti pekâlâ Halk Partisinden başkası da olabilir" deniliyordu. Aslında fikirde bir şey yoktu. Ama bunu ifade tarzı hiç de talihli değildi. Zira pek basit bir basiret ikinci cümlenin şöyle olmasını gerektirirdi: "Bu parti pekâlâ Halk Partisi de olabilir. Halk Partisinden başkası da olabilir." Nitekim pazar günkü Havadiste, gazetenin birinci sayfasını bir baştan ötekine kaplayan, hem ikinci satırı da bulunan manşet şuydu: "Gürsel iktidar C.H.P. ye değil, seçimi kazanan partiye devredilecek dedi". Aynı gazetedeki bir başka manşet de şuydu: "Memleketin huzur ve sükûnu için parti liderlerinden hassasiyet beklenir." Bu, İnkılâp gazetesine verilen üçüncü cevaptan alınan bir pasajdı. Cevabın tam metni şuydu: "Nâzik bir konu.. Bu hususta her şeyden evvel parti lideri olan politikacılarımızdan hassasiyet beklenir."

Devlet Başkanı Gürsel basın toplantısında

Havadisciler karşılarında Menderes var sandılar

Suallerde arka plânda kalmayı tercih eden Havadis ise, gene de bir mânalı sual sormaktan geri kalmamıştı: "Partilerin siyasi faaliyette bulunmaları şimdilik menedilmiş olmasına rağmen bazı partilerin iç bünyelerinde yaptıkları toplantıları ve heyet kabullerine şahit olunmaktadır. Bunlar siyasi faaliyetten sayılmamakta mıdır?" Havadis tabii C.H.P. nin iç bünyesinde yaptığı toplantılardan ve İnönüyü ziyaret edenlerden bahsediyordu. Halbuki kendi partilerinin meşhur Tahkikat Komisyonu siyasi faaliyeti menettiği sırada da C.H.P. nin iç bünyesinde toplantı yapılmış, hattâ Parti Meclisi İnönünün başkanlığında üç gün süren bir içtima aktetmişti. İnönüyü ise o tarihte de, isteyenler pekâlâ ziyaret etmişlerdi. Anlaşılan Havadis, kendi partisine yaptırtamadığını şimdi Millî Birlik İdaresine yaptırtmak hevesindeydi. Suale verilen matbu cevap şuydu: "Partilerin durumları dikkatle takip olunmaktadır". Gürsel buna partilerin yasaklara riayet etmelerinin şart bulunduğunu ilâve etti.

Havadisin bir derdi de gençlikti. Nitekim suallerden birinde talebe teşekkülleri bahis mevzuu ediliyordu. Sual şuydu: "Talebe teşekküllerinin birleştirilmesi için hazırlanan kanun tasarısında talebenin siyasetle meşgul olmasını men eden ve ileride her hangi bir partinin bu teşekkülleri kendi politikaları yönünden istismar etmesini önleyen tedbirler bulunacak mıdır?" Fakat cevap, Havadisin değirmenine su taşımadı. Bu hususta hazırlanan proje Millî Birlik Komitesi ilgililerine tevdi edilmiş olup henüz inceleme safhasındaydı ve zamanı gelince açıklanacaktı. Elbette ki Millî Birlik Komitesi siyasi üstünü bu derece parlak şekilde ispat etmiş Türk Gençliğini Havadisin anladığı mânada siyasetle meşgul olmaktan men etmeyecekti. Zaten buna kimin kudreti yetebilirdi ki?.

Daha tatlı bahisler

Teferruata müteallik bu gibi noktalarda üslûba fazla dikkat edilmemiş olmasının doğurduğu bir küçük hayal kırıklığını ve endişeyi -sonra da yılanın kuyruklarının nereden cüret aldıklarını kendi kendimize sorup duruyor, ancak suyun altındaki oyun suyun yüzüne çıktığında aklımız başımıza geliyor- Gürselin en kesin tarzda yaptığı bazı açıklamalar kolaylıkla dağıttı. İkinci Cumhuriyetin kuruluş tarihi bu toplantıda resmen açıklandı. Millî Birlik Komitesinin, Türk cemiyetini demokratik rejime henüz lâyık görmeyen salon aydınlarıyla mutabık bulunmadığı bu toplantıda resmen ifade edildi. Gürsel yazılı cevabı okuduktan sonra başını kaldırdı ve hakikaten inanan adamların samimiyetiyle ilâve etti:

"—Ben, Türk milletinin okuma yazma bilmese de fikri selimine inanan adamım. Bu düşünceleri varit görmüyorum".

Hikmet Yazıcıoğlu
Eski camlardan bir bardak

Gerçi bu açıklamadan sonra da hâlâ, seçimleri bir çıkmaz ayın son çarşambasına, daha doğrusu göle atmaya niyetlendikleri yoğurt mayasının tutacağı muhayyel tarihe bıraktırmak için bin dereden su getirenler çıkmadı değil. Bir parti kuracaklardı, bu parti büyüyecekti, bu parti gelişecekti, bu parti rey toplayabilecek hâle gelecekti, Türk milleti ancak ondan sonra sandık başına gitmek hakkını kazanacaktı!

Biraz da eğlence

Büyük bir ciddiyet içinde cereyan eden basın toplantısı, nihayet eğlenceli bir safhaya, Hakimiyet gazetesinin sorduğu suallerin okunmasıyla girdi.

Hakimiyet, hani şu devr-i sâbıkta Fatih Menderes, Yavuz Menderes gibi tâbirleri siyasi edebiyatımıza kazandıran gazete! Hakimiyet, hani şu antidemokratik kanunların müdafii Hikmet Yazıcıoğlunun Hakimiyeti işte bu ceride şimdi Devlet Başkanından soruyordu: "Ankara Radyosunda gazetelerdeki makalelerden özetler okunurken gazeteler arasında tandans tefriki yapılıyor. Meselâ Hakimiyet Gazetesi Millî İnkılâptan bu yana en az 75 tane ehemmiyetli memleket meseleleri ile ilgili makale neşretmiştir. Buna rağmen Hakimiyetten tek kelime ile Hakimiyet şöyle diyor diye bahsedilmemiştir. Devlet radyosunun tarafsız tutumunu ihlâl eden bu durum hakkında Devlet Reisi olarak ne düşünmektesiniz? Bunun tahkiki için ne yapılacaktır?"

Sual enteresandı. O kadar ki basın mensupları gülmekten kendilerini alamadılar. Tabiî bu arada en fazla keyiflenen saçları dökülmüş, uzunca boylu Hakimiyet sahibiydi. Ne var ki Yazıcıoğlunun sevinci kursağında kaldı. Zira o sırada gazetecilere dağıtılan sual - cevap broşüründe bu sualin cevabını görmüştü.

Cevap şuydu: "Radyoda okunan yazılar, mütehassıs bir heyet tarafından seçilmektedir. Yazılarınızın kalitesini radyoda verilecek bir seviyeye ulaştırdığınız ve ele aldığınız konularda hakikaten samimî olduğunuz kanaatini yarattığınız takdirde elbette ki bu arzunuz yerine getirilecektir."

Hakimiyetin saçları azalmış patronunun neşesini solduran bu cevaptı.

AKİS ve Gürsel

Sualler bitmişti ki salonda bir kaynaşma oldu. Basın mensupları yeni sualler sormak için hazırlanıyorlardı. Halbuki sual sorma sırası Devlet Başkanındaydı. Nitekim Gürsel. "Sizin sualleriniz bitti, şimdi benim de AKİS'e bir sualim var" dedi ve ilâve etti: "Kimdir buradaki AKİS'çi?"

Gözler, uzunca masanın ortalarında bir yere ilişmiş "AKİS'çi"nin üzerine yöneldi. Mecmuanın Yazı İşleri Müdürü bu toplantıda AKİS'i temsil ediyordu. "AKİS'çi" hafifçe doğruldu ve "Benim efendim" dedi. Bundan sonra AKİS Yazı İşleri Müdürü ile Orgeneral Cemal Gürsel arasında şu muhavere cereyan etti:

"— Geçenlerde bir sayınızda okudum. Ben İstanbulda bir yakınımın evine gitmişim, orada bir emekli subayla münakaşa etmiş ve o gece uyuyamamışım. Nereden duydunuz bunları?."

"— Efendim, İstanbul muhabirimiz verdi. Yazıyı onun notlarından istifade ederek yazdık."

"— Muhabiriniz bunları rüyada görmüş olacak."

Kurtul Altuğ, doğrusunu söylemek lâzım gelirse, cidden üzülmüştü. Gerçi İstanbul muhabirinin rüyalarında gördüklerini AKİS'e not olarak vermek gibi bir itiyadı olduğunu zannetmiyordu. Ama, madem ki Devlet Başkanı böyle söylüyordu AKİS'in İstanbul muhabiri pekâlâ yanılmış

olabilirdi. Orgeneral Cemal Gürsel "AKİS'çi"nin üzüldüğünü farketmiş olmalı ki işi tatlıya bağlamak istedi ve devam etti:

"— Şimdiye kadar münakaşalardan sonra uyuyamadığımı hiç hatırlamıyorum."

Mesele böylece tatlıya bağlanmış, bir gazeteciyi Devlet ve Hükümet Başkanı muhtemel yanlışlıklara karşı ikaz etmişti. 'AKİS'çi" ikazı iyi niyetle kabul etti ve mecmuaya döner dönmez hâdisey tahkike koyuldu (Bk. KENDİ ARAMIZDA - S. 5)

Gürsele AKİS'le hasbıhalinden sonra sualler soruldu, cevaplar alındı. Ancak bir sual cevapsızdı. "Kabine nasıl olacak, kimlerden meydana gelecekti?" Gürsel bu suali mütebessim karşıladı ve ayağa kalkarken şöyle dedi:

"— Acele etmeyin. Bir kaç gün daha sabredin".

Komite

Tepeden tırnağa

Geçen haftanın başında bir gece, Ankara Palasın pavyonundan çıkanlar Milli Birlik Komitesi üyelerinden bazılarıyla karşılaştılar. Ellerinde fermuarlı çantalarla Meclisin kapısında görülen Komite üyelerinin yorgun, hattâ bitkir oldukları her hâllerinden belliydi. Saatlerin gece yarısından sonra ikiyi gösterdiği sıralarda Komite üyelerinin Meclisi yeni terketmesi kendilerini görenleri şaşırtmış, biraz da meraklandırmıştı. Konuşulan ve müzakeresi bu saate kadar süren mesele neydi? Tartışılan mevzu böylesine önemli bir şey miydi ki müzakere bu kadar uzun sürmüştü?

Hakikatte, Komite üyelerinin evlerine bu ilk geç kalışı değildi. Geçen haftanın içinde gecelerinin büyük bir kısmını, kahve ve demli çaylarla uykusuzluğa karşı koyarak geçiren otuzsekiz subay son derece önemli bir konu üzerinde duruyordu. Müzakere mevzuu, emekliye sevkedilecek subaylardı. 20 Ağustos tarihine kadar toplanan müracaatlar ümit edilen ve emekliye sevki düşünülen miktarın çok üzerindeydi. Ordu, gençleşme kararını umumiyetle iyi karşılamıştı. Bu yüzdendir ki Millî Birlik Komitesi kat'i neticeyi ilân etmek ve mümkün olduğu kadar az hata yapmak için geceli gündüzlü çalışmal zorunda kaldı. Komitenin kararına göre, Albay ve Yarbayların üzerinde teker teker durulacaktı. Hakikaten öyle oldu. Binleri aşkın Albay ve Yarbay isim isim ele alındı. Her biri üzerinde inceden inceye duruldu. Kendilerinin içinden yetiştikleri bir müesseseyi, Komite üyeleri kadar kimse iyi tanıyamazdı. Emekliye sevkedilenlerin bir çoğu beraber çalıştıkları, aynı kıtada hizmet gördükleri kumandanları, arkadaşlarıydı. Her biri hakkında fikirleri vardı. Buna rağmen, iki Albayın emekliye sevki için kalkan parmaklar arasındaki zaman en azından 20 - 25 dakikaydı. Her bir şahıs için ortalama olarak ayrılan bu zamanın yanında, bazen müzakere uzuyor, bir saati geçiyordu.

Millî Birlik Komitesi üyelerini geçen hafta içinde görenler renklerini biraz soluk, kendilerini biraz yorgun, hattâ biraz üzgün buldular. Operasyon tam üç gün, üç gece sürmüş, neticeye ancak bundan sonra varılabilmişti. Emekliye sevk listesi belli olduğunda Millî Birlik Komitesi üyeleri kısmen rahatladılar. Rahatlığın bir sebebi de mümkün nisbetinde az hata yaptıklarından emin olmalarıydı. Emekliye sevkedilenlerin adedi tahmin edilenden fazla olmuştu. Hepsi 4171 kişiydi.

Sırası gelenler..

Millî Birlik Komitesinin Ordu içinde yaptığı gençleştirme ameliyesiyle her şey bitmiş olmuyordu. İkinci bir ameliye çok yakında başlıyacak ve İhtilâl Meclisinin çalışmaya koyulduğundan bu yana zihinleri kurcalayan bir meseleye el atılacaktı. Bu, Devlet memurları arasında yapılacak operasyondu. Millî Birlik Komitesi Ordudaki gençleştirmeyi bütün devlet mekanizmasında gerçekleştirmeyi prensip olarak kabul etmişti. Bu ameliye pek yakında başlıyacaktı. 27 Mayıstan bu yana, Devlet idaresinde yılların eskittiği ve yaşları yüzünden çalışmalarında en azından yüzde kırk fire veren kalem efendilerine yol görünüyordu. Bu a yirma da Ordudaki gibi hakkaniyet esasları göz önünde bulundurularak yapılacaktı. Emekliye sevkedilen memurlar hakkında da emeklilik kanununda bazı değişiklikler yapılması düşünülüyordu. Ancak mesele, şimdilik tam mânasıyla ele alınmış değildi. İleideki günlerde işin üzerine eğilinip yaraya neşter vurulacaktı. Komitenin bu husustaki kararı kat'iydi. Yapılacak gençleştirme ameliyesinde esas olarak alınacak unsurlar, ordudakinin hemen hemen aynıydı. Böylece devlet dairelerinde de dinamizm elde edilmiş olacaktı. Bu arada 27 Mayıstan sonra yerlerini muhafaza edebilen ve suyun yüzüne bir türlü çıkamıyan bazı belirli kimseler de saf dışı bırakılmış olacaktı. Ameliyenin en az hatalı şekilde yapılabilmesi için mesele ince teferrüatına kadar inceleniyordu.

Yeni bir vergi sistemi

Millî Birlik Komitesi üyelerinin üzerine eğildikleri bir konu daha vardı. Bu, memlekette bir sosyal adalet sisteminin düzenlenmesinde en büyük rolü oynıyacak faktörlerden biriydi. Komite gelir vergisinde değişiklik yapmayı tasarlıyordu. Büyük gelir sahiplerini bir hayli düşündürecek olan bu sistem, memlekette bir vergi adaleti sağlamak için yapılacaktı. Büyük gelir sahiplerinin ödedikleri vergi, yüzde olarak hesaplanırsa memur sınıfının dahi bu tabakadan fazla vergi ödediğini meydana çıkarıyordu. Yeni bir sistem getirmek isteyen Millî Birlik Komitesi, muayyen bir kazançtan sonra vergiyi arttırmayı düşünüyordu. Bu husustaki incelemeler ve çalışmalar ilerlemekteydi.

Komite geceli gündüzlü yaptığı

Millî Birlik Komitesi faaliyet halinde

Geceleri de bir uyutabilsek

toplantılardan sonra geçen haftanın sonunda yeniden bu konular üzerine eğildi. Başkentte serinliyen havalar, bir yaz boyunca, buram buram terleyen Komite üyelerinin işlerini âdeta kolaylaştırmıştı. Eski C.H.P. Meclis Grubuna ait odada toplanan 38 kişi şimdi daha rahat çalışabiliyorlardı. Gerçi ilk günlere nazaran işleri çoğalmış, artmış, buna karşılık zamanları azalmıştı. Ama askerler, ne de olsa işe biraz daha alışmış, biraz daha ünsiyet peydah etmişlerdi. Günlük işler pek çabuk hâllediliyordu. İlk günlere nazaran araba daha süratle yürüyordu.

Komitenin devlet dairelerinde yapmağı düşündüğü tasfiye ve gençleştirme ameliyesine bir Bakanlık geçen haftanın başında fiilen başladı. Dışişleri bakanlığında bir komisyon teşkilât kanununu hazırlamakla meşguldu. Zorlu Dışişleri Bakanının küçük bir krallık gibi idare ettiği bakanlığa yepyeni bir şekil vermek için çalışmalara girişilmişti. Bu arada, sâkıt Dışişleri Bakanının mirası da temizlenmeğe çalışılıyordu. Dışişleri bakanlığının içinden çıkamadığı meselelerin en önemlisi, Yugoslavyadan yurda gelen göçmenlerin mallarının transfer meselesiydi. Bununla ilgili olarak yurda girmesi lâzım gelen 33 milyon liradan şimdiye kadar tek bir haber çıkmamıştı. Yugoslav göçmenleri Türkiyeye transfer edilen mallarının karşılığını almak üzere bütün müracaatları yapmışlar, bütün formaliteleri tamamlamışlardı. Ancak, aradan aylar geçtiği hâlde ses seda çıkmamıştı. Bakanlık bu meselenin üzerinde ehemmiyetle duruyordu.

Soruşturma

Ada sefası

Geçen haftanın ortalarında bir gün, Türkiyenin artık en meşhur adası hâline gelmiş bulunan bir kara parçasının üzerinde ikamete memur edilmiş üç adam yazın Ankaranın mı, yoksa Yassıadanın mı daha serin olduğunu acı acı kestirmeye çalışıyorlardı. Bu üç adamın isimleri Fazıl Öztan, Vecihi Tönük ve Süleyman Taşardı. Hayır, hiç bir suçları yoktu. Ne milyonlar vurmuşlar, ne padişah yataklarında yatmışlar, ne de şarkıcı hanımlarla cümbüşler yapmışlardı. Ama, işte gene de Yassıadada yatıp kalkıyorlar, orada ikamet ediyorlardı. Fazlı Öztan, Vecihi Tönük ve Süleyman Taşar 4 numaralı Soruşturma Kurulunun üyeleriydi ve 4 numaralı Soruşturma Kurulu Anayasayı ihlâl suçuyla alâkalı tahkikatı yürütüyordu.

B.M.M. den bir görünüş

Nöbet değiştirmenin arifesinde

Gerçi üyeler ılık Marmara meltemini vücutlarında bol bol hissediyorlardı. Ama duydukları, şahit oldukları akla hayale gelmiyen hâdiseler vücutlarını kızgın Ağustos güneşinden daha çok yakıyordu. Yassıadaya giden heyet geçen haftanın ortalarına doğru hayli sâkıt iktidar mensubunun o mevzudaki ifadelerini almıştı. Sâbıklardan bir kısmı fazla bir şey söylememişti. Bazılarına gelince, o kadar çok atıp tutmuşlar ve eski ideal arkadaşları aleyhinde öylesine hararetle konuşmuşlardı ki sorgu heyetine mensup üyelerin ağızları bir karış açık kalmıştı.

Muamelenin oldukça süratli cereyan ettiği görülünce geçen hafta Ankaradaki Merkez Soruşturma Kurulu ifadelerin alınması işinin 10 Eylüle kadar bitirilmesini istedi. Ancak, bunun imkânsız olduğu ilk anlardaki sürate rağmen açıkça belli idi. Yapılan basit bir hesap lüzumlu zamanı ortaya çıkarıyordu. Bu bakımdan merkezden takviye istendi. İstenilen takviye derhal gönderildi. Cumartesi günü Ankaradan kalkan bir askerî uçak Orhan Erdoğan, Hilmi Aygün ve Mehmet Ünoğlundan müteşekkil bir başka heyeti Yassıadadakilere yardımcı olarak İstanbula bıraktı. Aynı uçakta Soruşturma Kurulunun başkanı Hayrettin Perk de vardı. Başkan çalışmaların ne safhada bulunduğunu bizzat görecekti. İş bununla bitmedi. Adadakiler soruşturmanın bir an evvel tamamlanması için merkezden tekrar yardımcı istemişlerdi. Üçüncü grup da bu haftanın başında pazartesi günü hareket etti. Bütün bunlara rağmen Yassıada sâkinlerinin ifadelerinin Eylülün onunda bitirilmesi imkânsız gibiydi.

İlk kara

Yassıadada harıl harıl çalışan heyetin işleri oldukça eğlenceliydi. Sâkıt iktidar mensuplarından dinledikleri hikâyeler zaman kaybına sebep oluyorsa da bir hayli hoş vakit geçirmelerini de sağlamıyor değildi. Kurul, çalışmalarına cumartesi ve pazar günleri de devam etti. Anayasayı ihlâl suçundan ifadeleri alınan sâbıklar hakkında tevkif kararı verdi.

Şimdi Yassıada sâkinleri iki gruba ayrılmıştı. Bunlardan bir kısmı nezaret altında bulunduruluyordu. Diğer kısmı ise bir sorgu hâkimi yetkilerini haiz Soruşturma Kurulunun tevkif ettiği mevkuflar sınıfını teşkil edenlerdi. Mevkufların başında Bayar ve Menderes vardı. Bayar hâlâ kendisinin Cumhurbaşkanı olduğunu söylüyor, millî iradeden bahsediyor, Kurulu tanımıyordu. Onların hemen ardından gelenler ise Hükümet mensupları ve bir zamanlar karşılarına aldıklarını pek büyük cakayla sorguya çeken Tahkikat Komisyonunun malûm üyeleriydi. Tevkifine karar verilenlerin -şimdilik- sayısı ikiyüz elli kadardı. Geriye kalan D.P. Milletvekillerinden başka 89 kişilik bir grup daha vardı ki, bunlar Yassıadanın ikinci sınıf sâkinleriydi. 89 lar devri iktidarda düşüklere sâdıkane hizmet etmiş olan gruptu. İçlerinde bir zamanın ünlü Genel Sekreterleri

Umum Müdürleri, Müsteşarları, Valileri, yüksek dereceli memurları bulunuyordu. Bunların arasına talihsizliklerinden dolayı bir kaç gazeteci ve spiker de karışmıştı. Haklarında, tahkikat neticesine göre Soruşturma Kurulu muhakeme veya ademi muhakeme kararı verecekti. 89 lar arasında ademi muhakeme kararı alanlar derhal tahliye edileceklerdi. Milletvekillerine gelince onların hepsi tevkif olunacak ve Yüksek Adalet Divanının huzuruna çıkarılacaktı.

İstanbulda bir başka grup sanık ise Davutpaşadan nakledildikleri Balmumucuda âkibetlerini bekliyorlardı. Onların da soruşturması tamamlanmıştı. Büyük kısmı siyasî değil, idarî suçlarla itham olunuyorlardı. Düşüklerin bazı iş ortakları da oradaydı. Bunlardan bir tanesinin, meşhur Oğuz Akalın günlerden bir gün tahliye edilivermesi, doğrusu istenilirse büyük hayret uyandırdı. Oğuz Akal Kromit adındaki şirketi vasıtasıyla Ziraat Bankasını milyonlarca lira kafese koyan adamdı ve Dr. Sarolun ortağıydı. Nitekim Oğuz Akala kaptırdığı milyonlardan dolayı Ziraat Bankası Umum Müdürü Mithat Dülge hakkında düşük iktidar tarafından dahi Meclis Tahkikatı açılmıştı. Şimdi serbest bırakılan işte bu "zeki iş adamı" idi.

Başkentteki faaliyet

Yassıadada çalışmalar devam ederken Ankaradaki Soruşturma Kurulları da boş durmuyorlardı. Hakikaten geçen haftanın ortalarında bir gün yeni Büyük Millet Meclisinin geniş pencerelerinden bakan bazı adamlar, Etlik sırtlarında toplanan yağmur bulutlarını zevkle seyrediyorlar ve terden sırsıklam olmuş alınlarını silerken hafif hafif gülümsüyorlardı. Gülümsiyenler, Yüksek Soruşturma Kurulunun Ankarada kalan ve başkentin boğucu sıcaklarına göğüs germek mecburiyetinde olan üyeleriydi. Haftalar vardı ki başkent bir tek damla yağmur görmemiş, haftalar vardı ki Ankara kızgın Ağustos güneşinin tesirinden kurtulmamıştı. Soruşturma Kurulunun cefakâr üyeleri yağmur ve serinlik getiren bulutları memnuniyetle seyrediyorlardı. Sâkıt iktidar mensuplarının soruşturmalarını yapan ve haklarında muhakeme kararı verip vermemeğe yetkili olan heyetin başkentte kalan üyeleri hakikaten pek sıkıntılı, daha doğrusu sıcak günler geçirmişlerdi. Allahtan ki işin sonuna varılmak üzereydi. Yağmur bulutlarıyla beraber netice de yaklaşıyordu.

Büyük Millet Meclisinin kapısında nöbet tutan yakışıklı paraşütçü teğmenin defteri yeni yeni isimlerle bir hayli kabarmış ve evvelki hafta 47. sayfada olan defter geçen hafta 63. sayfaya gelmişti. Geçen haftaki misafirler öyle meşhur kimseler değildi. Gerçi hiç değilse adları bir kaç defa Devlet Radyosunda okunmuştu. Ama, V.C. yayınları sırasında... Bunlar V.C. başkanları olan talihsiz kişilerdi. Başkentte bulunan Soruşturma Kurulu V.C. tahkikatını bu hafta sona erdirmek üzereydi. Bütün araştırmalar yapılmış, geriye sâdece V.C. kurucularının ifadeleri kalmıştı. Yeni Büyük Millet Meclisinin yeşil zeminli salonları bu bakımdan geçen hafta içinde pek çok korkak ve zayıf adımlarla çiğnendi. Keseleri pek kabarık olan bu zevatın yürekleri, aynı derecede büzülmüştü. V.C. Başkanlarıyla birlikte ifadelerine müracaat edilen bazı Belediye Başkanları da mevcuttu. Partizanlıklarıyla tanınmış Belediye Başkanları birer birer çağırılarak sorguya çekiliyordu.

Hayrettin Perk
Tekelin yeni müşterisi

Zoraki tiryaki..

Soruşturma Kurulunun işi bir an evvel tamamlamağa çalışması, bunun için azamî gayreti sarfetmesi ve hergün yeni bir ihbarla yeni bir meselenin ortaya çıkması Kurulun Başkanı Hayrettin Perki zoraki tiryaki yapmıştı. Perk işe başladığında sigara içmediği hâlde artık günde birbuçuk paket içiyordu. "27 Mayıs" sigarasının birbuçuk paketi, saçlarındaki aklar gün geçtikçe çoğalan Başkana vız gelmekteydi. Şimdiye kadar tamamlanan veya tamamlandığı zannedilen dosya adedi beşyüz idi. Bunların tamamlanması için sarfedilen gayret hayli olmuştu. Ancak rafa kaldırılan ve Kurul üyeleri tarafından ara sıra zevkle seyredilen dosyaların tekrar raftan inmesi işten bile değildi. Nitekim Topkapı hâdiseleriyle ilgili tahkikat sona erdi diye bilinirken geçen hafta içinde bir kişinin, hem de İnkılâp Hükümetinin pek önemli şahsiyetinden bir kişinin ifadesinin alınması gerektiği anlaşıldı. Bu, İçişleri Bakanı Muharrem İhsan Kızıloğlu idi. Kızıloğlu Topkapı hâdiseleri sırasında İstanbul Tümen Kumandanı olarak bulunuyordu. Hâdiselerin cereyan ettiği mıntakanın muhafazası onun tümenine verilmişti. İçişleri Bakanı Soruşturma Kurulu nun çağrısı üzerine yeni Büyük Millet Meclisine gitti. İfadesi Topkapı hâdiselerini biraz daha aydınlatmış ve böylece C.H.P. Genel Başkanına hazırlanan suikast adamakıllı ortaya çıkmıştı.

Bitirilen tahkikat dosyaları arasında 6-7 Eylül hâdiseleriyle ilgili dosya da vardı. Üniversite olaylarıyla, Topkapı hâdisesinin dosyaları da rafa konanlar arasındaydı.

Bir duruşmanın hikâyesi

Başkentte çalışan sâdece Soruşturma Kurulu değildi. Bakanlıklarda kurulan Tahkikat Komisyonları da işlerini bitirmeğe ve devlet dairelerinde husule gelen huzursuzluğu bir an evvel gidermeğe çalışıyorlardı. Bu arada bir çok suiistimalin tahkikına gönderilmişti. Bunların en fazla ilgi çekeni eski Devlet Demiryolları Umum Müdürü Sefa Yalçukla ilgili olanıydı. Yalçuğun duruşmasına başlandı.

O gün duruşmayı takibe gelen pek çok meraklı vardı. Ankara Adliye Sarayında, İkinci Asliye Ceza salonunda yapılan duruşmada Yalçuk son derece sâkin görünüyordu. Gri bir elbise giymişti. Biraz şişmanladığı göze çarpıyordu. Yanında oturan iri yarı adam D.D.Y. nın Malzeme Dairesi Başkanıydı. Onun yanında yer alan ise Umum Müdür Muavini Enver Mersinlioğluydu. Her üç sanık da düşünceliydi. İddianame, doğrusu istenirse yenilir yutulur cinsten değildi. Yalçukla ilgili olarak bir travers meselesi ortaya atılıyordu. Görünüşte bunun önemli bir şey olmadığı zannedilebilirdi. Zira eski traverslerden çubuk demiri ve saç yapılması işi o firmaya değil, bu firmaya verilmişti. Bunda elle tutulur bir kusur yoktu. Ancak, bir rapor işi altüst etmekteydi. Teknik elemanlardan kurulu bir heyet bu işin en ucuz nasıl yapılacağını belirtmişti. Buna

rağmen iş, Eyüp Ağaoğlu adında birine verilmiş ve bu yüzden devlet müessesesi kabarık bir ziyana sokulmuştu. Diğer bir iddia, Tacettin Korman adında birinin ihbar mektubuyla ilgiliydi. Bu zat Avusturyanın Rila şirketine sipariş edilen vagonların çürük ve işe yaramaz olduğunu Umum Müdürlüğe bildirmişti. Mektup sahibi sonunda haklı çıkmıştı. Şaşılacak şey, mektubu "Teftiş Heyetine" havale eden parafın kime ait olduğunun bilinmemesiydi. Mektup alınmış, heyete sevkedilmiş, buna rağmen hasır altı edilmişti. Zarar 60 bin dolâr civarındaydı. Sanıklardan hiç biri mektubun altındaki parafı tanımıyordu!

Üç sanığın duruşma esnasında en yüksek sesle söyledikleri söz "Ben suçsuzum" cümlesi oldu. Tahliyelerini istiyorlardı. Yalçuk, mevkuf olduğundan avukat tutamadığını, hattâ neden mahkemeye sevkedildiğini bile doğru dürüst öğrenemediğini belirtti. Dosyaları incelemesine imkân yoktu. Müdafaasını yapamıyacaktı. Bu yüzden serbest bırakılmasını şiddetle arzuluyordu. Ne çâre ki Yalçuğun arzusu yerine getirilemedi. Savcı mevkufiyet sebeplerinin kalkmadığını beyan etmiş, mahkeme heyeti savcıyı haklı görmüştü.

Dibi delik ambar..

Tahkikatı sona eren meselelerin muhakemeleri görülürken, Bakanlıklarda da incelemelere devam ediliyordu. Geride bıraktığımız hafta içinde Ulaştırma Bakanlığı tahkik heyeti âdeta bir rekor kırdı. Hem Bakanlıktaki tahkikatın büyük bir kısmını tamamlamış, hem de el koyduğu suiistimaller yönünden akıl almaz bir sayı elde etmişti. Bakanlıkla ilgili suiistimallerin adedi yüzün üzerindeydi. Tahkikat heyeti Başkanı dosyaları bir kere daha gözden geçirip sonuncusunu kapadığında bayağı terlemiş ve işin bu derece vahim olduğunu şimdiye kadar anlıyamadığını sezmişti. Suiistimaller dibi delik bir ambara benziyordu.

Nitekim, geçen haftanın başında şahane Bakan masasının başında söğüşlü sandviçini iştahla ısıran lâcivert elbiseli, ufak tefek adam da bu dosyaları tetkik ederken başını iki tarafa sallamaktan kendini alamıyordu. Ufak tefek adam İnkılâp Hükümetinin Ulaştırma Bakanı Sıtkı Ulaydı. Yüzündeki kırışıklıklar 27 Mayıstan bu yana biraz daha artmış, ama Ulay geçen üç ay içinde daha dinçleşmişti. Öğle yemeğini ekseri günler iki adet söğüşlü sandviçle geçiştiren Bakan, hiç değilse 14 saat çalışmak zorunda kalıyor, ... ları çok erken kalkan -he... bi- Ulay sâdece bakanlığın işleriyle uğraşmakla kalsa gene de iyiydi. General sık sık Millî Birlik Komitesinin toplantılarına da katılıyordu. Doğrusu istenirse bütün ömrü düzen içerisinde geçmiş olan bir askerin bu işe alışması kolay olmamıştı. Hele Ulaştırma Bakanlığı gibi mirası pek karışık, çetrefil bir bakanlığın işlerini doğru dürüst yürütmek ilk günlerde kendisine imkânsız gibi gelmişti. Sonra sonra işe ve yorgunluğa alışan sevimli general yakınlarına "İhtilâl yapmak, yürütmekten çok daha kolaymış" demeğe başlamıştı.

Söğüşlü sandviçini iştahla ısırıp, bir yudum soğuk ayran içtikten son-

Muharrem İ. Kızıloğlu
Canlı şahit

ra Ulay derin bir nefes aldı. Nefes hem boğazına takılan lokmanın ayranın zoruyla mideye inmesinden, hem de günlerdir beklediği bir haberin gelmesinden ötürüydü. Ulaştırma bakanlığında sâkıt iktidar mensuplarıyla ilgili suiistimallerin hemen hepsi -hepsi demeğe kimsenin dili varmıyordu. Çünkü hiç umulmadık yerden bir şey çıkıveriyordu- meydana çıkarılmış ve dosyalar hazırlanarak ilgililere tevdi edilmişti. Artık Bakanlıkta hayat normale avdet edecek, günlük işler daha süratle yürütülebilecekti. Ulaştırma Bakanı en çok buna seviniyordu. Zira, tâbir caizse, 27 Mayıstan bu yana anasından emdiği süt burnundan gelmişti. Bakanlıkta işler öylesine karışık, öylesine k... mekes içindeydi ve öyle oyunlar oynanmıştı ki, açılan her dolaptan kesif bir toz yığınıyla birlikte bir sürü de çirkef akıyordu. Her dosya birkaç kişinin cebine inen milyonların dalavereli hesaplarıyla doluydu. Ulay işe başladığında bir asker gibi hareket etti. Bakanlık odasının arkasına düşen toplantı salonunun kapısı yanına işlerin gidişiyle ilgili birer tablo koydurttu. Ulaştırma Bakanı tahkikatla ilgili safhayı bu tablolardan kolaylıkla takip edebiliyordu. Kırmızı, yeşil ve siyah mürekkeple çizili ikişer metrelik tablolarda, her gün yeni bir değişiklik husule gelmekteydi. Kırmızı çizgiler Yüksek Soruşturma Kuruluna, yeşiller Savcılığa, siyahlar ise Tahkik Komisyonlarına havale edilen yolsuzlukları gösteriyordu

Demiryollarının hikâyesi..

Tabloda D.D.Y. ile ilgili kısım Tavşancılda yapılan satınalmadaki yolsuzlukla başlıyordu. Bunun malî portesi 100 bin lira kadardı. Rakamlar yavaş yavaş yükseliyor, sâkıt iktidar mensupları tarihler ilerledikçe cebe atma hususunda ihtisas sahibi oluyorlardı. Tavşancıl hikâyesini, Mehmet Kavalanın da adının karıştığı, 20 milyon liralık bir "kantar meselesi" takip etmekteydi. Bu dosya tamamlanmış ve Yüksek Soruştur ma Kuruluna verilmişti. Daha sonra 15 adet konkasör satın alınmıştı. Bu satın alma da bir âlemdi. Birkaç milyon lira, alış verişte ortadan yok olmuştu. Kimin cebine girdiği belli değildi. D.D.Y. ile ilgili yolsuzlukların adedi 34 idi. Bunların kimisi küçük, kimisi büyüktü. Bu yolsuzlukların para olarak portesi bir milyarın üzerinde bulunuyordu. Hele bir vagon alım satımı, daha sâkıt iktidar zamanında dillere destan olmuştu. İdarenin imza koyduğu 93102/120 sayılı anlaşmayla 40 tane sarnıç vagonu alınması kararlaştırılmıştı. Bu vagonlara hiç ihtiyaç olmadığı hâlde böyle bir alış verişe idareciler nedense lüzum görmüşlerdi. İşin para olarak değeri 5 milyon 600 bin liraydı. O sıralarda para kurlarında yapılan bir değişiklik işin malî portesini 15 milyon liraya yükseltmişti. Bugün aynı vagonlar rahatça 9 milyon liraya satın alınabilirdi. Bir de ortada aracılara verilen 3 milyon liralık meblâğ vardı. Ne aracılar, ne de bu paranın niçin verildiği biliniyordu. Sarnıç vagon hikâyesini parası peşinen ödenen, ancak Türkiyeden içeri girip girmediği hâlâ bilinmiyen 9 buldozer ile 3 skerepnerin hikâyesi takip ediyordu. Bu dosyaları okudukça Ulaştır-

ma Bakanının yüzü biraz daha kırışıyor, baş sallamaları biraz daha artıyordu.

Buharlı makineler festivali..

Sonra Devlet Demiryolları idarecileri büyük bir hamle sevdasına kapılmışlar ve medeni memleketlerin seviyesine ulaşmak için evvelâ demiryollarını buharlı makinelerden kurtarmak lâzım geldiğini ileri sürmüşlerdi. Elbette ki kalkınan ve nurlu istikbâl yolunda ilerliyen bir Türkiyede nurlu istikbâli lokomotiflerin kömür dumanıyla karartmayı istemezlerdi. Hemen faaliyete geçilmiş ve bir Amerikan firmasıyla anlaşmaya varılmıştı. Anlaşma o kadar zor olmuştu ki alın teri dökenlere bu işi başardıkları için tam 90 bin lira ödenmişti! İşin garibi, daha ayı dolmadan Amerika Hükümeti bahis konusu firmanın böyle bir anlaşmayı yerine getirecek kudrette olmadığını, Dizel lokomotif imâlinde bu kadar ağır bir yük altına giremiyeceğini belirtmiş ve nurlu istikbâl yolcularını ikaz etmişti. İstenilen 90 dizel lokomotifti. Ancak, anlaşma yapılan şirketin bunun onda birini imâl etmeğe gücü yoktu. Hakikat anlaşılmış ve vaziyete el konmuştu. Bilinen, arabulucuların alın terleri mukabili ödenmiş 900 bin liranın ortadan kaybolduğuydu.

Dizel lokomotiflerinden hızını alamıyan idare, talihini bu kere başka yerde denemişti. 130 vagon almak için harekete geçmiş ve Demiryollarının gücünü kalkınan Türkiyedeki diğer müesseselerle eşit hâle getirmek maksadıyla kesenin ağzını açmıştı. 130 vagon alınmağa alınmış ve karşılığında tam 25 milyon lira ödenmişti. Ancak aradan pek az zaman geçince vagonların foyası meydana çıkmıştı. Vagonlar dünya piyasasında alıcı bulamıyan ve sahiplerini kara düşüncelere saplatan mallardı. Şöyle bir revizyondan geçirildikten sonra kalkınan Türkiyeye gönderilmişti. Alan ve satanın bu alış verişten memnun olduğu âşikârdı. Memnun olmayan, Demiryollarına kucak dolusu navlun ödeyen vatandaştı.

Kurulacak radyolar..

Tahkikat devam ederken, araştırmayı yapanlar oldukça iyi tanıdıkları isimlerle de karşılaşıyorlardı. Bu fasılda ilk arzı endam eden cakalı Başbakanlık müsteşarı Ahmet Salih Korur oldu. Korur yüz görümlüğü olarak iki milyon lira almıştı. Mesele, Adana ve Mersinde kurulacak radyodifüzyon postaları meselesiydi. Bir Amerikan şirketinin Türkiyede radyo istasyonları kuracağını evvelden haber alan Korur derhal faaliyete geçmiş ve özel adamlarını

S. Yalçuk adliyede

Bir sıçrarsın çekirge

şirket mümessilleriyle temasa başlatmıştı. İstenilen, mühim bir meblâğ değildi. İki milyon lira mukabilinde şirketin arzuladığı mukaveleler avuçlarına bırakılacaktı. Rahatlarına düşkün Amerikalıların bu parayı vermemeleri imkânsızdı. Ayrıca sâkıt iktidar mensuplarını pek iyi tanıyorlardı. Korur bundan başka radyo istasyonları için gerekli iki binayı da inşa ettirecekti. Böyle bir pazarlığa can dayanmazdı.

Korur, iki milyon lirayı aldıktan sonra bir dakika durmadı. P.T.T. Genel Müdürünü çağırttı ve Adanayla Mersine birer Radyo istasyonu kurulması için gerekli hazırlıklara başlanmasını söyledi. Kararın Bakanlar Kurulundan çıkması kolaydı. Başbakanlık Müsteşarı üstelik istasyonların inşası için 500 bin lira veriyordu. İnşaata başlandı. Ancak para yeterli olmadığı için bina temeller üzerinde iki metre bile yükselmeden Korur ikinci bir emirle P.T.T. bütçesinden iki milyon lira ayrılmasını temin etti. Bu arada Amerikan şirketi istasyonların kurulmasıyla alâkalı malzemeyi İskenderun limanına indirmişti. Binaların bitmesini bekliyorlardı. P.T.T. Genel Müdürlüğü ancak bir milyon lira bulabildiğinden inşaat tamamlanamamıştı. Şirket bir taraftan sıkıştırmaktaydı. Korur işin kolayını buldu ve Genel Müdürlükle Amerikan şirketini karşı karşıya bırakarak ortadan çekildi.

Genel Müdürlüğün başı sâdece Başbakanlık müsteşarıyla belâda değildi. Menderes de P.T.T. yi müşkül durumda bırakmıştı. Bu bir imar işiydi. İmarcı Başbakan, İstanbulun imarı için lüzumlu parayı bulmakta sıkıntı çekiyordu. Colomb'un yumurtlaması lâzımdı. Bu defa Colomb P.T.T. Genel Müdürlüğü oldu. Genel Müdürlüğe verilen bir emirle, İstanbul Belediyesinden hayâli bir takım arsalar satın alındı ve karşılığında 6 milyon 994 bin lira ödendi.

Akraba sevgisi..

P.T.T. Genel Müdürlüğünün sâkıt iktidar mensuplarıyla olan alışverişi bunlardan da ibaret değildi. D.P. idarecilerinin gözde adamları bu Genel Müdürlükle son derece iyi anlaşıyorlardı. Meselâ Adana Valisi Turhan Kapanlının Bahçelievlerdeki dört katlı apartmanı postahane olarak kiralanmış ve yıllığı 160 bin liradan olmak üzere iki yıllık kira da peşin verilmişti.

Hele Bayarın akrabalarından biri olan Feyyaz Söker adındaki zat P.T.T. idaresiyle pek iyi anlaşmış ve görülmedik kalkınmada tuzu bulunması için sâdece ve sâdece birkaç milyon lirayı cebine indirmişti. Bahis konusu iş Ericson firmasının Türkiyenin muhtelif vilâyetlerinde kuracağı 52 otomatik santral işiydi. 1955 yılında Ericson'la imzalanan bir anlaşmaya göre bu iş 15 milyon dolâra yapılacaktı. Ne var ki bütün tesisler gibi bunlar da biraz beklemişler ve kurulmağa başlanacakları sırada ufak bir değişikliğe uğramışlardı. Fiat 15 değil, artık 24 milyon dolârdı. İlk yıl ödenmesi gereken 800 bin dolâr güçlükle temin edilebildi. Bu arada malzemenin 1 milyon dolâr kıymetinde olan kısmı Türkiyeye getirilmişti. İşleri organize eden Bayarın yeğeni Sökerdi. Sökerin komisyonunun ne kadar olduğu henüz anlaşılamamıştı. Derken, Ericson firmasıyla ikinci bir anlaşmaya daha girildi. Bu defa Türkiyede bir de telefon fabrikası kurulacaktı. Şirkete bu imtiyaz da Söker tarafından alınmıştı. Ancak işlerin tıkırında gittiği bu sıralarda bay Sökerin karşısına bir rakip çıktı. Rakip bir başka ekipti ve yüzde onculuğuyla meşhurdu. Fatin Rüştü Zorlu ve Polatkan, Ericson firmasının karşısına bir Fransız firması çıkarmışlardı. İki tarafın da niyeti doğrusu aynıydı. Alınacak ondalara bakılıyordu. Yalnız bu defa Polatkan - Zorlu düosu biraz geç davranmış ve bilmeden başlarını kayaya çarpmışlardı. Bayarı kalkınan Türkiyeye büyük faydaları dokunacak bu fabrikanın Ericson tarafından kurulmasını istiyordu. İş Bayarın isteği üzerine böylece hâlledildi.

Ulaştırma Bakanlığı binası
Kirli çamaşır deposu

Bunları okurken sandviçini bitiren sevimli Bakan, neticelenmiş bir başka tahkikat dosyasına el attı ve gülmekten kendisini alamadı. Dosya Hava Yollarına aitti. Sâbık Başbakanın Hava Yollarına olan borçlarının listesini ihtiva ediyordu. Devlet hesabına yapılan yolculuğun dışında Menderes ve ailesinin Türk Hava Yollarına tamamı tamamına 25 bin 364 lira bagaj borcu vardı. Ayrıca Beyfendinin emri şahaneleriyle bazı aileler hava Yollarında bedava seyahat etme imtiyazına sahip kılınmışlardı. Bunların başında Yardımcı ailesi gelmekteydi.

Sâkıt İktidar mensuplarından Koraltan ve ailesinin başına üşüştüğü Ulaştırma Bakanlığının bir Genel Müdürlüğü daha vardı. Denizcilik Bankası Genel Müdürlüğünde Koraltan ailesi sefa sürmekteydi. Bunların el attıkları da, oldukça yüklü ve sağlam kazançlardı. Meselâ Krupp fabrikalarına ısmarlanan şilepler karşılığında 22.5 milyon lira ödenecekti. Paranın büyük bir kısmı ödenmişti. Ama aradan tam altı yıl geçtiği hâlde şileplerden hâlâ haber yoktu. Doğrusu işin bu tarafına Tahkikat Komisyonu üyelerinin de aklı ermiyordu. İşte bir bityeniği vardı ama o kadar güzel kamufle edilmişti ki bu yeniği bir türlü yakalıyamıyorlardı.

Herhalde "Yassıada Duruşmaları"nın suiistimallerle ilgili kısmı pek eğlenceli geçecekti.

Demokrasi

İyi saklanan sır

Geçen haftanın ortasında bir gün öğle vakti İstanbul radyosu Anadolu Ajansından naklen C.H.P. Genel Başkanının Devlet Başkanı Cemal Gürseli Floryada ziyaret ettiğini ve iki devlet adamının bir süre başbaşa görüştüklerini bildirdiğinde bütün gazetelerin Devlet Başkanını takiple vazifeli muhabirleri yüreklerinin ağızlarına geldiğini hissettiler. Haftanın en mühim hâdisesini bir defa daha atlamışlar, ziyaretten haberdar olamamışlardı. Aynı hâl başlarına bundan üç hafta kadar önce, Devlet Başkanı C.H.P. Genel Başkanını Heybeliadadaki evinde ziyaret ettiğinde gelmiş, o zaman da görüşmeyi evvelden öğrenememişlerdi. Hem bu sefer fotoğraf çektirmek de kaabil olmamıştı. Hiç olmazsa Heybeliadada bir şipşakçı hâdiseyi tesbit edebilmişti. Floryada şipşakçı da çıkmadı ve iki devlet adamı tam bir sükûnet içinde görüştüler. Sır iyi saklanmıştı. Doğrusu istenilirse iki şahsın birbirlerini ziyareti mânasını taşıyan bu temaslara ağırı reklâm havası vermek iki tarafın da hoşuna gitmiyordu. Tabii ortada gizli kapaklı bir husus yoktu. Bu bakımdan ziyaretler, vukuundan sonra umumî efkâra duyuruluyordu. Dikkat edilen, hâdisenin vukuundan önce gürültü kopmasını önlemekti. İnönü ile Gürsel arasındaki her temas, ister istemez geniş akisler doğuruyordu.

O sabah İnönüyü, adadan sekizde kalkan ekspres vapurda görenler biraz şaşırdılar. Bu, mutad olmayan bir manzaraydı. C.H.P. Genel Başkanı bu yıl tam tatil fırsatı bulduğundan şehre pek, ama pek nâdiren iniyordu. İndiği zaman da, doğrusu sekiz vapurunu seçmiyordu. İnönü vapurda, kendisine refakat eden Ali Sohtorikle konuştu, gazeteleri karıştırdı, denizi seyretti. Zihninin meşgul olduğu seziliyordu. Köprüye çıktıktan sonra Ali Sohtoriğin yazıhanesine gitti ve bir sade kahve içti. Devlet Başkanıyla randevusu saat onda olduğundan önünde biraz zaman vardı. Yazıhanede oyalandıktan sonra, tam onda Floryada olacak şekilde yola çıktı. Hakikaten, bindiği kırmızılı sarılı otomobil Floryaya geldiğinde ona bir kaç dakika vardı. Yollarda polisler bulunuyordu. Şoför, Devlet Başkanının nerede oturduğunu onlardan sordu. Gürsel, vaktiyle Kemal Aygünün ikamet ettiği köşkü seçmişti. Bina güzel bir parkın içindeydi ve hakikaten manzara insana huzur veriyordu. İnönü daha sonra, evi pek beğendiğini, hâlâ kendi bildiği halindeyse

Orgeneral Gürsel yazın yorgunluğunu çıkarıyor
Sezarın hakkı Sezara

Bir Görüş

Meclis Danışma Kurulu

Turgut YEĞENAĞA

Milli Birlik Komitesi memleket idaresini ele aldığı tarihten itibaren birçok müesseseyi yeniden organize etme yoluna girdi.

Bütün temennim, yeniden organize edilen bu müesseseler iyi geleneklerle takviye edilsin ve bu gelenekler devamlı olsun.

Son zamanlarda Milli Birlik Komitesinin bir Danışma Kurulu kurma kararı aldığı söylentileri dolaşmaktadır. Kanaatimce, böyle bir kurulun T.B.M.M. bünyesinde daimi surette yer alması ve yeni hazırlanan Meclis İç Tüzüğünde de benliğini kazanması son derece faydalı olacaktır.

Demokrasi, halkın kendi seçtiği temsilcileriyle idare edilmesi demek olduğuna göre halk, âlimden ziyade sağduyu sahibi, kendisini temsil edebilecek insanları seçecektir. Bu şekilde teşekkül eden meclislerin ilmi seviyeleri arzu edildiği kadar yüksek olamaz. Esas olan, seçilenin sağduyusu, hüsnüniyeti ve toplumu tanıması gibi vasıflarını böyle bir heyetin bilgisi ve mesaisi ile takviye etmektir.

Eskiden bu mahzuru gidermek için partiler aday listelerini hazırlarlarken her meslek erbabından Mecliste temsilci bulundurmaya gayret ederlerdi. Bu hâl, vilâyet çapında da böyle olurdu.

Yeni seçim usûlü büyük ihtimâlle nisbi olacağından bazı meslek erbabının Mecliste hiç temsil edilmeme ihtimâli de mevcuttur. Bu noksan ancak Meclis Danışma Kurulunun mevcudiyeti ile karşılanabilir.

Amerikan Parlâmentosunda "Legislative Reference Bureau" adında bir danışma kurulu mevcuttur ve bu kurul, Meclis Kütüphanesine bağlıdır.

Legislative Reference Bureau 80 kişilik bir mütehassıs heyetinden müteşekkildir. Bunlardan 30'u hukukçu, geri kalanı da iktisatçı, mühendis, istatistikçi gibi muhtelif meslek erbabıdırlar. Kurulun vazifeleri şunlardır:

1 — Siyasete karışmadan milletvekillerine ve Âyan Meclisi üyelerine aradıkları malûmatı temin etmek. Kurulun bu faaliyetine talep vukuunda ilgili devlet daireleri de yardım ederler. Temin edilen malûmat şahsi değilse tabettirilerek meclis üyelerine dağıtılır. Tabedilen bu broşürlerden birkaç tane de ben almıştım. Senatör sormuş: "Amerika Birleşik Devletleri ve Rusyanın senede ihraç ettikleri petrolün miktarı ne kadardır? Memleket, ton ve dolâr olarak on senelik mukayesenin hazırlanması.." Başka bir soru: "Krutçefin Amerikaya yaptığı seyahatın dünya memleketlerindeki etkileri?.." Bu soru daha: "Devlet teşekküllerince üretilen enerji maliyeti ile hususi müesseselerde üretilen enerji maliyetlerinin mukayesesi?." Yukardaki misâllerden de görüleceği gibi, bu kurula sorulan sorular umumiyetle tekniktir. Kurul karar organı değildir. Nihai karar milletvekillerinindir.

2 — Meclis Komisyon çalışmalarında milletvekillerinin temas edecekleri ilgili insanları seçmek. Eski T.B.M.M. komisyon çalışmalarına yalnız devlet memurları iştirâk ederdi. Amerika Parlâmentosunda ise ilgili halk da iştirâk edebilir. Washington gazetelerinde görürsünüz: Mecliste X komisyonu, Y kanununun aşağıdaki yazılı maddelerini görüşmek üzere şu tarihinde saat 10 da toplanacaktır. Fikir beyan etmek istiyen ilgililerin müracaatları. Bu ilân üzerine 100 kişi müracaat eder, fakat komisyon 20 kişiyi dinliyecektir. Müracaat eden 100 kişi arasından dinlenmesi gereken 20 kişiyi Danışma Kurulu seçer. Komisyon toplanır, memurlar ve ilgili halk dinlenir. Konuşmalar zapta geçer. Böylece o günkü komisyon çalışması bitmiştir. Komisyon tekrar toplandığında zabıtlar tetkik edilerek tartışmalar yapılır ve kanun tasarısı en uygun şeklini alarak parlâmentoya sevkedilir.

3 — Amerikan vatandaşları tarafından gerek milletvekillerine, gerekse Danışma Kuruluna sorulan sualleri cevaplandırmak. Danışma Kurulunun bu faaliyetinin gayesi hem halka hizmet, hem de "Parlâmento Her Şeyi Bilir" fikrini yayarak meclisin halk indindeki itibarını arttırmaktır.

Halk tarafından sorulan sualler saçma dahi olsa muhakkak cevaplandırılır.

İşte, bugün Milli Birlik Komitesinin, yarın da seçimle gelecek meclisin ihtiyacı olan yeni bir kurul.

İlk Danışma Kurulunun tesbitinde titiz davranılmalıdır. Kurul üyeleri "otorite" tâbir edilen fikren, zihnen miadını doldurmuş, enerjisi tükenmiş zevattan müteşekkil olmamalıdır. Kurul üyelerinin yüksek tahsilli, vasat mesleki bilgi sahibi ve ilmi araştırma yapabilecek statüde olmaları kâfidir. Aksi hâlde milletvekilleri onları değil, onlar milletvekillerini çalıştırmaya kalkışırlar. Böyle bir heyete "Yüksek Şûra", "Divan" vesaire gibi isimler vermek hatalı olur. Malûmdur ki bizde yüksek isimli kurullar çalışmak şöyle dursun kımıldamamak geleneği ile malûldürler.

Deniz Köşkünün bunun yanında yavan kaldığını belirtti ve hayretini ifade etti:

"— Demek, Belediye Başkanlarını böyle kâşânelerde oturtuyorlarmış.."

Bu, bütün ömrü mütevazi geçmiş bir adamın samimi şaşkınlığıydı.

İnönüyü bir yaver kapıda karşıladı. Gürsel misafirini bahçede bekliyordu. Devlet Başkanı açıkta bir köşe hazırlatmıştı. Acaba İnönü orada mı oturmak isterdi, yoksa içeriye mi girmek? C.H.P. Genel Başkanı içeriyi tercih ettiğini ifade etti. İki devlet adamı orada, başbaşa, kırkbeş dakika müddetle görüştüler. Daha sonra, gazeteciler kendisini sıkıştırdıklarında İnönü her hangi bir bilgi vermedi. Devlet Başkanıyla görüşmekten memnundu. Buna mukabil Gürsel mühim bir meselenin görüşülmediğini, bunun bir ahbap ziyareti olduğunu belirtti. Hakikaten, kırkbeş dakika içinde mühim meseleleri tartışmak kaabil değildi. Ama iki siyaset adamının havadan sudan konuşmadıkları da muhakkaktı.

Aynı gün iki buçuk saat sonra İnönü oğlunun Maltepedeki evinin iskelesinden çivileme atlayışını yapıyordu.

Politikacılar

Hayal ve hakikat

(Kapaktaki rüya)

Geçen haftanın başlarında bir gün, vazifeyle Yassıadaya gidip ora sâkinleriyle temas fırsatını bulanlar karşılarına çıkarılan bir adamı gördüklerinde yüreklerinde eziklik hissetmekten kendilerini alamadılar. Adamın dış görünüşü alışılmış dış görünüşünden hayli değişikti. Beyazlaşmış saçları, yuvarlak yüzünün ortasından ileri fırlayan iri ve biçimsiz burnu, hantallaşmış vücudu altmış yaşın bir çok belirtisini taşıyordu. Fakat asıl fark mânevi cihettendi. Vazifeliler Yassıadanın en perişan insanının o olduğunda zerrece tered-

Başgilden Koraltana Mektup

Bu haftanın başında Yeni Gün ve Tercüman gazeteleri pek eğlenceli bir mektup neşrettiler. Bahis mevzuu mektup, Yeni Sabah gazetesinde bugünlerde Mâneviyatçılık mevzuunda seri makaleler neşreden Ord. Prof. Ali Fuat Başgile aittir ve sâbık iktidarın en düşük başlarından Refik Koraltana hitap etmektedir. Eğlenceli mektubun bir de eğlenceli muhtevası vardır ki maneviyat mütehassısı Ord. Prof. Ali Fuat Başgilin, maneviyat kadar -belki daha da fazla- maddiyat üzerine imal-i fikir ettiğini ortaya koymaktadır.

Hikâye şudur: Mâneviyâtçı Ord. Prof. ün Galata yolcu salonu karşısında takriben 500 bin liraya malettiği bir iş hanı vardır ve bu "mütevazi gayrımenkul" Ord. Prof. a senede 100 bin lira gibi ufacık bir gelir sağlamaktadır. -Beş senede amorti olan bir gayrımenkul!- Ancak Ord. Prof. ün kulağına bu mütevazi gelir kaynağının istimlâk edileceği fısıldanmıştır. Mâneviyatçı hoca, hemen kafasını çalıştırmış, büyük ve hamiyetli Meclis Başkanına hitaben bir mektup kaleme almıştır.

Hocanın fikri zikrini teyid edecek mahiyettedir. Madem ki bina istimlâk edilecektir, o hâlde en uygun şartlarla istimlâk edilmelidir. Ord. Prof. Ali Fuat Başgil mâneviyatın değil de maddiyatın esas olduğunu savunduğu sıralarda binasına bir fiat da biçmiştir: 1 milyon 500 bin lira... Ne mütevazi rakkam!..

Bu isteğinin hemen arkasından tehdidi de ihmal etmeyen Ord. Prof. ün şu satırları şahsiyetini ortaya koyması bakımından mânidardır. Bakınız. Yeni Sabahın meşhur mâneviyatçısı D.P. nin muvaffakiyetine elinden geldiği kadar hizmet ettiğini bildirdikten sonra ne diyor:

"Eğer bu hanı, ki benim son ömrümde güvendiğim yegâne varlıktır, düşük bir bedelle istimlâk ederlerse, Demokrat iktidar, amansız rakiplerini bana acı acı güldürmüş olacaktır. Herhalde benim gibi bir dostu feda etmeyeceğinize kaniim."

İşte mektup bu... Ama gel gelelim, işin daha da eğlenceli tarafı bundan sonradır. Mektup ortaya çıkınca, akla kara belli olunca Ord. Prof. bir de beyanat vermiştir: Efendim, kendisi haklıdır, haksızlığa uğramıştır. Son çâre olarak "suya düşen yılana sarılır" deyip o da koca Başkanın paçalarına sarılmıştır.

Bir hoca ki, demek yarın talebelerine ahlâk dersi olarak suya düştükleri takdirde yılana sarılmalarını tavsiye edecek! A, Hoca, denize düşen yılana değil kendine güvenir ve yüzüp sahile çıkar. Yüzme bilmezse mi?

Yüzme bilmezse, deniz kenarında dolaşmaz.

düt hissetmediler. Ürkek, korkak ve çekingen bir hâli vardı. Aşırı derecede ezilip büzülüyor, şirin görünmek için elinden geleni yaptığını belli ediyordu. Kibar davranmak maksadıyla gayret sarfettiği de gözden kaçmıyordu. Sanki, kullanmasını bilmediği hâlde bir otomobilin direksiyonuna geçmiş ve kaza yapmıştı. Şimdi süklüm püklümdü. Direksiyondayken caddelerde takındığı çalımlı tavır tamamen kaybolmuştu. Perişanlığı, öyle anlaşılıyordu ki, verimli olduğunu sandığı -ve bir zamanlar hakikaten verim sağlayan- bir takım usûllerinin iflâs etmiş bulunmasından doğuyordu. Bütün suni hareketleri artık sâdece sırıtıyordu. Sırtında kudret hırkasını taşırken "sevimlilik" denilen tebessümü dudaklarında donuyordu. "Mahviyetkârlık" denilen el bağlayarak duruşu bir riya tablosunu hatırlatıyordu. "Zarafet" denilen tavrı, cilveli kadınların tavrını akla getiriyordu. Konuşması ise tesirsiz bir söz furyasından ibaret kalmıştı. Eski "ikna kudreti", yerini safsataya bırakmıştı.

Adam, Adnan Menderesti ve bütün Yassıada sâkinleri arasında hakikaten en "küçük adam" oydu. Halbuki aynı esnada, bu "küçük adam"la alâkalı olarak Türkiyenin bir çok tarafında, bilhasa geri sanılan çevrelerde bir propaganda yürütülüp gidiyordu.

Hikâye üstüne hikâye

Doğrusu istenilirse on yıllık D.P. iktidarı boyunca, bilhassa bu iktidarın son beş yılında kesif bir reklâm kampanyası düşük Başbakanın şahsı etrafında yürütülmüş. Menderes ismi havası olan bir isim hâline getirilmişti Devletin bütün vasıtalarına şahsi menfaatlerinin peşinde olan zümrelerin vasıtaları eklenerek geniş imkânlar sağlanmış, radyolar, gazeteler, dergil r hep Menderesin şahsi propagandasını yapmaya koyulmuşlardır. O kadar ki bazen D.P. kasten yerilmiş, öteki liderler kötülenmiş, böylece "...ama Menderes iyidir" efsanesi yavaş yavaş bina edilmişti. Meziyetler daima düşük Başbakana atfedilmiş, her iyi hususiyet ona maledilmiş, el altından evliyalık ve peygamberlik sıfatları bile ortaya atılmıştı. Şimdi toplanan, işte bu gayretlerin meyvasıydı. Aslında Menderes, kurgusu boşanmış bir oyuncak gibi Yassıadada kendisini görenlere sâdece iğrenme hissi tevlit ederken bir takım çember sakallılar yeni yeni efsaneler yaratmaya çalışıyorlardı. İşin garip tarafı, bunlara inananlar bile çıkıyordu..

Bunların yaydıkları bir hikâye şuydu: Adnan Menderesin Yassıada-

Menderes camide

Aptestsiz namaz

da kaldığı oda her gece Ada kumandanı tarafından mühürleniyordu. Fakat muhafızlar her sabah bu mührün bozulduğunu hayret ve dehşet içinde görüyorlardı. Gizli kuvvetler mührü kırıyorlar, kapıyı açıyorlar. Menderesi alıp götürüyorlardı. Düşük Demokrat bütün gece dışarda dolaşıyor, gerekli temasları yapıyor, "iyi saatte olsunlar" ile görüştükten sonra sabaha karşı gene Yassıadaya dönüyordu. Bu yüzden mührün söküldüğünü görüp odaya dalanlar Menderesi yatağında uyur buluyorlardı. Gizli kuvvetler düşük Demokratı nereye götürüyorlardı? Çember sakallıların attıkları tohumun etrafında bin başka masal, bazen yeminlerle doğrulanarak anlatılıp duruyordu.

Aman Allahım, son zamanlarda ne kadar çok kimse Menderesi "gözleriyle görmüş"tü!. Düşük Demokrat Yassıadadaki odasını terkettikten sonra "iyi saatte olsunlar"ın temin ettiği kır ata biniyor, başına sarığını geçiriyor, doğruca Eyübe geliyordu. Denizin üzerinden uçarak gelen at camiin avlusuna giriyor, Menderes orada iniyordu. Üstad doğruca camie giriyor ve tek başına namazını kılıyordu. Ondan sonra, gene kır atın üstünde başka yerlere hareket ediyordu. O başka yerlerin isimleri saymakla bitmiyordu. Menderes, aynı saatte bazen yedi camide birden namaz kılıyordu. Hikmetinden sual olunmayacağı için bunda şaşılacak bir cihet yoktu. Konyada düşük Demokratın halka göründüğü anda Taşlı-

tarlanın bir çok sâkini de onun nurundan istifade etmişti. Menderes, taraftarlarını yalnız bırakmıyor, onların mâneviyatını ayakta tutmak için bu gece gezintilerine çıkıyor, onlara kurtuluş gününü müjdeliyordu.

Bu kurtuluş gününü saf saf bekleyenler yok değildi.

Realistlere masallar

Adnan Velinin o nefis "Fantezi"lerinin cereyan ettiği çevrelerde, bilhassa mahalle kadınlarının arasında bu akıl almaz hikâyeler uydurulurken efsane mütehassısları şimdi D.P. lehinde işletmeye çalıştıkları fiskos gazetesi vasıtasıyla çeşitli haberler uçuruyorlardı. Bunlar doğrulukları yeminlerle ve şahitlerle belirtilen "olmuş vak'a"lardı. Menderesi görmeyi arzulayan halk bir gece takalara binerek Yassıadayı kuşatmıştı. "Müslüman Başbakan"ın sıhhatte ve rahat olduğunu bizzat tesbit etmek istemişlerdi. Aksi halde şehri tarümar edeceklerini askerlere söylemişlerdi. Adayı korumakla vazifeli birlikler taka hücumu karşısında kudretsiz kalmışlardı. O zaman, etraftaki gemilerin projektörleri Adaya çevrilmiş ve Menderes halka gösterilmişti. Sevgililerinin sıhhatte olduğunu gören halk, "Gidiyoruz ama, hele onun kılına ilişin hemen geri geliriz" diyerek tekrar sahil yolunu tutmuştu. Zaten Menderes, isteseler kendisini Adadan derhal çekip alacak Allah âşığı gönüllülerine el altından haber salmış, bir kardeş kavgasını istemediğini bildirmiş, onlara hareketsiz kalma emrini vermişti. Her şeyin zamanı vardı ve Menderes o zamanı bekliyordu. Yoksa, kendisini Adada tutmaya hiç kimsenin kudreti yetmeyecekti. Düşük Başbakan, muhafızlarının elinde gönül rızasıyla ve memleketsever duyguların tesiri altında kalıyordu.

Kulak gazetesinin yeni yazarları bahis mevzuu "zaman"ı da tâyin etmeyi unutmuyorlardı. Yaz bittiğinde Menderes kendisini almaya gelecek bir gemiye binecek ve Karadenize açılarak Samsunda karaya çıkacaktı. Orada Dördüncü Ordu kendisini bekliyordu. Yavuz Başbakan -ömründe ciddi askerlik yapmamıştır- bu ordunun başına geçecek ve Ankaraya yürüyerek Cemal Paşayı kaçıracak, yeniden idareyi eline alacaktı. Aslına bakılırsa bu "Dördüncü Ordu" 27 Mayısı hemen takip eden günlerde dışarda kalmış Demokratlar tarafından ortaya atılmış. İnkılâp hareketine derhal katıldığı bildirilen üç ordunun karşısına çıkarılmıştı. Radyolarda, Türkiyede mevcut üç ordunun, Birinci Ordunun, İkinci Ordunun ve Ü-

çüncü Ordunun ihtilâli destekledikleri ilân edilince taraftarlarını istim üstünde tutmak isteyen D.P. militanları "Ama, bakın, Dördüncü Ordudan hiç bahis yok. Neden? Çünkü Dördüncü Ordu Menderese sadık kaldı. Şu anda Ankaraya yürüyorlar" sözünü icat etmişlerdi. Muhayyel Dördüncü Ordu, haftalar geçip te bir türlü yürüyüşünün sonunu alamayınca, yâni Ankaraya giremeyince D.P. li kuyruklar lâfı değiştirmişler, Dördüncü Ordunun düşük Başbakanı Samsun sahilinde beklediğini yaymaya koyulmuşlardı.

Başka bir "realist hikâye", duruşmalarla alâkalıydı. Duruşmalar radyoyla yayınlanacaktır deniliyordu ya., D.P. li kuyruklar o gün için şimdiden hayaller kurmaya başlamışlardı. Halk, sevgili Menderesin sesini radyoda duyar duymaz galeyana gelecek ve ayaklanacaktı. "Beklenen gün", asıl o gündü. Menderesin sesinin işitilmesi bir nevi parola yerine geçecek, Düşük Başbakanın adamları bayrağı açacaklardı. Açılan bayrağın altında bütün ehli din harekete geçecek ve dinsizleri kovacaktı. Bu hikâye anlatıldıktan sonra eğer çevre müsaitse efsane faslı derhal ekleniyordu. Zaten Menderes, kilitli kapının anahtar deliğinden zaman zaman süzülüyor, gelip taraftarlarını buluyor, onlara talimat veriyordu. Plânı hazırlayan bizzat oydu. İktidarı sırasında o kadar çok şeyh dost edinmişti ki sâdece onların duası ve adamları kâfirleri yere çarpmaya yetecekti. Şeyhler hazırdılar. Parolayı bekliyorlardı.

İşi daha ileriye götürenler Menderesin asıl düşmanı olan gazeteleri de unutmuyorlardı. Hayır, Menderes Yassıadadan gemiyle değil, uçarak Anadoluya gidecekti. Uçarken İstanbul ve Ankara semalarında bir de tur atacak ve aleyhinde yazan gazetelerin üzerlerinden geçecekti. Menderesin üzerinden geçtiği gazeteler derhal alev alarak yanacak, böylece düşmanlar kül olacaktı.

Mektup üstüne mektup

Bu lâflar ortalarda dolaştırılırken hareketin tertipli olduğunu açığa vuran başka bir hâdise daha cereyan ediyordu. Kulak gazetesinin yeni yazarları, 28 Nisan ile 27 Mayıs arasındaki devrede C.H.P. nin başarıyla kullandığı bazı taktikleri benimsemişlerdi. Bu taktiklerden biri "Mektup Furyası" idi. Hakikaten C.H.P. kriz günlerinde kendi teşkilâtına el altından haber salmış ve başta Bayarla Menderes, bütün D.P. ileri gelenlerini ve yakınlarını mektup yağmuruna tutmalarını istemişti. Usûl ilk defa İnönünün Kayseri seyahati sırasında vukua gelen hâdiseler dolayısıyla kendiliğinden tatbik edilmiş, tesiri görülünce C.H.P. tarafından sistem diye benimsenmişti. O çetin mücadele günlerinde D.P. büyüklerine her gün bavullar dolusu mektup yollanmış, kendilerine akıllarını başlarına devşirmeleri ihtar olunmuştu. Mektuplar düşüklerin âsaplarını büsbütün bozmuş, bir takım plânlarını tatbik mevkiine koymalarını geciktirmiş, hattâ önlemiş, onlara endişe vermişti.

Şimdi, kulak gazetesinden sonra bu usûl de D.P. kuyrukları tarafından taklit olunuyordu. Başta Gürsel, Millî Birlik Komitesinin âzaları, Bakanlar, İnkılâp hareketinin fikir desteğini teşkil eden gazeteler ve gazeteciler aynı mealde mektuplar alıyorlardı. Gerçi D.P. lilerin tutulduğu o müthiş yağmurun yanında D.P. kuyruklarının mektupları, miktar itibariyle pek gülünç kalıyordu. Bu, iki tarafın memleketteki kuvvetinin tabiî bir neticesiydi. Ama alâka çeken nokta, tehdit ve küfür dolu mektuplarda hemen sâdece Menderesin bahis mevzuu edilmesiydi. Himaye kanatları Menderesin üzerine gerilmek isteniyordu. Ona bir nevi dokunulmazlık sağlanması cihetine gidiliyordu. Menderesin kılına dokunulursa kıyamet kopacaktı. Menderese hiç bir şey yapılamazdı. Menderes adamı, alimallah çarpardı. Menderes mutlaka hayatta bırakılmalıydı. Menderesin bir günahı yoktu. Mektuplarda Bayarın adı hemen hiç geçmiyordu. Bazen, onun ve Zorlu yahut Samet veya Polatkan gibi azılı hırsızların, Koraltan gibi iffetsizlerin, Erozan, Kavrakoğlu, Akdağ gibi çetecilerin asılması bile tavsiye olunuyordu. Ancak, Menderes mukaddesti. Ona ilişenler derhal cezalarını görecekler, perişan edileceklerdi.

Yeni edebiyatın Menderes ismi etrafında geliştiğini kulak gazetesinin neşriyatı ve bu mektuplar açık şekilde gösterdi. Aslında taktik başarılıydı. Menderes, on yıllık kesif propagandanın neticesi bazı çevrelerde hakikaten müstesna bir mevki edinmiş, kendisine bağlı fanatikler türemişti. Bilhassa basit zihniyete sahip çevrelerde düşük Başbakan prestij edinmiş, aslında olduğundan bambaşka şekillerde tasavvur olunmaya başlamıştı. D.P. nin kuyrukları için mühim sayılan bu çevrelerdi. Yoksa, oyunun mahiyetinden haberdar bulunanlar D.P. büyüklerinin tamamını kurtarmak istiyorlar, fesat tohumları atmakta menfaat görüyorlardı. Onlar için Bayar da birdi, Menderes te, Zorlu da, Samet de, Polatkan da, Erozan da.. Ama bayrak olarak Menderesi kullanmak son derece avantajlıydı. D.P. nin on yıllık iktidarı süresince halkı memnun eden tek bir hareket elbette ki yapılmamış değildi. Propaganda, bunların hepsini Menderesin kâr hanesine yazmıştı. Sonra, bizzat Menderes, bugün iflâs etmiş bulunan "şefkat", "mahviyetkârlık", "zarafet", "sevimlilik", "ikna kudreti", "beceriklilik" gibi kozları başarıyla kullanmış, iyi bir kalbi bulunduğu masalını her vesileyle beslemiş

Adnan Menderes bir cenaze merasiminde
Ölü: D.P.

-halbuki, bir çok sapık gibi düpedüz sadisttir-, fütursuz nimet dağıttığından bu nimetlerden faydalananlar vasıtasıyla arzuladığı havayı yayabilmiştir. Nitekim, meselâ geçen hafta bu mecmuada Menderese yazdığı mektupları açıklanmış bulunan Yusuf Ziya Ortaçın mazeret diye ortaya attığı sebepler bu noktayı daha iyi belirtmiştir. Menderes, bir taraftan da maddî menfaat sağladığı Ortaçı, adam hastalandığında her gün telefonla aratmış, böylece "aman, ne iyi kalpli insan" etiketini daha da yaldızlatmıştır. Menderes daha bir çok kimseye bu şekilde davranmış, dertleriyle alâkalanıyormuş hissini uyandırmış, bunların içinde zayıf olanları bu neviden minnet hisleriyle kendisine bağlamıştır. Meselâ Dr. Ekrem Şerif Egeli bu tip dostların bir başka nümunesidir. Oğlunun ölümü, Egelinin Menderesin ağına düşmesinin vesilesi olmuş, o tarihlerde başlayan bağ sonradan kopamayacak hâle gelmiş, Egeli iltifattan hoşlanır bir tabiata sahip bulunduğundan "hem giderim, hem ağlarım" tertibi, Menderesin safından ayrılamamıştır. Bu haftanın başında Yassıadaya vazifeyle gidip Menderesi gözleriyle görenlerin karşılarında her bakımdan bitmiş, tükenmiş bir adam, kurgusu bozulmuş bir oyuncak bulmalarının sebebi sırtta kudret hırkası varken başarıyla yürütülen bu sahte davranışların tamamile iflâs etmiş olmasıydı. Bir takım meziyetlere sahip olan, fakat asıl kurnazlığına güvenen Menderesin her hareketini nasıl hesaplı, kitaplı yaptığını, her davranışını nasıl bir maksada bağladığını, en ulvî sayılabilecek hislerinin altında nelerin yattığını bu hafta ele geçen bazı mektuplar ve vesikalar daha iyi gösterdi. Menderes, hastalara telefon ettirmeyi bile bir politika saymış, bunun için adamlar vazifelendirmiş, bir gün işine yarayabileceğini sandığı kimselerin dertleriyle alâkalanmayı meslek hâline getirmişti. Düşük Başbakan parayla satın alamayacağı veya sopayla korkutamayacağı bazı tanınmış şahısları da his ve mâneviyat cephesinden yıkmak için ciddî gayret sarfetmiş, onların üzerlerinde durmuş, nelerden hoşlanıyorlarsa o taraflarını tatmin yolunda hiç bir fedakârlıktan çekinmemişti. Hattâ bu uğurda bazen bizzat eğilip bükülmüş, gayeye vasıl olmak için her vasıtayı mubah saymıştı. Ancak bunda başarı kazanmadığını iddia etmenin imkânı yoktur. Zira şu anda Yassıadada bir insan müsveddesi haline gelmiş olduğu hâlde on senelik bu oyunun neticesi, taraftarları onun adı etrafında propaganda yapmakta, onu bayrak diye kullanmaktadırlar. Bu, propaganda denilen silâhın kudretinin pek güzel bir nümunesidir.

Siyavuşgilden Menderese Mektup

İstanbul 12-3-1956

Muhterem Beyfendi,

Mâzur görünüz, bütün mertebeleri aşıp doğrudan doğruya size müracaat ediyorum. Bunu yaparken de, Üniversite hocası ve muharrir hüviyetlerimi bir kenara koyarak, karşınıza sadece bir insan, hasta bir insan sıfatiyle çıkıyorum.

Yıllardan beri sinsi bir hastalığın -şeker- bedenen zebunü bulunmaktayım. Bu derdin hayatiyetimi için için kemirerek beni mecalsizliğe düşürdüğünü hissediyorum. Bugün en küçük adalî cehitleri dahi bitkinlik halinde duyan bir gövdenin sahibi olmanın yeisi ve ıztırabı içinde, hayatımı belki biraz daha uzatabilecek çarelerin peşindeyim. Bu, canıma aşırı bir ehemmiyet verdiğimden değil, bu memlekette benim de hisseme düşen bir vazifeyi tamamlamak içindir. Yaşadığım senelerin sayısı kadar eser vermiş olmama rağmen, henüz memleket kültürüne ifa edeceğim hizmetlerin tükenmiş olduğuna kaani değilim.

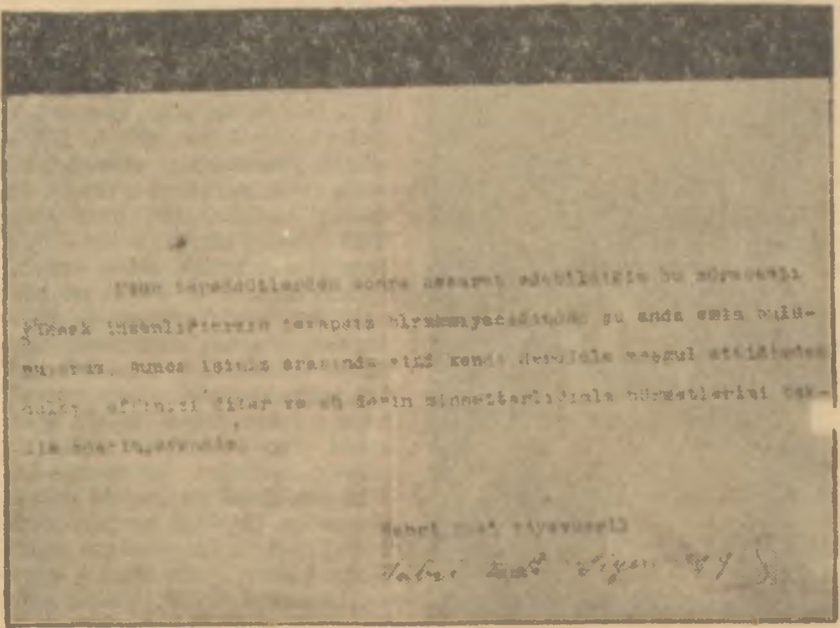
Bu endişe ve kanaatle sizden şu lûtufta bulunmanızı istirham ediyorum: Haziran bidayetinden itibaren Almanyada uzunca bir tedavi görmem için 7000 Türk lirası -bütün servetim- karşılığında döviz müsaadesi.. Bu para ile hem -icab ettiği taktirde ameliyat ta dahil- tedavi masraflarını ödemiş olacağım, hem de ayağımı yerden kesecek, halk tipi ucuz bir otomobil edineceğim. Almağı kurduğum ve bana memlekette koltuk değnekliği ederek muhteşem eserlerinizi yerlerinde görüp yaşama irademi kuvvetlendirecek olan otomobil, bizde kara borsası bulunmıyan, taksiye elverişsiz, tek kapılı, mütevazi ve basit bir Wolkeswagen'den ibarettir. O benim hayli sarsılmış olan adalî kuvvetime ve bedenî enerjime destek olacaktır.

Uzun tereddütlerden sonra cesaret edebildiğim bu müracaatı yüksek insanlığınızın cevapsız bırakmıyacağından şu anda emin bulunuyorum. Bunca işiniz arasında sizi kendi derdimle meşgul ettiğimden dolayı affınızı diler ve en derin minnetdarlığımla hürmetlerimi takdim ederim, efendim.

Sabri Esat Siyavuşgil

Yeni mektuplar

Menderesin, her vesikayı saklama âdeti bu hafta başkentte gene bir çok kimsenin neşeli kahkahalar atmalarına yol açtı. Düşük Başbakana gelmiş mektuplardan biri, 27 Mayıstan sonra İnkılâp hareketi çorbasında kendisinin de tuzu bulunduğunu ileri sürecek derecede fütursuz bir eski devir pohpohcusunun imzasını taşıyordu. Mektup, Yeni Sabahın profesör fıkracısı Siyavuşgile aitti. Siyavuşgil Menderesten döviz istiyordu. Gerçi döviz istemenin yolu Maliye Bakanlığına istida vermek, mevzuat müsaitse bunu almaktı ama Siyavuşgil bizzat Başbakana hususî surette başvurmayı daha akıllıca bir usûl saymıştı. Yeni Sabahın fıkracısı otomobil getirtmek istiyordu, -İhtimal, patronundan heveslenmiş ve yolu ondan öğrenmiştir-. Hem de niçin? Menderesin icraatını rahatça temaşa edebilmek için!.. Mektupta, aman yarabbi ne lâflar vardı.. İnsan, bunları bir araya getirebilmek için en azından bir Cyrano mütercimi olmalıydı. Tabiî Menderes, Siyavuşgilin

Siyavuşgilin Menderese yazdığı mektup
Modern döviz isteme usûlü

bir gün gelip kendisi aleyhine dönebileceğini hesapladığından bu eğlenceli mektubu hususî bir itinayla kasasına kitleyivermişti.

Bu haftanın başında başkentte bu gibi vesikaları bulanlar hayretle başlarını sallıyorlardı. Pekâlâ, bu zatlar o tarihte öyle konuşmaktan sıkılmamışlardı. Peki, bu tarihte niçin böyle konuşuyorlardı? Susup otursalar bir yerlerinden bir şey mi eksilir, boyları mı bir karış kısalırdı? Sonra, bugün Yassıadanın en bitkin ve sünepe adamı hâline gelmiş, bu suretle insan olarak hakiki kıratını göstermiş bulunan bir kuklanın elinde, sırf bu kukla sırtında kudret hırkasını taşıdığından dolayı ne hâllere düşmüşlerdi.. Şaşmamak kaabil değildi. Menderes, böyle tiplerin yardımı ve desteğiyle bugünkü efsanelerin çekirdeği hâline gelebilecek sahte prestiji edinmiş, sâdece havayla dolu bir balonu semalarda uçurtmuş, uçurtmuştu.

C. H. P.

Âlim + Politikacı = Program

Geçen haftanın ortalarında bir gün, vaktin akşama yaklaştığı bir sırada Maltepeden kalkan beyaz bir deniz motörü gittikçe kabaran dalgaları yara yara Heybeliadaya yaklaşıyordu. Poyraz şiddetini arttırmış bulunduğundan motör adanın vapur iskelesi civarındaki rıhtımına yanaşamadı. Bunun yerine burnu döndü ve dibinde plâj bulunan küçük koya girdi. Plâjın iskelesinde bir araba bekliyordu. Motörden çıkan uzunca boylu, alımlı, sarışın, cazip hanımla orta boylu, kırlaşmış saçları kırlaşmış bıyıklarıyla bir armoni teşkil eden yakışıklı adam arabaya bindiler ve cadde üzerindeki bir eve gittiler. Ev, İsmet İnönünün eviydi. Misafirler C.H.P. Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal ile eşi Jale Aksaldı. İnönünün dâveti üzerine o gün, otomobille Ankaradan gelmişlerdi. Adadaki evde kalacaklar ve Genel Başkanla Genel Sekreter bir hafta müddetle başbaşa, kim ne derse desin iktidarın 1 numaralı ve tek tabiî namzedi bulunan partilerinin meselelerini gözden geçirecekler, bazı prensip kararlarına varacaklardı. Siyasî faaliyete henüz müsaade edilmediğinde partiyle alâkalı çalışmalar böyle yapılıyordu. Aksal Ankaraya döndüğünde Heybeliada konuşmalarının ışığında, zaten kurulmuş bulunan bir takım komisyonların faaliyetine hız verecekti C.H.P. kendisine dört başı mamûr bir "Seçim Platformu" hazırlıyordu.

"Meyvalı ağacı taşlarlar"

Doğrusu istenilirse C.H.P. İnkılâp hareketiyle birlikte garip bir devreye girmişti. Bayar - Menderes rejimine karşı savaşan aklıbaşında herkesin ister istemez C.H.P. taraftarı bulunduğu günler geride kalmıştı. Öküz ölmüş, ortaklık ayrılmıştı. Buna mukabil, memleketin mukadderatının yakın bir istikbalde bu partinin eline geçeceği âyan beyan ortada olduğundan sert tenkitler hedef olarak C.H.P. yi seçmişti. Bunun yanında, yarın mesuliyet mevkilerine geçeceklerinden ciddî şekilde endişe edilen bir takım kof şöhretlerin mânasız, şımarık hareketleri doğrudan doğruya partiye zarar veriyor, onun prestijini sarsıyordu. Bunlar, hâlen Yassıadada bulunan bir takım Demokrat Bakan veya milletvekillerinden tamamile farksız, ötekilerin arasında bulunmamalarını tesadüflere medyun bir takım "Çirkin Politikacı"lardı. Nihayet, partiyi kendilerine rakip gören veya bir takım komplekslerle malûl kimseler vardı ki bunlar C.H.P. aleyhinde kesif propagandaya girişmişlerdi. Demokratlara gelince, onlar bir ara suyun altındaki oyunu suyun yüzüne çıkaracak derecede azmışlar, İnönüyü dahi Yassıadaya göndermeye kalkışmışlardı.

Ama C.H.P. için bu son üç ayda hakiki zorluk, memleketin durumundan geliyordu. Bu partinin memleketin müstakbel iktidarı olacağını bilenler ondan dinamizm bekliyorlardı. Halbuki, siyasî faaliyet bütün partiler için yasaktı ve nizamlara harfiyen riayetkâr Genel Başkan bu yasakların bir santim dışına çıkılmasının şiddetle aleyhindeydi. D.P. ile mücadele devrinde C.H.P. kendi milletvekillerini yurdun dört bir tarafına yayıverir, onlar nutuk vermeye, hâdise yaratmaya başlarlar, parti hareket haline giriverirdi. Bugün, bu imkânlar ortadan kalkmıştı. Hiç kimse, değil nutuk vermek, siyasetten bahsetmiyordu. Halbuki aslında siyaset hayatı devam ediyor, mühim meseleler ele alınıyordu. Bu işe partiler ne diyordu? İşte, bu suâlin cevabı verilemiyordu. Bir İnönü, o da parti başkanı sıfatıyla değil, bir memleket büyüğü olarak zaman zaman fikrini söylüyordu. Ama bu, C.H.P. hakkındaki "bir şey yapmıyor" tenkitlerini silmeye yetmiyordu. Zaten İnönü de zırt zırt konuşmak niyetinde değildi. İcap ettiğinde, derli toplu bir demeç vermek, perakende lâflardan kendisini kurtarmak yolunda bir karara varmıştı.

İkili konuşmalar

Genel Başkanla Genel Sekreterin ilk karşılaşmaları pek samimî oldu. İnönü Aksalı kucakladı, yanaklarından öptü. Genel Sekreterle eşine, evin denize bakan bir odası ayrılmıştı. Hanımlar yerleşme işine giriştikleri sırada, alt kattaki oturma odasında iki siyaset adamı kendi mevzularına dalmışlardı bile.. Hakikaten İnönü ve Aksal, o gün Genel Başkanı ziyarete gelmiş olan genç asistanlar evden ayrıldıktan sonra kahverengi döşeli bir kanapenin üzerinde, yanyana, meseleleri görüşmeye, durumu gözden geçirmeye başladılar. Bu,

haftanın başlarında hâlâ devam ediyordu. İnönü Genel Sekreterini plâja götürdü. Aksal, bir ameliyat geçirmiş bulunduğundan denize giremiyordu. Ama Genel Başkanın çivilemelerini hayranlıkla seyretti. Cumartesi akşamı plâj gazinosunda Adadaki spor klübü yararına bir balo vardı. İnönü ve Aksal, eşleriyle birlikte oraya da uğradılar ve bir süre kaldılar. Pazar günü İnönü gene denize girdi. Pazartesi günü İnönüler ve Aksallar, Sahir Kurutluoğluyla eşinin dâvetlileri olarak Büyükadaya geçtiler. Bunlar, iki C.H.P. lideri için dinlenme vesilesi oluyordu. Yoksa adadaki günlerin büyük kısmı çalışmakla geçiyordu.

Genel Başkan ve Genel Sekreteri memleketin durumunu, Millî Birlik İdaresinin tutumunu, umumî meseleleri birbir gözden geçirdikten sonra pazar günkü gazetelerde çıkan Gürselin basın toplantısına ait haberleri dikkatle okudular, Devlet Başkanının sözlerini incelediler. İkinci Cumhuriyetin 29 Ekim 1961 de kurulmuş olacağı yolundaki taahhüt iki siyaset adamını yadırgatmadı. Bu, normal görülebilecek bir mühletti. İyi olan taraf böyle bir açıklamanın yapılmış bulunması ve bazı tereddütlerin dağıtılmasıydı. Buna mukabil Gürselin bazı kelimelerinin ve tâbirlerinin hiç kullanılmamış bulunması ihtiyatlı İnönüyü ve Aksalı daha memnun bırakacaktı. Bunu partileri bakımından değil, millî menfaatleri göz önünde tutarak düşünüyorlardı.

Ama Heybeli görüşmelerinin siklet merkezini, C.H.P. ile alâkalı meseleler teşkil etti.

"Seçim platformu"

Eski partinin, 27 Mayıs hareketini takiben yeni bir kisve altında ve daha mühimi şartlara tamamile uygun bir r hla ortaya çıkmasının gerekli olduğu hususunda tam bir ittifak vardı. C.H.P. bir doktrin partisi olmak hevesinde değildi. Doktrin partilerinin artık sâdece eski kitaplarda -bir de bizim salon aydınlarımızın ağzında- kaldığı bir devirde elbet herkes Mersine giderken C.H.P. tersine gitmeyecekti. Ama mühim memleket meselelerinde C.H.P. nin görüşünün ne olduğu hususu artık açık şekilde ortaya konulmalıydı. C.H.P. seçim propagandasını öyle bir platform üzerinde yapacaktı. Bundan evvelki seçimlerde hürriyet vaad etmek hapsedilmiş gazetecilerin ıstıraplarını dile getirmek, iktisadî durumdan şikâyet etmek ve hırsızlıklara karşı bayrak açmak yetiyordu. Ama önümüzdeki seçimlerde seçmen

İsmet İnönü
Çiviyi çivi söker

başka ve daha ciddi plâklar isteyecekti. Türkiyede bir Eğitim Dâvası vardı. C.H.P. bu dâvayı hâl için nasıl bir reçete tavsiye ediyordu? Türkiyenin iktisadî kalkınmasını hangi yoldan gerçekleştirme kararındaydı? Personel politikası ne olacaktı? Silâhlı Kuvvetlerin statüsü hakkında ne düşünüyordu? Kısacası, "Temel Mesele" denilen mevzularda parti, iktidarı alınca ne yapacaktı?

Evvelâ, bir nokta üzerinde haklı

İsmail Rüştü Aksal
Doping

olarak duruldu. C.H.P. mevcut bütün partiler içinde bugünün modası sosyalizmi en ziyade benimsemiş partiydi. Devletçilik, altı umdeden biriydi ve meselâ D.P. 1946 ile 1950 arasında liberalizmin, serbest teşebbüsün şampiyonluğunu yaparak muhalefet kampanyasını yürütmüştü. Gerçi iktidara geçince bütün o lâflar uçup gitmiş, geriye sâdece opportünizm kalmıştı ama C.H.P. nin geniş halk kütlelerinin refahını en ziyade göz önünde tutan, sermayenin belirli ellerde terakümünün aleyhinde bulunan parti olduğunda zerrece tereddüt bahis mevzuu değildi. Şimdi, o istikamet biraz daha belirli şekilde tutulacak, memleket dâvalarının hâlli daha sosyalizan bir görüşle mütalea olunacaktı. Bu, eski partinin sosyalistliğe heves ettiği mânasını taşımıyordu. Sâdece, i'lerin üzerine noktaları konacaktı. C.H.P. ortanın solunda Amerikadaki Demokrat Parti derecesinde yer alacaktı. Tabiî, daha solda partilerin kurulması imkânı daima mevcuttu. D.P. den sağda boşalan yer de doldurulabilirdi. Zaten, bazı kimselerin sandıklarının aksine bir değil, bir kaç yeni partinin kuruluş hazırlıkları yapılıyordu ve bunlar, kaba hatlar halinde muhtelif cereyanları temsil edeceklerdi.

Aksalı bekleyen işler

Heybeliadada İnönü ve Aksalın yaptığı bir fikir teatisinden başka şey değildi. İki siyaset adamı da C.H.P. nin bir dönemeç başında bulunduğunu kabul ediyorlar, hattâ partilerine karşı yöneltilen tenkitlerden iyi niyetlileri son derece mâkul, haklı buluyorlardı. Şartların C.H.P. de bir hareketi gerektirdiği gün gibi açıktı. Siyaset sahasında artık başarı yolu başka vâdilerden geçiyordu. Eski partinin kendisini araziye uydurmasından başka çâre yoktu. Gerçi siyasî konjonktür o haldeydi ki C.H.P. nin önümüzdeki ilk seçimi kaybetmesi mümkün değildi. Bu, âdeta bir emr-i haktı. Ancak İnönü ve Aksal son derece realist bir tarzda gördüler ki eğer C.H.P. iktidarı milleti tatmin etmezse, demokratik rejim belini bir daha kolayca doğrultmamacasına yıkılacak ve kütleler bir otoriter idarenin hasretini duyacaklardır.

Bu bakımdan, İnönüyle istişareler bitip te Aksal Ankaraya döndüğünde C.H.P. de iç çalışmalar son derece hızlı bir tempo alacak ve parti mesullerinin "Seçim Platformu" dedikleri prensipler kalın çizgiler halinde çizilecekti. Haftanın başında Merkez İdare Kurulunun bir âzası komisyonların çalışma tarzı hakkında AKİS'e bilgi verdi. Komisyonlarda ilim adamlarıyla politikacılar be-

raber çalışacaklardı. Böylece ilmin ışığı ve politikacıların -ama "Çirkin Politikacı" değil- realizmi bir araya gelecek, hem basiretli, hem de tatbik kabiliyeti bulunan bir politika tâyin edilecekti. Tabii, Demokrasi nihayet geniş halk tabakalarının reylerini talep etmeye dayanan bir ssitem olduğundan muhtelif sahalardaki müstakbel tutum ifade olunurken her şey son derece açık tarzda ortaya konamayacaktı. Ama C.H.P. bir noktayı anlamışa benziyordu: Artık Türkiyede oy kaygısı dâvalara el sürmemeyi değil, sürmeyi gerektirmektedir. Bunlara ilişmeyenler ve gününü gün etmeye çalışanlar mutlaka yollarını şaşırmakta, sandalyamı ebediyen muhafaza edeyim derken kendilerini Yassıadada bulmaktadırlar.

Aslında bu, C.H.P. de D.P. liderlerinin başına mukadder felâket gelmeden görülmüş ve bahis mevzuu komisyonlar önceden kurulmuştu. Araştırma Bürosu da partinin en faydalı uzvu- o ileri görüşün bir neticesiydi. Araştırma Bürosuyla alâkalı Merkez İdare Kurulu âzası, Prof. Turhan Feyzioğluydu. Feyzioğlunun nefesi tükenip mücadeleyi bırakması ve Orta Doğu Üniversitesinin rahat rektörlük koltuğuna kurulması üzerine başka birinin bu işle ilgilenmesi lüzumu ortaya çıktı. Gerçi Feyzioğlunun politikayla alâkasını ne dereceye kadar muhafaza edeceği henüz bilinmiyordu. Fakat sayın Rektör. Merkez İdare Kurulunun son toplantısına gelmedi. Feyzioğlu bir istifaname de göndermiş değildi. Arkadaşları beklemeyi ve kararı üstada bırakmayı tercih ettiler. Ancak, saklanması caiz olmayan bir hakikat arkadaşlarının Feyzioğluya kırılmış bulunduklarıydı. Mücadelenin en zorlaştığı ve fedakârlık istediği bir devrede, üstelik kendisine her zamandan çok ihtiyaç duyulurken Feyzioğlu savaşı terketmiş ve çekilip gitmişti. Kırılanların başında İsmail Rüştü Aksal geliyordu. Aksal Genel Sekreterliği Feyzioğlularn yardımına güvenerek sırtlamıştı. Şimdi, Feyzioğlunun ta kendisi yükü bırakıyordu. Buna rağmen, bu haftanın başında Genel Sekreteri Heybeliadada görenler sâkin Aksalda mücadele azminin tarifsiz şekilde artmış bulunduğunu müşahadeden geri kalmadılar. Sanki Genel Sekreter sırtına bir kamçı yemişti. Bu yüzdendir ki İnönü, Genel Sekreterinde sezdiği ruh haletinden son derece memnun kaldı.

İyi haberler

Bu haftanın başında bir çok C.H.P. idarecisi yaz tatilini bitirmiş ve başkente dönmüştü. Gerçi bunların büyük bir kısmı basında çıkan tenkitlerden yılarak İstanbul sahillerini terketmişler ve Ankaraya gelmişlerdi. Ama siyasi faaliyetin men edilmiş olduğu bir sırada dahi mürakabenin sâdece bugünkü değil, yarınki iktidar üzerinde de hissedilmesi sevinilecek bir hâdise teşkil etti. Zaten teşkilâtta, siyasi faaliyete müsaade edilir edilmez Kurultayın toplanması fikri gittikçe kuvvet kazanıyordu. Orada, bugünden hazırlanmasına başlanan büyük prensipler ilân edilecek, "Seçim Platformu" diye bilinen hususlar komisyonların fikri olmaktan çıkarılıp partiye maledilecekti. Ama aynı zamanda partiyi yeni istikametinde yürütecek ciddi ve kifayetli bir ekip te bulunup iş başına getirilecek, eyyam politikacılarına iptidai hislerine hâkim olamayanlara yol verilecekti. C.H.P. de bu işi başaracak eleman elbette ki vardı. Mesele bunları teşhis etmek, sonra da seçip almaktı. Kurultay bazı son derece mühim kararlar verecek, tüzükte değişiklik yapacak, partiyi tamamile demokratik esasların ışığında yeniden çekip çevirecekti.

Aslına bakılırsa C.H.P. önümüzdeki ilk seçimlerden ziyade, ilk iktidar devresine hazırlanıyor ve kendisinden bir şeyler bekleyenleri tatmin gayreti içinde bulunuyordu. Siyasi faaliyetin yasak edilmiş bulunması bu bakımdan bir talihsizlik teşkil etti. Kurultay derhal toplanabilse ve araba sağlam raylar üzerine yerleştirilip bugünden iti.se seçimlere kadar hayli zaman kazanılacaktı. Maamafih, buna rağmen iyimser olmak için sebepler bol bol mevcuttu. Heybeliada görüşmeleri ciddi basının tenkitlerinin C.H.P. liderleri üzerinde ne derece tesirli bulunduğunun en mükemmel delili oldu. Sâdece bu bile, eski partiye hiç olmazsa lider kademesinde yeni bir ruhun hâkim olduğunu göstermeye yetiyordu.

Teşkilât

Birleşmeğe doğru

27 Mayıs Devriminden sonra Milli Birlik Komitesinin ele aldığı konulardan biri de, gençlik teşekküllerinin birleşmesiydi. Aslında bu konu yeni değildi. Yıllardan beri Milli Türk Talebe Birliği-M.T.T.B- ile Türkiye Milli Talebe Federasyonu- T.M.T.F.- nun birleşmesi işi ele alınmış, her seferinde de yarım kalmıştı. Aynı gaye için çalışan bu iki teşekkülün birleşmemesi için, aslında ciddi sebeblerin mevcut olmaması gerekirdi. Bu ayrılık iki teşekkülün sık sık birbirleriyle çatışmasına da sebeb oluyordu. Halbuki, bu iki teşekkülün birleşerek bir talebe teşekkülü hâline gelmesinin sayılamayacak kadar çok faydaları olacaktı. Bir kere bölünme önlenecekti. Hedefleri ve gayeleri bir iki teşekkülün tatsız çatışmaları son bulacaktı. Ulaşılması istenilen gayeye birliğin verdiği güçle daha çabuk ve kolay varılabilecekti.

Milli Türk Talebe Birliği. 27 Mayıs Devriminden sonra kendisini en yetkili ve tek talebe teşekkülü olarak görmeğe başlamıştı. Hattâ ilk günlerde düşüklerin polis zoruyla başkanlığa getirdikleri Samed Güldoğanın idaresindeki Türkiye Milli Talebe Federasyonu binasını da işgal etmek istemişlerdi. M.T.T.B. ciler, Federasyonu Samed Güldoğandan ötürü suçlandırıyor, bu teşekkülün düşüklerin elinde âlet ve oyuncak olduğunu ileri sürüyor, kendilerinin satılmadıklarını, bütün güçlüklere, baskılara, zor kullanmalara rağmen direndiklerini söylüyorlardı. Gerçekden durum da böyleydi. M.T.T.B. nin Başkanı Yaşar Özdemir düşükler devrinde yiğitçe karşı koymuş, baş eğmemiş, yumuşamamış, düşüklerin âleti ve maşası olmağı şiddetle reddetmiş, direnmiş, bu suretle hem kendi kişiliğini hem de temsil ettiği, başkanı bulunduğu Milli Türk Talebe Birliğinin şerefini kurtarmıştı. Bu direnmedir ki, halkoyundan müsbet not almalarını sağlamıştı.

Türkiye Milli Talebe Federasyonunda iş başka türlü cereyan etmişti. Düşüklerin kullandıkları kaba kuvvet, Federasyondaki Atatürkçü gençlerin bir kenara zorla itilmesini temin etmişti. Kaba kuvvetin önünde idealistlerin mücadelesi, idareyi ellerinde tutabilecek bir netice verememişti. Atatürkçü gençler yuvalarının dışında da kalmış olsalar gene de mücadeleye devam etmişlerdi. 27 Mayıs Devriminden sonra. Federasyondan çıkarılan Atatürkçü gençler tekrar idareyi ellerine almışlardı. Bu bakımdan, M.T.T.B. nin Federasyonu suçlaması pek de haklı sayılamazdı. Federasyonun başında polis zoruyla getirtilmiş bir Güldoğan varsa, Milli Türk Talebe Birliğinin Genel Sekreterliğinde de Hüseyin Sağıroğlu vardı.

Yaşar Özdemirin gerçekten kahramanca direnmesine karşılık Birliğin Genel Sekreteri Hüseyin Sağıroğlu düşük Başbakan Menderese bağlılık telgrafları yağdırıyor, D.P. başları tarafından gençleri idare ile vazifelendirilen Mümtaz Tarhana şeref üyeliği veriyordu. Birliğin sorumlu kişilerinin bu birbiriyle hiç bir şekilde bağdaşmaz tutumları oldukça garip karşılanıyordu.

Bu çeşit çatışmalar birleşme fikrini dağıtan, gerçekleşmesine engel olan sebeplerin başında geliyordu. Esasen birleşme fikrine eskiden beri yanaşmıyan teşekkül de M.T.T.B. idi. 1950 yılından beri bu konu üzerinde uzun çalışmalar yapılmıştı. 1953 yılında iki teşekkül bir protokol bile hazırlamışlardı. Birleşme fikri T. M. T.F. nin bütün kongrelerinde kabul edildiği hâlde, M.T.T.B. nin kongrelerinde kabul edilmemişti. Böylece de birleşme gerçekleşememişti. 1955 yılında yeniden ele alınan birleşme fikri ise. 6/7 Eylûl olayları üzerine yarım kalmıştı.

Son teşebbüs 27 Mayısdan sonra askeri idareden gelmişti. Bu sefer kesin sonuca varılması için ciddi şekilde çalışılıyordu.

İlk temaslar

İlk temas Milli Birlik Komitesi üyelerinin and içme töreni dolayisiyle Ankaraya gelen T.M.T.F. mensupları ile komite üyelerinden Orhan Erkanlı arasında olmuştu. Erkanlı birleşme fikrini gençlere açmış, bunun faydaları ve hattâ zaruriliği üzerinde durmuştu. Ayrıca bir hafta sonra Ankaraya gelmelerini istemişti. Ancak, gençlerin o sıralarda imtihanları vardı ve Ankaraya gelmeleri mümkün değildi. Ne var ki, Milli Birlik Komitesinin bu fikri üzerinde duracaklardı. Arkadaşlariyle görüşecekler ve herhâlde bir karara varacaklardı. Üstelik Federasyoncular birleşme konusunda esasen hazırlıklıydılar. Kongreleri de, evvelce bu fikri kabul etmiş bulunuyordu. Asıl zorluk Birlikçilerden gelebilirdi. T.M.T.F. 2 Ağustosta birlik başkanları ile sabahın 2.30 una kadar süren uzun bir toplantı yaparak birleşme fikrini tartıştı. Sonuç olarak birleşme fikrinin kabulü kararlaştırıldı. Bu birleşmenin esaslarını hazırlamak üzere de bir komisyon seçilerek çalışmalara başlandı. Federasyon yönünden işler müsbete doğru gidiyordu. Bu sırada Üçüncü Zırhlı Tugayın Yeşilyurttaki kampında bir binbaşı oğlunun sünnet düğününü yapıyordu. Bu sünnet düğününde Birlikçiler ile Federasyoncular karşılaştılar. Federasyon idarecileri M.T.T.B. nin Genel Başkanı Yaşar Özdemire birleşme fikrini açtılar. Yaşar Özdemir böyle bir fikri münakaşa etmeksizin derhal reddetti. Tatminler doğru çıkıyordu. Güçlük Birlikçilerden, bilhassa Başkan Özdemirden geliyordu.

Yaşar Özdemir
Bileğine kuvvetli başkan

Bir müddet sonra iki teşekkülün idarecileri yeniden karşılaştılar. Havadis Gazetesinin protesto edildiği gün İstanbul Emniyet Müdürü Kur. Alb. Abdülvahid Erdoğan, iki tarafın idarecilerini Emniyet Müdürlüğünde toplamıştı. Çeşitli meseleler görüşüldükten sonra söz dönmüş dolaşmış tekrar birleşme konusuna gelmişti. Bu toplantıda ler iki taraf ta ağır bir tartışmaya girişmişlerdi. Yaşar Özdemire göre Milli Türk Talebe Birliği ile Türkiye Milli Talebe Federasyonunun birleşmesi diye bir mesele düşünülemezdi. Olsa olsa Federasyon Birliğe iltihak ederdi. Bu fikrin temeli Milli Türk Talebe Birliğinin mazisiydi. Bu teklifi Federasyoncular gülümsiyerek karşıladılar. Çünkü T.M.T.F. hâlen Türkiyenin en geniş teşkilâtlı, uluslararası talebe teşekküllerince tanınmış bir talebe teşekkülü idi. Bu işlerin hâlli yalnız maziye dayanarak, onunla övünülerek olmazdı.

Türkeşin ilgisi

Birleşme yolunda temas ve çalışmaların pek de umud verici bir

istikamet kazanamadığı günlerde, sonuca ağır ve zor da olsa mutlaka varılacağına dair kanaat umumiydi. İşte bugünlerde Milli Birlik Komitesi üyesi, Başbakanlık Müsteşarı Kur. Alb. Alpaslan Türkeş İstanbula gelmişti. Bu arada talebe teşekküllerini de ziyaret etmişti. Türkeşin bu işle yakından ilgilenmesi, birleşme fikrini tutanlarca sevinçle karşılandı. Türkeş önce M.T.T.B. ni ziyaret etmişti. Sonra yanına birleşme konusunda inadı, düşüklere karşı direnmesi kadar meşhur Başkan Yaşar Özdemiri almış ve T.M.T.F. na gitmişti. T.M.T.F. nun iyi döşenmiş başkanlık odasında iki teşekkülün idarecileri toplanmışlardı. Türkeş, gençlere birleşmenin zaruriliğini, birleşmeden doğacak faydaları anlatmış ve bu konuda birbirlerine karşı anlayışla hareket etmelerini ve herhalde bu işi gerçekleştirmelerini telkin etmişti. Bu toplantıda herhangi bir müzakere açılmamıştı. Yalnız Türkeş konu üzerindeki görüşlerini açıklamış ve telkinlerde bulunmuştu.

Resmen harekete geçiş

Bu görüşmeden sonra vilâyet işe resmen el koyuyor ve gençlerin kendi aralarında hâlledemedikleri bu meseleyi bir neticeye bağlamak üzere faaliyete geçiyordu. Bu işle Vali Muavini Kurmay Binbaşı Turhan Yarça vazifelendirilmişti. Turhan Yarça önce, bütün talebe teşekküllerinin üzerinde bir teşekkül olan Türkiye Milli Gençlik Teşkilâtının başkanı Metin Kumbasar ve arkadaşlarını çağırarak meseleyi en ince teferruatına kadar öğrenmekle işe başladı. Bu görüşme 12 Ağustos sabahı oluyordu. Binbaşı Yarça daha sonra Federasyoncuları, onlardan sonra da Birlikçileri kabul ediyordu. Böylece tarafların birleşme konusundaki fikirlerini öğrenmiş oluyordu.

Ayrı ayrı yapılan bu temaslardan sonra aynı günün akşamı Federasyoncularla Birlikçileri bir araya getiriyor ve meseleyi karşılıklı olarak tartışmak imkânını veriyordu. Bu toplantıda son derece umud verici bir karara varılması, birleşmecileri sevindiriyordu. Her iki taraf ta birleşmeğe kesin olarak karar vermişti. Bu prensip mutabakatı meselenin en önemli kısmının hâlledildiği zannını veriyordu. Ancak 13 Ağustos sabahı, bir gün önceki toplantıda bulunmayan Yaşar Özdemirin tutumunu görünce hayretten dona kalmışlardı. Yaşar Özdemir Nuh diyor peygamber demiyordu. Yaşar Özdemir kendisinin M.T.T.B. nin başkanı olduğunu ve böyle bir birleşmenin imkânsızlığını söylüyordu. Federasyoncular bu direnme karşısında şaşırmışlardı. Son çâre iki tarafın da vilâyete gidip Bnb. Yarça ile görüşmeleriydi. Federasyoncuların bu teklifini de Başkan Yaşar Özdemir reddediyordu. Vilâyete de gitmiyecekti.

Bu durum karşısında Federasyoncularla Birlik temsilcilerinden bir kaç kişi vilâyete gidip durumu Bnb. Yarçaya anlatmak zorunda kaldılar. Bnb. Yarça anlatılanları hayretle dinledi. Ama nezaketinden de hiç bir şey kaybetmedi. Askerlere has soğukkanlılıkla "Bir kere de ben dâvet edeyim" dedi. "Eğer gelmezse, biz kendisine gideriz!" Yaşar Özdemir birkaç arkadaşının teşviki ile Vilâyete gitti. Özdemir T.M.T.F. nun gayri meşru olduğunu ileri sürüyor, bu birleşmeye kat'iyyen razı olamıyacağını ileri sürüyordu. Toplantı uzun ve tartışmalı geçmişti. Tarafları uzlaştırma konusunda Bnb. Yarçanın gösterdiği sabra dayanan sonsuz gayret Özdemirin kolay kolay anlaşılmayan direnmesi karşısında netice vermedi. Toplantı da böylece dağıldı.

Değişen Özdemir

İşin gerçeği şuydu ki, Birlik Başkanı Yaşar Özdemir 27 Mayısdan önce D.P. ye karşı kahramanca göğüs germiş bir gençti. 28 Nisan olaylarında ve daha sonra tutumu hep takdirle karşılanmıştı. Gelgelelim 27 Mayısdan sonra sebebi anlaşılamıyan bir değişme de ciddî şekilde farkediliyordu. Yaşar Özdemirin hataları birbiri ardına sıralanıyordu. İlk hatası -ve en büyüğü- gazetecilere karşı takındığı tavırdı. Cumhuriyette Gürsel Kupası maçlarının organizasyonunu tenkid eden Erdoğan Arıpınarı Cağaloğlunda yol ortasında ve herkesin önünde dayakla tehdid ediyor, gene Cumhuriyetten Ziya Nebioğlu da böyle bir tehditle karşılaşıyordu. Çanakkale Âbidesinin açılışına gidilirken, Milliyet Gazetesinden Necmi Onur da, Yaşar Özdemirden gerekli nasibini alanlar arasındaydı. Bu tutumu talebe çevrelerinde ciddî tenkitlere yol açmıştı. Yaşar Özdemirin hatalarından bir diğeri de 27 Mayısdan önce D.P. büyüklerine yaranmak için ellerinden geleni yapan bazı öğrencileri hâlâ etrafında tutmasıydı. Bunun anlaşılır bir yanı yoktu. Hem, en karanlık günlerde D.P. ye karşı çık, hem de D.P. nin yardakçılığını yapanları koru! Meselâ şeref üyeliği dağıtmakla meşhur Hüseyin Sağıroğlu hâlâ Birliğin Genel Sekreterliğini yapıyordu. Düşük Başbakan Adnan Menderesin, kendi lehine nümayiş tertip ettirmek için 28 Nisandan sonra vazifelendirdiği Kâmuran Baran ise M.T.T.B. den hemen hemen hiç ayrılmıyordu.

Kendisine beslenen sevgiyi ve güveni ciddî şekilde sarsıcı bir mahiyet gösteren bu tutumun yanı sıra Yaşar Özdemirin bir de birleşme fikrine karşı çıkışı, bardağı taşıran son damla oluyordu. Ve herhalde bütün bunlardan en çok zarar görecek olan da gene Yaşar Özdemirdi.

Birleşme fikrinden yana olan öğrenciler bu son durum karşısında Milli Birlik Komitesinin alacağı kararı beklemekten başka çâre göremiyorlardı.

Milli Türk Talebe Birliği Genel Merkezi
Birlik + Beraberlik = Başarı

Yardım

Bilânço

Geçen haftanın başında Hükümetiyle yaptığı istişarelerden sonra Ankaraya dönen Amerikan Büyükelçisi Fletcher Warren basına bir demeç vererek memleketinin Türkiyeye yardım konusunda 1948 den beri yaptıklarının bilânçosunu vermek lüzumunu hissetti. Fletcher Warren bu arada, Amerikan askerî ve iktisadî yardımının toplamının 1948 den bugüne kadar 2 milyar 800 milyon dolâra vardığını da açıkladı. Gerçi, bu miktarın tafsilâtlı izahı Büyükelçi tarafından verilmemişti. Meselâ, NATO Enfrastrüktür Programından Türkiyeye yapılan yardımlardaki Amerikan hissesinin, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumuna Amerikan Hükümetinin yaptığı off-shore mühimmat siparişlerinin, zırai maddeler fazlasından yapılan yardımların ve teknik yardımların bu toplama dâhil olup olmadığı bilinmemektedir. Her ne olursa olsun, 12 yıl içinde 3 milyar dolâra yaklaşan yardım az bir yardım değildir. Vasatî olarak her yıla hemen hemen 400 milyon dolâr düşmektedir ki Amerikanın bu gayreti ancak teşekkürle karşılanabilir. Bununla beraber, Amerikanın Türkiyeye yapmış olduğu ve yapmağa devam ettiği yardımın aksak noktalarını da bilmekte fayda vardır.

Soğuk harbin bütün şiddetiyle devam ettiği günlerde Amerikanın Türkiyeye yaptığı yardımın askerî kısmı, uzun bir süre iktisadî yardımdan daha çok olmamışsa da o miktara hayli yaklaşmıştır. Bunun sebebi kolaylıkla anlaşılabilir. Son yıllarda ise askerî yardımın iktisadî yardıma nisbetle azalmağa başladığı görülmektedir. Zira, bilhassa NATO'ya girmemizden sonra 1952 - 1960 yılları arasında Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Türkiyenin özelliklerine uydurulmuş Amerikan malzeme kadrolarına intibakı yolunda önemli adımlar atılmıştır. Bununla beraber, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin malzeme bakımından modernleştirilmesinin istendiği derecede hızlı yürüdüğü de söylenemez. Amerikan Silâhlı Kuvvetlerinde hizmete giren birçok silâhlar, ancak oralarda hizmetten çıkarıldıktan sonra Türk Silâhlı Kuvvetlerine verilmektedir. Bundan elbette ki daima yenileşen silâhları kullanan personelin yetiştirilmesinin bir payı da vardır. Ancak, yine de Amerikalıların bu konuda biraz daha çabukluğu tercih etmelerinde fayda vardır. Bu sayede hem Türk Silâhlı Kuvvetlerinin tahrip kudreti arttırılmış olacak, hem de Türk ekonomisine büyük bir hizmette bulunulmuş olacaktır. Çünkü bu suretle, Silâhlı Kuvvetlerimizin ateş kudreti ve hareket kaabiliyetine zarar vermeksizin, hattâ genel savaş kudretini teşkil eden bu unsurları kuvvetlendirerek asker mevcudunu azaltmak mümkün olabilecektir. Bu da bize birçok insan gücü kaynaklarını ve malî kaynakları, iktisadî ve kültürel kalkınmaya hasretmek imkânını verecektir.

Fletcher Warren

İstim arkadan gelir

Fakat iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınma konularının herşeyden çok Türk aydınlarının zihnini meşgul etmeğe başladığı şu sıralarda, asıl önemli olan konunun iktisadî yardım konusu olduğu muhakkaktır.

Türkiyeye Amerikan iktisadî yardımı, doğrusu söylenmek gerekirse, pek o kadar başarı kazanamamıştır. Gerçi, yardımın Türk millî gelirinin reel olarak artmasındaki payı inkâr edilemez. Ancak esas mesele yine de kaynakların en iyi kullanılması tarzının bulunması olduğuna göre, yardımın en iyi bir şekilde kullanılmış olduğu da söylenemez. Gerçekten, Amerikan Hükümeti sâkıt iktidarı bir iktisadî plân dairesinde hareket etmeğe sevketmekten daima çekinmiştir. Gerçi, Prof. Chenery gibi büyük eksperler -1953 de- Türkiyede ilk iktisadî plân hazırlığı sayılabilecek çalışmalar yapmışlardır. Fakat, Amerikan Hükümeti neticede daima Menderes ve Zorlunun tafrası karşısında mukavemet edememiş ve plânsız hareket eden bir Hükümetin enflâsyoncu -ve antidemokratik- gidişinde halk kütleleri tarafından büyük mukavemetle karşılanmasını önlemeğe yarayan yardımlarda bulunmayı tercih etmiştir. Gerçekten, yardımın ilk yıllarında yardımdan alınan yatırım mallarının nisbeti sermaye istihlâki ve istihlâk mallarınınkine nazaran hayli yüksekken, Amerikan yardımı Türkiye Enflâsyon çukurunun içine daldıkça, hemen hemen tamamiyle istihlâk malları ile sermaye istihlâki mallarına, (gıda maddelerine, petrole ve yedek parçaya, vs.) hasredilmeğe başlanmıştı. Amerikan yardımının gayesi Türkiyenin uzun vâdeli

kalkınma dâvalarına çâre bulmaktan çıkmıştı. Sâdece ve sâdece, Türkiyenin her yıl Silâhlı Kuvvetlerini ayakta tutabilmesi gayesini gütmeğe başlamıştı. Bu çok kısa vâdeli görüşle hareket etmenin neticesinde ise, bu gayeyi dahi bir süre sonra tehlikeye düşüreceği muhakkaktı. 1958 Ağustosunda iktisadi istikrar programının kabulüyle de Amerikan yardımının bu yanlış istikametinde bir değişiklik hâsıl olmamıştı. Gerçekten, OECE ve Amerika tarafından da tasvip edilen bu program, enflâsyondan kurtulmak için iktisadi muvazenenin tesisini, kamu sektörünün harcamalarını kaynaklara uydurmak maksadiyle indirmekte görmüş ve böylece yatırım hacmi düşmüştü. OECE ve onun ardında Amerikanın iktisadi istikrar programı kabul edilirken Türkiyeye yapabilecekleri en büyük iyilik, kamu sektörünün harcamalarının kısılmasını değil, yardımın bu harcamaların seviyesine çıkartılmasını sağlamaktı. OECE'nin ve Amerikanın bu büyük hatası sonucundadır ki istikrar programı, Amerikan yardımının bir miktar artmasına rağmen başarısızlığa uğramıştı. Amerikan yardımının bundan sonra faydalı olması, büyük kısmının yatırımlara tahsisi suretiyle mümkün olabilecekti.

Amerikalıların memleketimize yardımda bulunurken düştükleri büyük bir hata da, kamu sektörüne ve Devletin, özel teşebbüse dolaysız yollardan müdahalesine prensip itibariyle muhalif olmalarıdır. Halbuki, ciddi bir iktisadi plânlamayı geniş bir kamu sektörü ve dolaysız ve dolaylı Devlet müdaheleleri olmaksızın tasavvur etmenin kaabil olamayacağı günden güne daha iyi anlaşılmaktadır. Amerikalılar yaptıkları yardımın faydalı olmasını hakikaten arzu ediyorlarsa, çok ileri bir seviyeye erişmiş kendi ekonomilerinde bile türlü aksaklıklar doğuran bir sistemin gelişmemiş bir memlekette aynen tatbikini istemekten vazgeçmeleri lâzımdır.

Bundan başka, Amerikalıların, gelişmemiş memleketlerin kalkınmalarında yabancı özel sermaye akımının büyük bir payı olabileceği rüyasından da vazgeçmeleri gerekmektedir. Hakikat şudur ki, yabancı özel sermaye gelişmemiş memleketlerden çok gelişmiş memleketler arasında tedavül etmektedir. Bu durumda, Amerikanın bütün gelişmemiş memleketlere ve bu arada Türkiyeye karşı iktisadi yardımını -teknik yardım dâhil- geniş ölçüde arttırması zaruretí kesindir.

Ekonominin plânsız bir şekilde idare edilmesinde yıllarca işbirliği yaptıkları -hattâ memleketimizin toprak bünyesine uymayan pulluk ve traktör cinslerinin Türkiyeye ithâlini yardım yoluyla teşvik ederek- erozyonu kolaylaştıran ve zirai kalkınmayı zirai gerileme hâline sokan bir yolda sakıt iktidarla beraber oldukları için Amerikalıların şimdi bütün bu hatalarını telâfi etmeleri lüzumu ortadadır. 10 yıldır yapılan ihmâller neticesinde Türk ihracatındaki azalma temayülü büsbütün şiddetlenmiş ve memleket asla kaldıramayacağı muazzam bir dış borç yükünün altına girmiştir. Amerikalılar Türkiyenin plânlı bir şekilde kalkınmasının gereken hızla yapılmasına katılmak istiyorlarsa, Türkiyenin dış borçlarının geniş ölçüde affını veya daha uzun vâdeler içinde tekrar konsolide edilmesini desteklemeli ve yılda 300 milyon doların altına düşmeyecek bir iktisadi yardım seviyesini uzun bir süre için idame ettirmelidirler. -Tabii, askeri yardım bunun dışında kalacaktır.- Amerikalılar, bundan başka yabancı özel sermaye için aşırı imtiyazlar istemekten vazgeçmelidirler. Müşterek Pazarla yapacağımız müzakerelerde Türkiyeye en aşağı 15 yıllık uzun bir hazırlık süresinden sonra intikal süresine girmek imkânının tanınmasını sağlamak için gereken teşebbüslerde bulunmalıdırlar. Aksi hâlde, Müşterek Pazar içinde Türkiyenin zengin Altılar lehinde fakirleşmesi ve plânlama için lüzumlu -bilhassa dolaysız- tedbirleri alamamak durumunda kalması mukadder olacak ve bu takdirde artan bir dış yardım dahi Türkiyenin dâvalarının hâlline hizmet edemeyecektir.

Oysa, Türkiyenin Batı bloku içindeki vazifesine makul ölçüler içinde devam edebilmesi kalkınmasını başarmasına bağlıdır. Türkiye bunun için de dost ve müttefiklerinin yardımına muhtaçtır. Türkiye, iki blok arasındaki münasebetler daha normal bir safhaya girmeden Demirperde gerisinden geniş ölçüde yardım almanın tehlikelerini de müdriktir. Fakat herhâlde Türkiyenin kalkınmaktan sarfınazar etmesinin tehlikeleri daha da büyüktür ve aynı sonucu doğurur. Şu hâlde vazife ciddi bir plân içersindeki yatırım gayretleri için eskisinden çok daha fazla fedakârlığa çağırılması gereken Türk Milletine düştüğü kadar, Türkiyenin büyük hizmetlerinden faydalanmış olan ve bu hizmetlere hâlâ muhtaç olan ve ilerde de muhtaç kalacak olan dost ve Müttefiklerimize de aynı derecede düşmektedir. Bugün hiçbir gelişmemiş memleket kendi yağıyla kavrulamaz. Ancak, hiçbir gelişmemiş memleket -ve hele Türkiye- üstelik karşılığını askeri alanda bol bol ödemiş olduktan sonra, kendi dost ve Müttefiklerinden yardımı arttırmalarını isterken gururunu kırılmış hissetmesine de lüzum yoktur. Çünkü Türkiye, yardımın artmasına hak kazanmıştır. Yardımı arttırmak Türkiyenin dost ve Müttefiklerinin ve bilhassa Amerikanın kesin vazifesidir.

Araplar

Kavgalı kardeşler

Geçen haftanın başında Lübnanda Chtaura'da "kavgalı kardeşler" iki yıldan beri ilk defa hemen hemen tam kadroyla bir araya geliyorlardı. Arap Birliği Konseyi, Dışişleri Bakanları seviyesinde toplanmış ve Arap dünyasının karşılaştığı meseleleri incelemeğe koyulmuştu. Toplantıda, -Başkan Nâsırın, Başkan Burgibanın rakibi Salâh Bin Yusufu hâlâ Kahireden çıkarmamış olması dolayısiyle- Arap Birliğine küskün olan Tunusun Dışişleri Bakanı hariç, bütün Arap Devletlerinin Dışişleri Bakanları hazırdı: Birleşik Arap Cumhuriyetiyle kavgası hâlâ sona ermemiş olan Irakın -Arapların federasyon ve hattâ konfederasyon şeklinde de olsa birleşmelerine aleyhtarlığını Beyrutta açıkça ilân eden genç Dışişleri Bakanı Haşim Cevattan tutunuz da, Suudî Arabistanın, Yemenin, B.A.C.'nin, Libyanın, Sudanın, Fasın ve hattâ -Nâsırın kendisini düşürme gayretlerine hiçbir suretle son vermediği- Ürdün Kralının Dışişleri Bakanı bile oradaydı. Doğrusu istenirse, bu toplantı, Lübnanda iki yıl önceki Nâsır taraftarı ayaklanmanın elebaşısı Saeb Salaam tarafından kurulan ve Marunilerin temsilcilerini de içine alan Millî birlik kabinesinin büyük bir başarısıydı. Lübnan kendi içinde Nâsır taraftarlarıyla aleyhtarları arasında iç barışı gerçekleştirebilmişti. Demek ki böylesine bir barışı devletler arası seviyede de gerçekleştirmek mümkün olabilirdi. Toplantıda ilk sözü alan yeni Lübnan Dışişleri Bakanı -Maruni- Philippe Takla konuşmasında Arapları birbirlerinden ayıran noktalar üzerinde değil birleştiren noktalar üzerinde durdu. Bilhassa, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun bu yıl sonunda açılacak olan Genel Kurulunda Arap Devletlerinin Filistin konusunda müşterek bir hareket hattı gütmelerini talep etti. Fakat, aynı gün Irak Dışişleri Bakanının "Le Monde" Gazetesine verdiği bir demeç, ötedenberi Arap dayanışmasının temel parçinlerinden biri olan Filistin meselesinin bile artık birleştirici değil, ayırıcı bir rol oynadığını gösteriyordu. Haşim Cevat, B.A.C.'nin bir Filistin Arap Ordusu kurulması yolundaki teklifini ele alarak, Irakın esas itibariyle bu teklife taraftar olduğunu söylüyor ancak bunun gerçekleşebilmesi için hâlen Arap idaresinde bulunan Filistin topraklarında Filistin Cumhuriyetinin kurulmasını ve Filistin Arap Ordusunun da bu Cumhuriyetin Ordusu olmasını istiyordu. Haşim Cevata göre, bu yeni Arap Devleti bugün İsrailin kurulmuş olduğu araziyi talep edecek ve dâvanın asıl sahibi olacaktı. Bu teklif ne Nâsırın, ne de Kral Hüseyinin hoşuna giderdi. Her ikisi de Arap Filistinin birer parçasını idare ediyorlardı. Ürdün, Kudüsü ikiye bölen bir hattın gerisinde kalan küçük bir parçayı kendi arazisine ilhak etmişti. B.A.C. ise, küçücük Gazze bölgesini -kendi ülkesine ilhak etmemekle beraber- idaresi altına almıştı. Şimdi bu arazinin kendilerinden alınıp yeni bir Filistin Devletine verilmesine ne B.A.C., ne de Ürdün rıza gösterebilirlerdi. Bu iki düşmanın da düşman oldukları bir üçüncü "kardeş"in bu teklifi, iki düşmanı aynı plânâ getiriyor ama anlaşmalarını yine de sağlayamıyordu.

Abdülnâsır
Arabın kızgını

Moritanya

Üstelik Arap dünyasında bağımsızlık kazanan Devletlerin sayısı arttıkça, "kardeşler" arasındaki kavgalar da büsbütün artıyordu. Gerçekten, Fasın güneyinden Senegale kadar uzanan Moritanya İslâmî Cumhuriyeti, Fransız Birliği içinde bağımsızlığına Kasım ayında erişecekti. Bu konuda müzakereler Nuakşot ile Paris arasında devam ediyordu. Fakat, Fas Kralı Muhammed V'in, başkanı olduğu Alani Hanedanı adına Moritanya üzerinde arazi talepleri vardı. Muhammed V, Moritanyanın babalarına ait olduğunu ve bu arazinin evvelce Fastan Fransa tarafından koparılışının tamamiyle hukuka aykırı olduğunu söylüyordu. İki yıldır birçok önemli Moritanyalı aşiret reisleri de Fas Tahtına bağlılıklarını ilân etmişler ve Rabata gelmişlerdi. Fas Hükümeti şimdi Moritanya meselesini Birleşmiş Milletlere götürüyor ve Arap Birliğini de bu meselede kendi lehinde vaziyet almağa zorluyordu. Muhtar Moritanya Başbakanı Muhtar Uld Daddah, bütün Arap Devletlerinin başkanlarına birer telgraf çekerek, Fasın bu niyetini, Birleşmiş Milletler prensiplerine aykırı emperyalist ve modası geçmiş bir talep olarak vasıflandırıyordu. Arap Devletlerinin bu meselede Fası tutmamaları, Mağrikle Mağribin arasını büsbütün açabilirdi. Zaten Tunusla B.A.C. kavgalıydılar. Fas bu kavgada bir arabulucu rolü oynuyordu. Başta B.A.C. olmak üzere diğer Arap Devletleri Fası Moritanyaya karşı desteklemezlerse, o zaman Fasın da Tunusun yanında yer alması bahis konusu olabilirdi. Öte yandan, ne de olsa Fransız Birliği içinde kalıp Fransayla ittifak akdedecek olan bir Arap Devletini B.A.C. ve onu tâkip edenler, İngilterenin müttefiki ve mahmisi Umman Emirinden farklı telâkki etmeyeceklerdi.

Cezayir

Fakat, Chtaura'da toplanan Arap Dışişleri Bakanlarını en çok ilgilendiren konu, hiç şüphesiz Cezayir meselesiydi. Cezayir Geçici Hükümetinin Dışişleri Bakanı Kerim Belkasım Chtaura'ya kadar gelmiş ve -üyesi olmadığı- Arap Birliği Konseyinin toplantısına kabul edilmişti. Belkasım, bu toplantıda çok önemli bir demeç verdi. Melun görüşmelerinin akamete uğramasından sonra Cezayir milliyetçileri artık Fransadan ve General de Gaulle'den ümit kesmişlerdi. Artık yapılacak şey, Fransaya karşı savaşı şiddetlendirmek ve meseleyi tam mânasiyle milletlerarası bir hâle sokmak olmalıydı. Belkasım, bunun için bütün Arap Devletlerinin askerî, diplomatik ve iktisadî her alanda yeni bir müşterek gayret göstermeleri gerektiğine kaaniydi. Belkasım taleplerini altı noktada toplamıştı:

1 — Dost olsun olmasın bütün Devletler nezdinde yapılacak müşterek teşebbüslerle, Cezayirde Birleşmiş Milletler tarafından bir referandum tertiplenmesine ve bu referandumun yine Birleşmiş Milletler tara-

fından murakabe edilmesine taraftarlık etmeleri ve bu tezi Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun önümüzdeki toplantısında desteklemeleri için çalışılmalıydı.

2 — Bütün Arap Devletleri istisnasız Fransayla diplomatik, kültürel ve iktisadî münasebetlerini kesmeliydiler.

3 — Arap memleketlerinde mevcut olmakta devam eden Fransız kuvvetleriyle diğer yabancı kuvvetlerin en kısa zamanda tahliyesini sağlamak için müşterek teşebbüslere girişilmeliydi.

4 — Bütün Arap memleketleri Cezayir Ordusuna gönüllü yollamalı ve bu Arap gönüllüleriyle diğer memleketlerin yollayacakları gönüllülerin Cezayire ulaşması için Arap Devletleri bütün kolaylıkları göstermeliydiler.

5 — Bütün Arap Devletlerinin Başkanları Cezayir meselesini görüşmek üzere özel ve olağanüstü bir toplantıya çağırılmalıydılar.

6 — Fransanın Cezayirdeki militarist ve emperyalist faaliyetini destekleyen NATO Devletleri bütün Arap Devletleri tarafından şiddetle takbih edilmeliydiler.

Belkasımın her Arabın kalbinde aynı akisleri uyandıracağı muhakkak olan bu teklifleri, bütün Arap Devletlerince aynı derecede müsait karşılanmadı. Gerçi kalp kalbe karşıydı ama, menfaatler birbirinden ayrılabiliyordu. Birleşmiş Milletlerin Cezayirde bir referandum tertiplemesi fikrini desteklemeyecek tek Arap Devleti yoktu. Fakat, iş Fransayla diplomatik, kültürel ve iktisadî münasebetlerin kesilmesine gelince çatallaşıveriyordu. Lübnanda Marunî azınlığının Fransayla özel kültür bağları devam ediyordu. 1956 da Süveyş tecavüzü esnasında Lübnanın Fransayla olan diplomatik münasebetlerini kesmesini isteyenler -ki aralarında bugünkü Başbakan da vardı- Lübnanda iç savaşın çıkmasında bu meselenin oynadığı rolü biliyorlardı. Şimdi, millî birlik yeni kurulmuşken Lübnanda hiç kimse, Fransayla münasebetler konusunu tekrar ortaya atmak istemeyecekti. B.A.C. henüz Cezayir meselesi dolayısıyle Fransayla diplomatik münasebetlerini resmen kurmamıştı. Fakat, Kahirede diplomatik statüyü haiz olmamakla beraber, iki Devlet arasında kültürel ve iktisadî münasebetlerin yeniden başlaması hakkındaki 1957 andlaşmasını tatbik etmek üzere bir Fransız heyeti bulunuyordu. Fransanın bilhassa Suriyeden yaptığı pamuk ve hububat mübayaaları B.A.C. nin Kuzey eyaletinin hiç de parlak olmayan iktisadî durumunun büsbütün kötüleşmesini önlüyordu. Mevcut Fransız kolonileri ve üsleri ve Fransayla Cezayir meselesi dahil birçok sebeplerle mevcut özel bağları dolayısiyle Tunus ile Fas da diplomatik, iktisadî ve kültürel münasebetlerini kesemezlerdi. Fransız birliklerinin ve diğer birliklerin tahliyesi konusuna gelince, bu konuda da, -aynı şeyi isteyen Tunusla Fastan değil- Amerikaya bir andlaşmayla üs vermiş olan Libyanın, bu üs karşılığında Amerikadan sağladığı yardımlardan vazgeçip Amerikan birliklerinin tahliyesini istemesi beklenemezdi. Ama bütün Arap Devletlerinin, Fransız birliklerinin çekilmesi hususunda anlaşmaları kolay olurdu. Gönüllüler meselesine gelince, Cezayir milliyetçilerinin artık Komünist Çinden bile gönüllü isteyecek hâle geldikleri anlaşılıyordu. Irak hariç, bütün Arap Devletleri herhalde bu işte Belkasıma açıkça ihtiyat tavsiye edeceklerdi. Arap gönüllüleri gönderilmesinde anlaşmaya varılması muhtemeldi. Batıyı ve bilhassa Amerikayı korkutup Birleşmiş Milletlerde onların desteğini kazanmak için göstermelik komünist gönüllülerin Cezayire gelmesi ihtimali de herhâlde yabana atılmamalıydı.

KİTAPLAR

Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar

(Mustafa Baydarın röportajları, Ahmet Halit Kitabevi, Neşriyat sayısı 803, Yeni Matbaa, İstanbul 1960, 240 sayfa, 750 kuruş.)

"Sanat adamlarını eserlerinden tanımak şüphesiz en doğru yoldur. Ama yine de kalacak boşlukları doldurmak, zihinde belirecek merakları gidermek istersek ne yapacağız'?"

Kitabına yazdığı önsözde bu soruyu soran Mustafa Baydar, sorunun cevabını da gene kendisi veriyor: "Bu takdirde yapılacak en doğru hareket, eser sahibi ile yüz yüze gelip konuşmaktır. Bizce karanlık kalan bazı noktaların aydınlanması ve sanatçının gerçek çehresiyle bütün olarak öğrenilmesi ancak bu şekilde sağlanabilir."

Mustafa Baydar böyle diyor. Peki, Karsın bilmem hangi kasabasında veya Muğlanın bilmem hangi köyünde öğretmen, subay veya memur olarak yaşayan bir aydın nasıl edecek de merak ettiği sanatçıyla karşı karşıya geçip konuşacak? Buna maddi imkân yok. Buna maddi imkân yok ama, bu büsbütün de imkân yok demek değil. Nitekim var olan imkânı Mustafa Baydar bulmuş. Bulmuş ve okuyucunun karşısına bulduğu bu çâre ile çıkmış. "Edebiyatçılarımız ne diyorlar" adlı kitap Mustafa Baydarın bulduğu çâredir. Mustafa Baydar, meraklı aydının yerine kendisini koymuş, bütün çalışmasını bu işe teksif etmiş ve çoğunlukla aydın bir sanatçının nesini merak ederse onu tesbit etmiş, gitmiş köşe bucak sanatçıyı bulmuş ve bu sorularını sormuş, aldığı cevapları da bir kitap haline getirip okuyucusuna sunmuş. Mustafa Baydarın yaptığı bu.

Edebiyatçılarımız ne diyorlar adlı kitabı tanımak için tutulacak en iyi yol bu kitabın başındaki iki önsözü okumak. Bu önsözlerden birincisi, edebiyatımızın meşhur "Diyorlar ki" kitabının yazarı Ruşen Eşref Ünaydının. ikincisi de kırk yıl sonra ile Ruşen Eşrefe halef olan Mustafa Baydarın.

Ruşen Eşref "Edebiyatçılarımız ne diyorlar" kitabına yazdığı önsözde şöyle diyor: "Mustafa Baydar yeni kitabında elli konuşma sunmaktadır. Bunlar, onun birkaç yıldır kimi dergide -Her ay bir konuşma- kimi de -1957 de diyorlar ki- başlıkları altında yayınlamış olduğu görüşmelerin toplamıdır... Elli sanatkârla elli konuşma, hele bir vakitler onları konuşturmayı denemiş birinin gözünde hiç de küçümsenecek bir iş görünmüyor."

Mustafa Baydar ise, önsöz olarak yazdığı "Bu kitap niçin hazırlandı" başlıklı yazıda kendi hazırladığı kitabı şöyle takdim ediyor: "Karşılıklı konuşma yolu ile sanatçının duygu ve düşünce dünyasını tanımak ve tanıtmak demek olan edebiyat röportajı, sanatın en güç kollarından biridir. Çünkü kiminle konuşacaksanız onun eserlerini okumuş, karakter ve özelliklerini öğrenmiş ve aynı alanda eser vermiş olanları bilmiş olmalısınız. Velhasıl konuşacağınız kimsenin havasını teneffüs edercesine, sesini duyarcasına, varlığında mevcut düşünce ve duyguları okurcasına onunla âşinalık kurmuş olmalısınız. Bazen öyle olur ki, konuşma yapmadan önce, aylarca hazırlık devresi geçirmek zorunda kalırsınız. Zira ayrı ayrı kişilikleri olan her sanatçının dünyasına girebilmek için yorucu bir çaba gerekir. Bütün bunlara bazı sanatçıların nazına katlanma ve eşref saatlerini yakalama sabrını de eklemelisiniz. Fakat güçlüklere katlanmadan, onları yenmeden amaca varmak mümkün mü? Unutulmamalı ki, en geç ve en güç olan ürün, fikrin meyvasıdır."

Baydar daha sonra kitabını hazırlarken ele aldığı ölçüyü de şöyle izah ediyor:

"Konuştuklarımızın kişilikleri üzerinde uzun boylu hükümler vermeye girişmek, eserin hacmini çok fazla genişleteceğinden, bu noktaya pek az dokunulmuş, sadece biyografiler üzerinde durulmakla yetinilmiştir. Esasen edebiyat röportajcısının ödevi, hüküm vermekten ziyade sanatçıları konuşturmaktır. Konuşulanları değerlendirmek, bunlardan sonuçlar çıkarmak ise edebiyat tarihçisine ve genel olarak eleştirmeciye düşer. Kaldı ki birbirinden tamamen farklı olan sorulara dikkat edilecek olursa, her sanatçı için biraz kapalı da olsa bazı hükümler verildiği farkedilecektir."

Edebiyaçlarımız Ne Diyor adlı kitapta, dünden ve bugünden elli sanatçı ile yapılmış röportajlar var. 1954-1960 yılları arasında yapılmış olan bu röportajlar daha önce ve çoğu kere de kısaltmalarla İnci, Varlık ve Hayat dergileri ile Vatan ve Dünya gazetelerinde yayınlanmış. Mustafa Baydar bütün bunları toplamış, bir cilt haline getirmiş. Türk edebiyatçı ve sanatçılarının sadece elli kişiden ibaret olmadığını Mustafa Baydar da biliyor. Buna zaten kitabının başında işaret etmiş, "Konuşulması gerekenler elbette bu kadar az değildir. Fakat yüzlerce sanatçıyı da bir tek kitaba sığdırmak mümkün mü? Konuşmalara yine devam edeceğiz. Bundan sonrakileri de aynı kitabın öteki ciltleri olarak bir araya getirmeyi düşünüyoruz" diyor.

Edebiyatçılarımız Ne Diyor'un tertibi şu: Kendisi ile konuşulan sanatçının tipik bir resmi, çoğu kere bir sayfayı geçmeyen bir biyografisi ve sanatı hakkında sorulan sorularla alınan cevaplar. Mustafa Baydar, konuştuğu her sanatçıya gerçekten son derece ustaca sorular sorduğu ve onları konuşturmağa da muvaffak olduğu için eser son derece başarılı. Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar baştan sona kadar okuduğunuz zaman son yüzyılın, içinde bulunduğumuz yüzyılın, Türk edebiyatçıları gözü ile enteresan bir tahlilini okumuş oluyorsunuz. Sanat meselelerinin ise elli ayrı gözden tartışıldığını görüyor ve edebiyatımız hakkında yeterli bir fikre varabiliyorsunuz.

Edebiyatçılarımız Ne Diyor'da Baydarın konuştuğu ve konuşturmaya muvaffak olduğu sanatçılar şunlar: Halide Edip Adıvar, Samet Ağaoğlu, Oktay Akbal, Sabahattin Kudret Aksal, Melih Cevdet Anday, Nurullah Ataç, Falih Rıfkı Atay, Fakir Baykurt, Yahya Kemal Beyatlı, Kemal Bilbaşar, Necati Cumalı, Behçet Kemal Çağlar, Asaf Halet Çelebi, Zeki Ömer Defne, Baki Süha Ediboğlu, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eflatun Cem Güney, Reşat Nuri Güntekin, Orhan Hançerlioğlu, Abdülhak Şinasi Hisar, Oktay Rıfat Horozcu, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Halit Karay, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Samim Kocagöz, Fuat Köprülü, Bekir Sıtkı Kunt, Mahmut Makal, Behçet Necatigil, Aziz Nesin, Orhon Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Halit Fahri Ozansoy, Ziya Osman Saba, Peyami Safa, Sabri Esat Siyavuşgil, Aşık Veysel Şatıroğlu, Kemal Tahir, Haldun Taner, Ahmet Hamdi Tanpınar, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Cahit Sıtkı Tarancı, İlhan Tarus, Ahmet Kutsi Tecer, Vedat Nedim Tör, Ruşen Eşref Ünaydın, Hüseyin Cahit Yalçın, Hasan Ali Yücel, Tahsin Yücel.

Listede de görüldüğü gibi son derece kalabalık bir kadro ile konuşmaya muvaffak olmuş olan Mustafa Baydarın bu kitabı, sadece Türk edebiyat ve sanat âlemini değil, Türk düşünürlerini ve Türk aydınlarını da tanımak isteyen herkesin okuması gereken bir kitap.

Ankara

Kırılmayan ümit

27 Mayısdan sonra bilhassa Ankara Radyosunda büyük değişikliklerin yapılacağı beklenmekteydi. İnkılâbı takiben yayınlanan konuşmalarda, haber bültenlerinde 10 yıldanberi radyonun itibar etmediği demokratik düşüncelere yer veriliyor, yine 10 yıldanberi mikrofonda söyienmesinden korkulan meselâ "İsmet İnönü", "AKİS Mecmuası" veya "Ulus Gazetesi" gibi adlar da rahatça kullanılıyordu. Bunlar ilk günlerde yapılan değişikliklerdi. Radyoculukla ilgili bütün şahıslar yalnız Ankara Radyosunun değil, bütün Türkiye radyolarının baştan aşağı değiştirileceğine inanmaktaydılar. Değerli eleman, kaliteli program, sağlam idare ve bütün bunlardan önce de yıkılmaz prensiplere dayanan bir radyoculuğun memleketimizde kurulması için artık zaman gelmişti. Eğer radyolar kurtarılmak isteniyor ve bu iş gerekiyorsa biran önce kolları sıvayıp işe girişilmeliydi. Nitekim de öyle oldu. İlk iş olarak Basın Yayın ve Turizm Bakanlığında radyoları içine düştükleri çukurdan kurtarmak ve bir düzene sokmak için aydınlardan meydana gelen bir komite kuruldu. Bu aydınların kimi yazar, kimi profesör veya doçent, kimi de radyoculuğa hevesli gençlerdi. Hepsi de neticeden emindi. En önemlisi onları tanıyanlar da bu komitenin radyoları kurtaracağına güveniyorlardı. Komite büyük bir şevkle çalışmaya başladı. Ne yazık ki daha ilk günlerde komite üyelerinin radyoculuktan zerre kadar anlamadıkları meydana çıktı. Ama onlara bel bağlayanların ümitleri kırılmamıştı. Çünkü herkes bu şahısların radyoculuk bilgilerinden daha çok radyolara sokacak oldukları görgülerine inanıyorlardı. Birkaç hafta sonra Basın Yayın ve Turizm Bakanlığının bu komiteye hiçbir yetki vermediği ortaya çıktı. Komiteye inananların ümitleri yine de kırılmamıştı. Aradan birkaç gün geçti. Komitenin yalnız Ankara Radyosu ile ilgilendiği anlaşıldı. İstanbul ve İzmir Radyoları kendi başlarına buyruk, istedikleri şekilde yayın yapıyorlardı. Bütün bunlara rağmen komiteye bel bağlayanların ümitlerinde hâlâ bir değişiklik olmamıştı.

Lâf çok, iş yok

Ankaradaki komite bu şekilde çalışırken İstanbul Radyosu Kumandanlığı hemen hemen bütün İstanbul gazetelerinde radyoculuk prensiplerinin neler olduğunu birer birer ilân ediyordu. Aynı radyonun idarecileri de kendilerine göre programlar hazırladılar, reklâmcılık kaidelerini koy dular ve yayınlarını kendi istedikleri gibi âyarladılar. İzmir Radyosu ile ilgilenenlerin sayısı her devirde olduğu gibi bu devirde de pek azdı. Bu arada Ankarada, Radyo Danışma Kurulu toplandı ve kesin kararlar aldı. Radyo idarecileri de toplantılardan toplantılara sürüklendiler. Ortada yalnız büyük lâflar dolaşıyor, işin tatbikat safhasına bir türlü geçilemiyordu. Ama radyoculuğun kurtulacağına inananların ümitleri hâlâ kırılmamıştı. Çünkü son 10 yıl içinde bozulan her işi, her müesseseyi, hattâ her insanı bir âyara sokmak, düzenlemek ancak 27 Mayısdan sonra kaabil olabilirdi.

Danışma Kurullarının, komitelerin yaptıkları toplantıların neticesinde İstanbul Radyosu sivil ve askerî idarecilerin işbirliği sayesinde yeni programlarına geçti ve 27 Mayıs İnkılâbının önemini küçük çapta da olsa kendi yayın sahasına pekâlâ duyurmaya çalıştı. Ankara Radyosunun ise İnkılâptan sonra bu hareketin mânasını bütün Anadoluya duyurması bekleniyordu. Fakat hiç te öyle olmadı. Kimsenin aklına günlük gazetenin gidemediği yere Ankara Radyosunun sesinin gittiği, okuma yazma bilmeyenlerin bu sesten kolaylıkla faydalanabileceği gelmedi. Bir memleket radyosu olan Ankaradaki istasyonun 27 Mayısdan sonra İnkılâp hakkında Anadoluyu gereği gibi aydınlatamadığı açık bir gerçekti. Kimsenin hâlâ farkında olmadığı bu büyük fırsat ne yazık ki kaçırılmıştı. Fakat radyoculuğun inkişafını bekleyenlerin ümitleri yine de kırılmadı. Bu arada radyolarda soruşturma da başlamış ve hattâ "temizliğe" bile geçilmişti. Bütün bu karışıklık arasında Ankara Radyosundan sorumlu üç kişi radyonun programlarına bir istikamet vermek için gece gündüz çalışıyorlardı. Gerçi uzun süreli toplantılarda büyük kararlar alınmış, prensipler kâğıt üzerinde belli olmuştu ama en sonunda bütün iş bu üç kişinin omuzlarına yüklenmişti. Koskoca bir devletin başkent radyosu, demek ki sayısız toplantılardan, kurullardan sonra yalnız üç kişi tarafından ayakta tutulacaktı. Daha hiç kimse anlamamıştı ki tiyatroda ve filmcilikte olduğu gibi radyoda da işin yürümesi için bol para ve bol elemana ihtiyaç vardır. İşin başında bir veya iki kişi bulunabilir. Bu bir veya iki kişinin işi yürütebilmesi için yetişmiş ve fedakâr elemana ve rahatça yerinde harcanabilecek paraya sahip olmak gerekir. Bu gerçeğin hâlâ anlaşılmamış olması da radyoculuğumuza bel bağlamış olanların ümitlerini kırmamıştı. Çünkü onlar da, Ankara Radyosunun 1 Eylülde başlayacak olan yeni programlarını hazırlıyanlar da gayet iyi biliyorlardı ki eski günler geçmiş, güvenilir günler gelmiştir.

Nükseden hastalık

Ne yazık ki geçen hafta cereyan eden bir hâdise bir türlü kırılmayan ümitlerin artık bu sefer hiç olmazsa biraz azalacağı zannını kuvvetlendirdi. Bu hâdise, Ankara Radyosu Batı Müziği Yayınları Şefliğine birisinin eski bir usûlle tâyin edilmesiydi. Eskiden pek alışılmış olan bu usûlün ne olduğunu anlatmak için bir kelime söylemek yeter de artardı bile. Bu kelime, her devirde karşımıza çıkan ve bir türlü tedavi edilemiyen, yalnız bize mahsus korkunç bir hastalığın ismi idi. Bu hastalığa "kayırma" deniliyordu. Fakat bu hastalığın yeniden baş göstermesine rağmen bile radyoculuğumuza bel bağlayanların ümitleri kırılmamıştı.

Ortada bol sözden başka birşey bulunmadığı muhakkaktı. Bu şartlar altında Ankara Radyosunun 1 Eylülde yeni programlara geçmesi çok zorlaşıyordu. Radyolarımızın daha uzun bir zaman boynu bükük birer dilenci gibi her önünden geçene "aman bana yardım et" diyeceğine şüphe yoktu. Ama herşeye rağmen hâlâ ümitleri kırılmayanlar mevcuttu. Ümitleri hâlâ kırılmamış olanların bulunması bazı yüreklere su serpebilirdi ama yalnız ümitle Türkiye radyolarının kalkınacağını, bir düzene gireceğini düşünenlerin de ne kadar zavallı oldukları kaçınılmaz bir hakikattı.

Gömlek cebinde musiki

Elektronik alanındaki ilerlemeler musikiyi oturma odasından çıkarıp gömlek cebine soktu. 1960 yılına bir ad yakıştırmak gerekirse, bulunacak başka adlar arasında "Transistorlu Radyolar Yılı" demek de pekâlâ uygun düşebilir. Transistorlu radyo bugün bütün dünyada milyonlarca insanın gömlek ya da pantalon cebinde, sigara paketinin, çakmağın ve anahtarın yanında yerini aldığı gibi, her yeniliğin yıllar sonra ulaştığı memleketimizde bile iyiden iyiye yayılmıştır. Artık, 300 ilâ 1000 lira arasında parayı gözden çıkaran bir İstanbullu işportacıda, tükenmez dolma kalemin ya da traş bıçağının yanında, çeşit çeşit, renk renk, irili ufaklı portatif transistor radyoları bulabilir. Transistorlu radyoların memleketimizde ne kadar yaygın olduğunu anlamak için şimdilik istatistik çalışmalarına başvurmağa hacet yoktur. Bu radyolarda kullanılan özel biçimde pillerin yurdumuzda yapıldığını hesaba katmak bu yaygınlığı anlamağa yeter. Çok geniş bir müşteri kütlesine hitap etmiyen bir malı piyasaya çıkarmak bugüne kadar hangi babayiğit imalâtçının teşebbüs arzularını dürtmüştür ki!

Transistor, bugünün cep radyolarında "eski usûl" radyolardaki lâmbaların vazifesini görmektedir. Bugün piyasada ençok rastlanan radyolar, transistor sayısı iki ile altı arasında değişen radyolardır. Altı transistorlu bir radyonun alış gücünün, altı lâmbalı bir radyo ile aynı olması beklenir. Bu radyoların çoğu, bilhassa Amerikan malı radyolar, mahallî istasyonları almak için yapıldığından, mahallî istasyonların da çoğu orta dalga olduğundan, yurdumuzda satılan transistorlu radyoların ekseriyeti ancak İstanbulu alabilmektedir.

Transistorlu radyonun cereyanla değil de pille çalışmasının, gömlek ya da pantalon cebine girecek kadar küçük ve ağırlığı hissedilmiyecek kadar hafif olmasının sağladığı avantajlara karşılık gene aynı sebeplerden ileri gelen mahzurları da vardır. Bir kere transistor bugün için herhalde nisbeten yeni bir buluş olması sebebiyle, radyo lâmbasının sağladığı alış gücünü ve ses kalitesini verememektedir. Ayrıca cihazın aldığı sesin -oparlörün ufak oluşu ve oparlör kutusunun hacmi yüzünden- büyütülemeyişi, zenginleştirilemeyişi gibi mahzurları da vardır. Transistor radyo sağladığı taşınma kolaylıklarına karşılık, bilhassa musiki yayınlarından alınacak zevki, en ucuz bir salon radyosundan bile daha düşük kalitedeki sesi yüzünden azaltmaktadır.

Fakat, kalite mülâhazası bir yana transistorlu radyonun bugün, radyo dinleyicisi sayısını birdenbire arttırmış olduğu da bir gerçektir. Bu artış radyo idarecilerine, radyo yayın politikasını düzenliyenlere, yeni mesuliyetler yüklemiyorsa da hiç olmazsa onları zaten mevcut olan ve genel olarak umursamadıkları mesuliyetlerini daha iyi idrâk etmeğe zorlamalıdır.

Radyo Bir Günde Çıkmazdan Kurtulabilir

Devrimden bu yana Devlet radyolarımızın idaresinde ve yayın politikasında iyiye doğru bir yönelme görmek istiyenler, bugün duruma hangi açıdan bakarlarsa baksınlar, hayal kırıklığıyla karşılaşmakta ve hayal kırıklığının olağan sonucu umutsuzluğa düşmektedirler. Evet, bir bakanın gafının ve bu gafa gösterilen tepkinin Devlet radyosunca yanyana duyurulması, bir Hükümet üyesinin attığı yanlış adımın örtbas edilmiye kalkılmadan halka ulaştırılması gerçi bugüne kadar bunun tabantabana zıddı geleneklerle yönetilmiş Devlet Radyoları için alışılmadık müsbet bir davranıştır. Devlet radyosunun parti ya da hükümet radyosu demek olmadığı, tam aksine millî bir müessese olduğu anlayışının artık belki de benimsenmeğe başlanmış olduğuna işaret eden, alkışlanacak, övülecek bir tutumdur. Fakat, millî bir radyo kurmak, bir radyo istasyonunu millî kültürün yayıcısı, geliştiricisi hâline getirmek, bugün için sâdece bir jest mahiyetinde kalacak münferit hareketlerle mümkün olamaz. Kuruldugundan bugüne kadar millî kültüre olan hizmetlerini, en küçük bir nisbet dahilinde bile görememiş olan Devlet Radyolarını işler hâle getirmek, iyi niyete olduğu kadar, ihtisasa, bilgiye, gecenin gündüze katılacağı bir çalışmağa, programa, metoda ve gözünü açıp dünyada bu alanda neler olup bittiğini görebilmeğe bağlıdır.

Yılların tecrübesi göstermiş olmalıdır ki radyoları ıslah, kurulların, komisyonların başarabileceği bir iş değildir. Radyoculukla doğrudan doğruya hiçbir ilgisi olmıyan, radyo yayıncılığını ömürlerinin meselesi saymamış, bu yolda araştırma, inceleme yapmamış, uzun uzadıya ve metodlu olarak düşünmemiş kişileri bir araya toplayıp radyoların ıslahını bu kuruldan beklemek Nasreddin Hocanın göle maya çalmasıyla birdir. Yıllardır olduğu gibi bugün de bir kere daha anlaşılmıştır ki radyoların ıslahı, bir yarı-yetkisizler kurulunun yarı-sorumsuz, çatışık ve uygulanması güç görüşlerine değil, iş görebilecek mevkilere getirilmiş, kendilerine güvenilmiş, yetki verilmiş kişilerin çalışmalarına bağlıdır. Bu yolda örnekler az, fakat yeticidir: İstanbul radyosunun, eski iktidar tarafından işinden ayrılma zorunda bırakılan, devrimden sonra da eskisine kıyasla çok daha sınırlı bir ödeve getirilen program şefinin bugünkü kısmî yokluğu, bu radyomuzun bugün gerek iç idaresinde, gerekse yayınlarında, seviyesinden bir hayli düşmesine yol açmıştır. İstanbul radyosu o zaman da batı ölçülerinden uzak, yorucu yayınlar yapanmıyan bir radyoydu. Fakat hiç olmazsa bugünkü düşük durumunda değildi. Ankara radyosunun, en azından musiki yayınları bakımından bir yıl kadar süren verimli çağında, radyonun o bölümünde kimlerin çalıştığını düşünmek de, İstanbul radyosu örneği gibi, güvenilir ve iş bilir şahısların radyolarımızın ıslahında oynayacakları müsbet rollerin değerini belirtebilir. Bugün Ankara radyosunun musiki yayınlarının gene, yetkili bir kişinin elinde olması, hemen belirtelim, bir umut kapısıdır.

Fakat şunu da hemen belirtmek gerekir: Bir radyonun yalnız bir yayın bölümünde müsbet bir çalışmanın belirtilerini göstermesi, bütünde bir ilerlemenin küçük bir unsuru bile olamaz. Örneğimize dönelim, yetkili bir musiki yayınları şefinin verimli olabilecek tasavvurları, anlayışsız bir idarecinin çıkarabileceği engeller ya da bilgisiz teknisyenler, modası geçmiş cihaz ve malzeme yüzünden olduğu yerde kalabilir. Oysa bugün başlıca iki radyomuz her bakımdan, diskoteğinden teknik servisine, programcılığından iç idaresine, spikerlerinden raportörlerine kadar gelişmeğe, daha doğrusu baştan başa değişmeğe muhtaçtır. Devletin -büyük maddî sıkıntılar içinde bulunan bir devletin bile- haiz bulunduğu maddî imkânlardan kolayca faydalanabilecek, ne istediğini bilen, istediklerini uygulama yetkisi kendilerine verilmiş kişiler Devlet Radyolarını tek bir günde doğru yola sokabilirler ve birkaç ay içinde dünya radyolarının seviyesine çıkarabilirler.

en alâsı
NUH'UN
ANKARA
MAKARNASI
ANKARA
MAKARNASI
ANKARA
ANKARA MAKARNA UN VE İRMİK FABRİKALARI NUH TİCARET VE SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ
İSTANBUL Tel: 27 36 58 - ANKARA Tel: 1 2 3 9 5 Telgraf: MAKARNAANKARA ESKİYAPAN İSTANBUL